

Elisabeth Kristiansen 16. mai 2011

Masteroppgave i Historie

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Universitet i Oslo

Et kort møte i Dar es Salaam

- Tanzanias president Julius Nyerere

bryter forhandlingene med IMF i 1979

Innhold

Innhold	2
Innledning.....	3
Konflikten.....	4
Kilder og litteratur	8
Kapitel 1	15
Tanzania 1961 – 1972	15
Før 1961	15
Selvstendighet 1961	17
Julius Kambarage Nyerere	18
Arusha-erklæringen.....	30
Tiden etter Arusha erklæringen 1967 til 1972	31
Kapittel II	37
Tanzania 1973 til 1979.....	37
Virkningene av oljekrisen i 1973-1974.....	38
Utfordringer og overraskelser i økonomien 1974 - 1976.....	40
Krig mot Idi Amin.....	49
Kapittel III.....	50
Økonomiske problemer blir synlige	50
Det internasjonale valutafondet i Tanzania	51
Forhandlere for Tanzania og IMF i 1978 - 1979.....	55
Bo Karlström	55
Edwin Mtei	62
Et kort møte i Dar Es Salaam	68
Postludium.....	72
Konklusjon	77
Bibliografi	80
Appendiks 1.....	86
Appendiks 2.....	88

Innledning

Det er kjent at Tanzania offisielt brøt all kontakt med Det internasjonale pengefondet (IMF)¹ i 1981. En ikke så kjent del av denne historien er at i november 1979, etter ett års intense forhandlinger mellom IMF og finansdepartementet i Tanzania, kom det også til et brudd. IMF's representant Bo Karlström dro i november 1979 til Dar es Salaam for å slutføre samtaler med finansminister Edwin Mtei. Da en avtale var fremforhandlet, gjensto det å få president Julius Nyerere overbevist. Et personlig møte ble arrangert hvor Bo Karlström selv kunne forklare sine forslag til presidenten. Hensikten med møtet var, om mulig, å overbevise president Nyerere om å gå med på de forslag IMF og Tanzanias finansdepartement var kommet frem til. Hvem tok tatt initiativet til møtet, kommer ikke klart fram, men endte med at president Nyerere nekter å gå med på forslagene og ber finansminister Mtei om å få Bo Karlström og hele hans følge ut av landet så fort som mulig.

Hva lå så til grunn for dette bruddet? Hvordan kan det forklares? Det er hovedproblemstillingen i denne masteroppgaven. Bruddet hadde sammenheng med en serie forhandlingsmøter mellom IMF's representant, svenske Bo Karlström, og Tanzanias finansminister Mtei i perioden fra november 1978 til november 1979. Mye sto på spill i disse forhandlingene, for i 1979 hadde Tanzanias president Nyerere fått beskjed om at store bistandsaktører ville vente med å bevilge penger før en enighet med IMF var oppnådd. Nok en grunn til at dette møtet er interessant, er at den holdningen som Nyerere oppfattet som frekk fra Karlströms side, blir sett som karakteristisk for IMF i mange omtaler senere. Bo Karlströms holdning, som av Nyerere ble oppfattet som en "take it or leave it"-posisjon², er blitt stående som uttrykk for IMF's holdning til fattige lands økonomiske problemer.

Nyerere var en stor Afrikansk leder ikke bare for Tanzania, men hele kontinentet og han engasjert arbeidet med Ny Økonomisk Verdensorden hvor ikke-allianse overfor blokkene i verdensøkonomien sto sentralt. Land i "Group of 77" arbeidet med å endre styrkeforholdet mellom de fattige og rike landene i organisasjoner som Verdensbanken, IMF og General

---

¹ International Monetary Fond

² Green, Reginal Herbold 1983. "Political – Economic Adjustment and IMF Conditionality: Tanzania, 1974-81", i Williamson, John (red), IMF Conditionality: 347-380. Washington: International institute of Economics. 1983. Side 338.

Agreement of Tariff and Trade, (GATT).³ Her vil deler av Tanzanias historie fra selvstendighet frem til november 1979 bli tatt med, for nettopp å vise hvor mye som sto på spill da forhandlingene med IMF strandet midlertidig.

Litteraturen vektlegger ikke møtet mellom Karlström, Mtei og Nyerere i november 1979. Bruddet mellom IMF og Nyerere blir forklart som en ideologisk motsetning.⁴ For å forklare dette bruddet, er det derfor nødvendig å se på den politiske og økonomiske utviklingen i Tanzania opp til dette tidspunktet, med sikte på å vise hvordan denne utviklingen kolliderte med mange av de kravene IMF hadde stilt under forhandlingene så langt, og som Mtei og Karlström var enige om.

Det er ikke enighet i litteraturen om når møtet faktisk skjedde,⁵ men tanzanianske engelskspråklige aviser og intervjuer med Bo Karlström, har gjort det mulig å fastsette møtet til en helg i november 1979.⁶ Så dette møtet som her skal trekkes frem kan muligens sies å ha vært starten på en eskalerende konflikt mellom IMF og Tanzania, noe som fratok Tanzania mye bistand. Avslutningsvis skal vi se at denne konfrontasjonen var et tidlig varsel for de økonomiske problemene som fulgte Tanzania utover på 1980-tallet.⁷

Konflikten

Det som var stridens kjerne var spørsmålet om devaluering, og driften av statlige selskaper. Det dreide seg om en uenighet mellom de som på den ene siden mente at devaluering førte til inflasjon om den var styrt utenifra, slik som Regional Herbold Green, en av Tanzanias rådgivere hevdet i sin kritikk av IMF⁸. Og de på den andre siden, Bo Karström fra IMF, som

---

³ Nibolek, Timothy C. "Tanzanian Foreign Policy: An Analysis" i Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House. Side 46

⁴ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet. Side 287

⁵ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet. Side 288, legger episoden til sent 1981.

⁶ Dahl, Nils L. 1979. "Rapport 205 njd/gaa" i *11004a Noreg n 41221noramb*. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam. 5. nov, side 1

⁷ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet. Side 287

⁸ Green, Reginal Herbold 1983. "Political – Economic Adjustment and IMF Conditionality: Tanzania, 1974-81", i Williamson, John (red), *IMF Conditionality: 347-380*. Washington: International institute of Economics. 1983. Side 336.

mente at en devaluering ville gi bedre bytteforhold for eksport og stagge inflasjonen.⁹ Da de statseide bedriftene, mente Green, var i en oppstartsfase hvor investeringer var nødvendig.¹⁰ Bo Karlström var av den oppfating at ulønnsomme statlige bedrifter skulle settes under streng kontroll og eventuelt avvikles i sin helhet.¹¹

Som vi skal se, hadde IMF høsten 1979 gjennom ett år hatt flere seminarer og møter med personer i finansdepartementet og Bank of Tanzania (BoT). IMF's krav besto i hovedprinsipp av en devaluering og innstramning i offentlige utgifter, samt en økning av produsentpriser og liberalisering av importrestriksjoner. Tanzania hadde i 1967 slått inn på en sosialistisk økonomisk modell hvor prismekanismer ikke ble sett på som det beste middelet til lik fordeling av godene, og var ikke interessert i å følge IMF's råd. Det var da kommet til en situasjon der flere lån - og bidragsytere ventet på en avtale med IMF for å gjenoppta den økonomiske støtten til landet.

Finansminister Mtei, som vi skal komme tilbake til, satt som representant for Tanzania og for Øst Afrika i styret i IMF, og var forberedt på å si ja til forslaget for så å lempe på betingelsene etter hvert. For ham var det å miste forhandlingsmuligheten det verste.¹² President Nyerere ønsket å stole på andre rådgivere, som mente at en devaluering bare ville øke problemet med inflasjon, og så ingen grunn til å devaluere.¹³

Konflikten eskalerte ved at Nyerere hadde en uttalt politikk om å kunne ha handlefrihet og bestemmelsesrett over alle områder av tanzaniansk utvikling, både sosialt, økonomisk og politisk.¹⁴ Nyerere var dessuten leder for et land med et demokratisk underskudd, og når noe ble forsøkt gjort som Nyerere mente ikke fulgte hans plan, kunne han trenere det i partiet og

---

⁹ Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. "Tanzania and African Socialism". *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 847.

¹⁰ Green, Reginald Herbold 1983. "Political – Economic Adjustment and IMF Conditionality: Tanzania, 1974-81", i Williamson, John (red), *IMF Conditionality*: 347-380. Washington: International institute of Economics. 1983. Side 336.

¹¹ Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. "Tanzania and African Socialism". *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 847.

¹² Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. 2009. Side 153.

¹³ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. "Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s". *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague.

¹⁴ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House. Side 254.

mellom ministre.¹⁵ "I have sufficient power to be a dictator," skal Nyerere ha uttalt til BBC i et intervju.¹⁶

Det internasjonale valutafondet IMF er opptatt av samhandling mellom økonomier og tror en åpen markedsregulert handelspolitikk gir de beste økonomiske resultatene. For å oppnå dette anbefaler de lave skattenivåer, lave tollmurer og moderate offentlige utgifter.¹⁷ Dette kalles også en åpen økonomi, der staten ikke legger regulerende føringer. Det er tydelig allerede her at IMF og Tanzania var på kollisjonskurs i synet på økonomi.

Bruddet i 1979 var et direkte resultat av at finansminister Mtei ikke kunne handle på egenhånd, men at alle store beslutninger måtte godkjennes av Nyerere. En devaluering av shillingen og en innstramning av budsjettene var så store inngrep i økonomien at Nyerere måtte godkjenne dem. Når han ikke var villig til det, og i tillegg mente at IMF's representant oppførte seg provoserende da de møttes, førte det til et diplomatisk brudd mellom Tanzania og IMF. Finansminister Edwin Mtei leverte få dager etter inn sin avskjedssøknad.¹⁸ Hvordan Nyerere hadde kommet til å få så mye makt skal denne oppgaven også forsøke å vise.

I 1967 startet statsovertagelse av eierskap og driften av alle de store bedriftene, fabrikkene og farmene. Disse tidligere privateide foretakene ble overtatt av såkalte "parastatals", som var sentralstyrte bedrifter. En høy toll på importvarer ble satt for å beskytte innenlands industri fra utenlandsk konkurranse. De statseide bedriftene leide mange steder tilbake sine gamle ledere for å drive foretakene, og måtte dele profitten med utenlandske lisensholdere.¹⁹

Import og eksport var lisensbelagt for å kontrollere bruk av valuta og produksjonskapasitet. Pengepolitikken var også sentralstyrt med en fastsatt rente på utlån og innskudd, og en

---

¹⁵ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House. Side 12.

¹⁶ Side 44, H.G. Mwakyembe i Issa G. Shivji, "The State and The Working People in Tanzania", Codesria Book Series, Dakar, 1986.

¹⁷ Finance & Development, A quarterly publication of the International Monetary Fond and the World Bank, September 198/Volume17 / Number 3, side 10

¹⁸ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 141

¹⁹ Clark, W. E. 1978. *Socialist Development and Public Investment in Tanzania 1964-73*. Toronto: University Toronto Press. Side 186.

valutakurs som var bestemt av BoT, vektet i en valutakurv,²⁰ hvor den tanzanianske shillingen (Tsh), var fast mot de store valutaene.²¹ Bank of Tanzania var eneste nasjonale bank og direkte underlagt parlamentet, der Nyerere hadde vetorett.

90 prosent av befolkningen var bosatt på kollektivbruk i 1976, og 85 prosent av landets eksportinntekter kom fra jordbruket.²² Matvareprisene var bestemt fra sentralt hold, og lå under den prisen bøndene kunne få på et ikke-regulert marked. Produksjonen av eksportavlinger var kvotebestemt, pålagt skatt og prisregulert under utsalgsprisen på verdensmarkedet.²³

Nyereres Tanzania var bygget på ideen om et jordbrukssamfunn som i felleskap løste sine problemer, der tanken om likhet og selvutvikling stod sentralt. Allerede rett etter selvstendigheten, begynte Nyerere med et storstilt program for å øke helsetjenester og skoletilbud til hele befolkningen.²⁴ Alt dette kostet penger, og Tanzania mottok tilstrekkelig støtte fra utlandet i form av ekspertise, valuta og utstyr.

De økonomiske endringene som fulgte etter oppgangen i oljeprisen i 1973 viser seg i 1975 da flere store bidragsytere som Storbritannia, Frankrike og Verdensbanken forventet at Tanzania skulle legge om sin økonomiske politikk, slik de selv hadde måttet gjøre etter at nedgangstidene begynte i begynnelsen av 1974. Det begynte å gå tregere med givergleden og pengeoverføringene, og hjelpen fra utlandet endret karakter. Det var Nyereres ønske om å bygge et fritt og uavhengig Tanzania. Dette ble vanskeliggjort av at bytteforholdene på verdensmarkedet endret seg med økt oljepris og nedgang i eksportinntekter på grunn av synkende råvarepriser.

---

²⁰ Dette var vanlig praksis for små økonomier, Norge hadde denne praksisen.

²¹ Lipschitz, Leslie and Sundararajan, V.: *Pegging to a currency basket in a world of floating rates*, Finance & Development, IMF and World Bank, Volume 17, Number 2, June 1980.

²² Eriksen, Tore L. 1987, *Tanzania: Et perspektiv på 25 årss utvikling*. Oslo, NUPI, Forum for utviklingsstudier, Nr. 1-3 1987

²³ Dette førte til smugling ut av Tanzania til et marked som tilbød mer for avlingene.

²⁴ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

Kilder og litteratur

Veien til denne historien har vært lang og kronglete. Her vil jeg si litt om kildene og litteraturen som har vært tilgjengelig, og hvilke begrensninger og muligheter de har gitt for å sette søkelys på et lite, men betydelig møte i Dar es Salaam november 1979.

Dette møtet mellom IMF's representant Bo Karlström og president Nyerere fattet min interesse da jeg kom over det nevnt i forbifarten i en hovedfagsoppgave i statsvitenskap skrevet av Anne Huser.²⁵ Her trer plutselig navnet Bo Karlström frem, i litteraturen som oftest er helt blottet for enkeltpersoner. Tanzanias historie er dominert av president Julius Nyerere som enkeltperson, andre aktører er kun representert med navn på organisasjonen de representerer, som Verdensbanken eller Norwegian Agency for Development Cooperation (NORAD).

Det var en utfordring å finne litteratur som kunne si noe mer om dette tidlige bruddet i forhandlingene med IMF. Bruddet ble ikke offisielt før i 1981, men jeg ønsket å se om det gikk an å finne historien så nært opp til møtet og bruddet i forhandlingene i 1979 som mulig. På en forespørsel til IMF sentralt i Washington i 2003 fikk jeg som svar at deres rapporter og notater fra forhandlingene i 1978 til 1979 med Tanzania ikke var tilgjengelige. Spennende var det da jeg oppdaget at IMF's historiker Boughton også har tatt med episoden i sin historiske gjennomgang av utviklingen i fondet fra 1979 til 1989.²⁶ I likhet med Anne Huser dro også jeg til Stockholm og intervjuet økonom og tidligere IMF-ansatt, Bo Karlström.

Kildene har blitt flere ettersom papirer blir frigitt og det blir utgitt selvbiografier med øyenvitneskildringer. Foruten intervjuet med Karlström, kom biografien til tidligere finansminister Edwin Mtei ut i 2009, som gir et bilde av hva som foregikk bak lukkede dører.²⁷ Begge gir et bilde av hva som skjer bak lukkede dører, men de kommer med vidt forskjellige beskrivelser av det faktiske møtet.

Utenriksdepartementets arkiv i Oslo hadde mange ambassaderapporter fra den norske ambassaden i Dar es Salaam. Kilde- og litteratursøk i arkivet til Norges Bank inneholdt rapporter fra IMF som bidro til å kaste lys over saken, men der hadde jeg ingen muligheter til

---

²⁵ Anne Huser, 2001, Frivillig tvang. – En analyse av forhandlingene mellom Tanzania og IMF, 1979-1981. Hovedoppgave i Statsvitenskap, Universitetet i Oslo, Side 52.

²⁶ Boughton, James M. 2001 *Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89*, IMF, Washington.

²⁷ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 141

å ta kopier så resultatet ble for det meste bakgrunnsstøy i denne fremstillingen. Spennende lesning fra også de frigitte dokumenter fra Central Intelligence Agency (CIA) som ga en amerikansk, men mer balansert fremstilling av hendelsen og forståelse av revolusjonen på Zanzibar, enn det som kunne ventes av en etterretningsorganisasjon midt i den kalde krigen.²⁸ Disse kildene har også mange flere navngitte aktører enn litteraturen på Tanzania har, men mange av rapportene både fra TANU, Bank of Tanzania, Norges Bank og CIA mangler navn på bidragsyterne, foruten utgivelsessted og eller organisasjon. Så her er en hel rekke kilder med aktører uten navn fra skribenter uten navn. På Christian Michelsens Institutt i Bergen er det flere prosjekt- og forskningsrapporter som viser hvor god støtte Nyerere fikk for sin sosialistiske politikk i Norge og i de norske forskningsmiljøene.

Tilgang på tanzanianske aviser fra 1970 tallet fikk jeg på British Library sitt avisarkiv. På mikrofilm kom jeg rett inn i en avisverden til en sosialistisk stat som praktiserte pålagt sensur og selvsensur, men som gir mulighet til å se rett inn i hverdagen i Tanzania, anno 1979. Engelske og norske aviser fra 1970-tallet er tilgjengelige på Nasjonalbibliotekets avisarkiv. Disse viser med tydelighet hvor lite viktig hva som skjedde i Øst Afrika var for norske og engelske avisredaktører.

Det vil bli snakket litt om tall i denne fremstillingen. Hovedvekten ligger på de økonomiske ideene og hva som ble gjennomført, men for å vise størrelsesforhold er tall veldig effektive. Som foreksempel med tanke på den omfattende litteraturen som er skrevet om den økonomiske utviklingen i Tanzania. Tanzania hadde rundt 100 givere. 50 av disse var offentlige internasjonale institusjoner. De resterende 50 besto av frivillige organisasjoner involvert i nærmere 10.000 prosjekter, og rundt 1000 utenlandske eksperter, hjelpearbeidere og andre som har kommet med bøker, artikler og rapporter om situasjonen i landet.²⁹ Nyereres uttalte selvstendighetspolitikk og vektlegging av uavhengighet, sto ikke i veien for at Tanzanias budsjetter var dekket opp med utenlandske bidragsytere. Så mye som 40 prosent av budsjettet i 1978-79 var bistand³⁰, og dette må være en av grunnene til at Tanzania er så mye omdiskutert og analysert. Mange utenlandske stater, hjelpeorganisasjoner,

---

²⁸ Central Intelligence Agency 1966. *Intelligence Study, Zanzibar: The Hundred Days' Revolution*, RSS No. 0013/66, (ESAUXXX) Frigitt mai 2007

²⁹ Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag.

³⁰ Svendsen, Knut Erik Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS.

misjonsorganisasjoner og enkeltpersoner har investert interesse, tid og penger i Tanzanias utvikling. Dette faktum bærer litteraturen sterkt preg av. Nyereres modige program, framsatt i Arusha erklæringen fra 1967, fikk sin tilhengerskare og sine kritikere. En kommentator beskriver den dualismen som Tanzania blir betraktet med som en egen fobi:

“The pairing of observer’s attitudes and predictions has been common. So intense were feelings about Tanzania among scholars that commentators began to write about afflictions they called Tanzaphilia and Tanzaphobia.³¹”

Det ble altså snakket om en ”tanzamani” eller en ”tanzafobi”, det vil si at forfatters egne holdninger til Tanzania satte sitt preg på litteraturen. Det å skulle spore en historie om en forhandling som nettopp tar opp motstridende syn på den økonomiske politikken i Tanzania skulle derfor by på utfordringer.³² I denne fremstillingen får Bo Karlström plass med sine argumenter og hva han synes bistand gitt av Sverige, han var en arg motstander av metodene og ideologien bak svensk bistand og for her plass som representant for de med tanzafobi. Regional Herbold Green var en rådgiver som i mange år arbeidet for og med spørsmålene om hvordan realisere Nyereres sosialistiske politikk, han vil her få plass med noen av sine synspunkter, og representerer de med tanzamani.

Da storverket om Norsk Bistandspolitikkk var ferdig i 2003,³³ fortalte den deler av den historien jeg vil fortelle, men uten de detaljene intervjuet med IMF’s representant Bo Karlström og selvbiografien til Edwin Mtei kan komme med.³⁴ Historiker Jarle Simonsen har skrevet ett bind, der kapittelet om norsk utviklingshjelp i Øst-Afrika handler om mye av det jeg også er interessert i å fortelle. Men Simonsen har en grundigere norsk vinkling på sin fremstilling. Han forteller om de områder Norge og norske fagfolk kunne gjøre en innsats - som lærerutdanning, universitetsbygging, kystfart og skogbruk. Simonsen behandler imidlertid Uganda, Kenya og Tanzania samlet, og tar for seg de problemene som oppsto etter

---

³¹McHenry Jr, og E. Dean 1995. *Limited Choices; The Political Struggle for Socialism in Tanzania*. USA: Lynne Rienner Publishers Inc. Side 2

³² Heldigvis har jeg arbeidet med denne historien i ti år, så jeg har sett en klar tendens om at gemyttene har begynt å roe seg.

³³Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget.

³⁴ Historien om Norges engasjement i Tanzania er på ingen måte klar, der er det fortsatt alt for mange som har en hang til tanzamani til at det skulle kunne la seg gjøre.

hvert som norskfinansierte prosjekter skulle videreføres til lokale myndigheter. Han gjengir også dagboknotater og fortellinger skrevet av nordmenn om hvordan møtet med Tanzania ble opplevd på godt og vondt.³⁵ Simonsen tar også for seg prosjekteringen av demningen og kraftverket i Stiegler's Gorge, som får et eget kapittel. Dette prosjektet viser hvor mye av administreringen som ble gitt til norske fagfolk, og viser at Norge var på god vei til å bli en direkte del av den tanzanianske administrasjonen. Norsk engasjement og interesse for kraftverket startet før 1970, men bevilgninger til norske fagfolk ble gitt fra 1970 til 1983.³⁶ Simonsen tar for seg det som er blitt kalt nykolonialisme, hvor, trass nyvunnet selvstendighet, innflytelsen fra utlandet fortsatt var stor.³⁷

Litteraturen om den økonomiske utviklingen i Tanzania er for det meste skrevet av folk som driver med, eller som er engasjert i, den samme utviklingen. Derfor bærer disse bøkene preg av å være rene investeringsoppgaver og/ eller rapporter til bruk for utviklere, stater, organisasjoner og andre som ønsker å vite hvordan det går. Det er også en stor og langvarig debatt blant venstresradikale skribenter om hvordan det best lar seg gjøre å beskrive den prosessen som foregår på bakgrunn av marxistisk, leninistisk eller andre kommunistisk og sosialistisk utvikling og historie teori.

Nyerere brukte ordet revolusjon og sosialisme, men han snakket veldig lite om klassemotsetninger.³⁸ Det gjør mange av hans kritikere på venstresiden, som mener Nyerere ikke gikk langt nok til venstre i sin utviklingsplan.³⁹ Utviklingsstudier som eget fag ble dannet på slutten av 1950-tallet, til hjelp for planleggere og økonomer, og det meste av litteraturen om Tanzania er skrevet i et slikt perspektiv. Statsvitere har også skrevet mye om Tanzania. Historikere har derimot ikke skrevet så mye om Tanzanias nyere historie, de har konsentrert seg om tiden før selvstendighet. Når det er skrevet noe av historikere om Tanzania er det skrevet i et utviklingshistorisk perspektiv, og da er Tanzania sammenlignet med andre afrikanske land, slik som Simonsen, som har skrevet tre bøker om Afrikas historie, i

---

35 Jarle Simonsen, 1 Bind, Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget. Side 135-168.

36 Jarle Simonsen, 1 Bind, Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget. Side 168.

37 Jarle Simonsen, 1 Bind, Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland, *Norsk utviklingshjelps historie 1-3*, Fagbokforlaget, 2003, Side 171.

38 Se appendiks 2

39 Cranford Pratt og B. Mvansasu, *Towards Socialism in Tanzania*. University of Toronto Press, Toronto, 1979

henholdsvis 1970, 1983 og 2000. Jeg har lest 1970-utgaven og 2000-utgaven. Boken fra 1970 er en grundig gjennomgang av arkeologi og tidlige beskrivelser av Afrika fra tilreisendes perspektiver. Mange av episodene og hendelsene Simonsen skriver om, viser afrikansk tilpasning til nye produksjonsmåter i møte med kolonimakter og innflytelse utenfra. Dette er en sammenlignende historiefremstilling, men med avstikkere for å fortelle om det spesifikke.

I Simonsens kapittel om Tanzania blir Nyerere og hans lederstil og sosialistiske ideer vektlagt. Det er en bok som ikke går av veien for å snakke om negerkonger,⁴⁰ som i dag virker litt gammeldags, men den tar opp afrikansk religiøsitet og mobiliseringskraften den har. Simonsen tar for seg Maji Maji-opprøret i Tanganyika i 1905, som engasjerte mennesker på tvers av folkegrupper, ved hjelp av hellig vann fra en grotte viet slangeduden Kolelo. Tyskerne slo ned opprøret, men da var minst 75 000 døde.⁴¹ Opprøret er interessant for denne oppgaven fordi Nyerere brukte det som et argument mot kolonimakten for å mobilisere velgere i selvstendighetskampen.⁴²

Simonsens bok "Afrikas historie" fra 2000 er en oversiktsfremstilling, som kan leses som en innledning til videre lesning, fordi tilgangen på litteratur om Afrikas historie har vokst enormt de senere år. Dette er klart en temabok der de siste 40 års historie er sett i et sammenlignende utviklingshistorisk perspektiv hvor økonomisk utvikling står sentralt. Ingen av bøkene har noter, men utførlige litteraturlister og register.⁴³

Tore Linné Eriksen skrev sin hovedoppgave i historie, "å planlegg er å velge" om arbeidet med planleggingen av den andre femårsplanen som gikk fra 1969 til 1974, den gir et nært bilde av Tanzania tidlig på 1970 tallet med de økonomiske og utviklingsmessige utfordringene landet sto ovenfor.⁴⁴ På mikronivå er det kommet mange bøker og artikler om

---

⁴⁰Simonsen, Jarle 1970. *Afrika: Menneskenes liv og historie..* Oslo: Cappelen Akademiske Forlag. Side 76.

⁴¹ Simonsen, Jarle 1970. *Afrika: Menneskenes liv og historie..* Oslo: Cappelen Akademiske Forlag. Side 345.

⁴² Simonsen, Jarle 1970. *Afrika: Menneskenes liv og historie..* Oslo: Cappelen Akademiske Forlag. Side 422

⁴³Simonsen, Jarle 2000. *Afrikas historie.* Oslo: Cappelen Akademiske Forlag. Side 15.

⁴⁴ Eriksen, Tore Linné 1974. *Å planlegge er å velge. Økonomiske og politiske endringer som bakgrunn for Tanzanias andre femårsplan (1969-1974).* Hovedfagsoppgave i historie, Universitet i Trondheim.

folks liv og virke i Tanzania. I møte med litteraturen om Tanzania på slutten av 1970-tallet og 1980-tallet var det sterke engasjementet for utviklingen som Nyerere sto for, helt dominerende. Også når folk som klart uttrykker at de er imot den sosialistiske utviklingen skriver om Tanzania, gjør de det med en respekt for alle dem som har engasjert seg personlig i denne helt spesielle afrikanske historien. William B. Dale, som var IMF's visedirektør (Deputy Managing Director fra 1. mars 1974 til 31. mai 1984) sier om IMF's medvirkning:

“And there is of course, an understandable reluctance for government to submit to the scrutiny of their economic situation and policies by an outside agency as long as this can be avoided.”⁴⁵

Denne holdningen føyer denne framstillingen seg til. Det hersker stor uenighet om den økonomiske rådgivningen som IMF ga. For øvrig er det viktig å ha klart for seg at IMF er en vestlig, økonomisk rådgivings- og valutalåninstitusjon som ønsker å fremme handel og samhandling. Under den kalde krigen hadde IMF et vestlig perspektiv på økonomisk utvikling, med hovedvekt på frihandel.

Så jeg skriver meg inn i en tradisjon som tar opp de økonomiske problemene til Tanzania som et utviklingsland i en vanskelig økonomisk omstillingsprosess med to kraftige endringer i råoljeprisen på verdensmarkedet i 1973 og 1979.⁴⁶ Det som beskrives som tanzmani har vært norske fagfolks holding. I antropologi finnes det begreper for å beskrive den beskyttelsestrangen antropologen får for sine informanter på feltarbeid, hvor annerledesheten er så stor at kritikk fra uinnvidde avvises kontant. Dette kan være noe av det samme jeg møter hos fagfolk som forfekter den ”tanzamaniske” retningen i litteraturen.

På Nordiska Afrikainstitutet i Uppsala (NAI), som ble startet i 1962, fant jeg tanzamaniens høyborg. De hadde en stor samling med presiden Nyereres utgitte taler og pamfletter fra partiet Tanzanian African National Union, (TANU).⁴⁷ Det er ikke kommet ut en eneste studie fra NAI hvor IMF blir sett på som redningen for Tanzaniansk økonomi. Jeg vil her også nevne

---

⁴⁵Sidney Dell i Williamson John, red. IMF Conditionality, Institute of International Economics, 1983, side 21

⁴⁶ Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS.

⁴⁷ Bøker og papir holder seg kun kort tid i Tanzaniansk klima, så dette må være en unik smaling.

Kjell J. Havnevik som har laget et referanseverk om Tanzanias økonomiske utvikling, boken heter *Tanzania – Limits to Development from above*, og kom i 1993.⁴⁸ Men rett skal være rett, Nordiska Afrikainstitutet hadde mange av IMF's og Verdensbankens utgivelser om Afrika også.

Universitetsbiblioteket i Oslo hadde et stort utvalg av den nordiske og engelskspråklige litteraturen om mitt tema. Blant andre de venstresradikale i Tanzania som synes Nyerere skulle ta mer avstand fra vestlige långivere og banker. De skal ikke ta opp mye plass i denne fremstillingen, men de er med for å forstå den kryssilden Nyerere til en hver tid sto i når det gjaldt den økonomiske politikken han førte.⁴⁹

I denne oppgaven ønsker jeg å slippe til de med tanzafobi også. Tanzafobi betyr i praksis at man tok avstand fra politikken Nyerere førte. En av dem som kan beskrives som en med tanzafobi er IMF's representant Karlström. Karlström skrev en debattbok i 1991, der han, blant annet, redegjør for sitt syn på svensk bistandspolitikk⁵⁰

---

⁴⁸ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet.

⁴⁹ Clark, W. E. 1978. *Socialist Development and Public Investment in Tanzania 1964-73*. Toronto: University Toronto Press.

⁵⁰ Karlström, Bo, 1991, *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. SNS Förlag, Stockholm,

Kapitel 1

Tanzania 1961 – 1972

For å vise hvorfor møtet mellom president Nyerere og IMF's representant Bo Karlström var et ”David møter Goliat”-ignende scenario, uten at det er helt klart hvem som var David og hvem som var Goliat, skal jeg i dette kapitlet gjennomgå noen grunntrekk ved den politiske og økonomiske politikken som Nyerere var leder for etter at Tanzania ble selvstendig opp til 1977. Det er en omfattende historie og jeg vil her kun se på hendelser de fleste som kjenner Tanzania kan enes om. Utvalget kunne vært annerledes, men her ønsker jeg å vise bredden og noe av kompleksiteten i Tanzanias nyere historie. Det er uenighet om virkningen av de forskjellige tiltakene i Nyereres politikk, men i denne fremstillingen ønsker jeg å legge vekt på at Nyerere og Tanzania gjennomgikk en radikaliserings og byråkratisering.⁵¹

I dette kapitlet skal vi se Tanganyika bli til United Republic of Tanzania etter sammenslåingen av øyene Pemba og Zanzibar i 1964. Nyerere utvikler seg fra leder i selvstendighetskampen til å få rollen som landsfader. Kapitlet tar også for seg den enorme økonomiske utviklingen og tilbakegangen som oppsto da oljeprisen på verdensmarkedet tredoblet seg i 1973. Hvordan Tanzanias økonomi ble påvirket av endringen i prisen på olje er en viktig del av denne oppgaven. For å vise hva som sto på spill i 1979 er en gjennomgang av hva som skjedde frem til da nødvendig.

Før 1961

Tanganyika og øyene Zanzibar og Pemba var adskilte enheter hvor en arabisk sultan hadde makten på øyene og britene hadde det administrative ansvaret på fastlandet. I årene 1953 til 1955 målte East African Royal Commission befolkningen for Uganda, Kenya og Tanganyika. 98,5 prosent var afrikanere, 1,25 prosent indere og 0,25 prosent var europeere.⁵² Et overslag fra 1939 viste at folk med indisk bakgrunn eide 17 prosent av dyrket land, 80 prosent av alle byeiendommer - , bomull - og sisal industriplantasjer. Indere sto for 50 til 60 prosent av all import og eksport, samt kontrollerte 20 prosent av transportindustrien. Disse tallene blir

---

⁵¹ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet. side 42

⁵² Cheryl I. Payer, 1982 “Tanzania and the World Bank” *DERAP working papers*, Norway., Bergen, Chr. Michelsen Institute

gjengitt som gjeldende for tiden rett før selvstendighet også. I 1960 anslås folketallet til 10 millioner, med en indisk befolkning på 12 500 mennesker som kontrollerte størsteparten av den økonomiske aktiviteten i landet.⁵³

Slaveriet hadde blitt forbudt i 1922, men fortsatt i 1960 var det mange som husket det og hadde opplevd det,⁵⁴ Tanganyika var med andre ord et umoderne land. Britiske myndigheter hadde bevisst latt være å utvikle protektoratet Tanganyika, de brukte heller kreftene i koloniene Kenya og Uganda.⁵⁵ Tanganyika var et område på 945 087 km², med en svært lav befolkningstetthet; I 1960 var det ca 10 personer per kvadratkilometer⁵⁶.

Selvstendighet i Tanganyika ble drevet fram av det arbeidet som ble gjort av Tanganyika African Association, som var interesseorganisasjonen kommende president Julius Nyerere var med å starte da han studerte ved Universitetet i Makerere, Uganda. Ved sin retur til Dar-es-Salaam i 1953 ble han den første lederen for organisasjonen. Allerede i 1954 gikk studentene sammen med embetsmenn og afrikanske ledere ved store farmer og omgjorde organisasjonen til et politisk parti; Tanganyika African National Union, TANU. Etter en vervekampanje ble TANU det største partiet, og Nyerere ble i 1960 valgt til å være minister i den britiske administrasjonen.⁵⁷

Gjennom Barbro Johansson, en svensk nonne bosatt i Bukabo i Tanzania, hadde Nyerere fått kontakt med Olof Palme og det svenske sosialdemokratiske partiet. Nyerere besøkte Sverige under forhandlingene med britiske myndigheter i 1960. Nyerere og Palme var begge engasjert i kampen mot mindretallsstyret i Sør-Afrika. Samtidig hadde Sverige erfaring med å stå

---

⁵³ Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. "Tanzania and African Socialism". *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 841.

⁵⁴ Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. "Tanzania and African Socialism". *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. .. 1981. Side 839.

⁵⁵ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet.

⁵⁶ Simonsen, Jarle 1970. *Afrika: Menneskenes liv og historie..* Oslo: Cappelen Akademiske Forlag. Intro.

⁵⁷ Lönneborg, Olof, Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbyggnaden i Tanzania, *Idéhistoriska Skrifter* 30, Institutionen för historiska Studier, Umeå Universitetet 1999.

mellom stormaker i en alliansefrihet, som var noe Nyerere også ønsker for Tanganyika.⁵⁸ Sverige skulle vise seg å bli den mest trofaste av alle Nyereres samarbeidspartnere. TANU og Nyerere hadde da allerede før selvstendighet var et faktum, vist ønsket om selvstendighet overfor stormaktene og ønske om selvråderett i eget territorium.

Selvstendighet 1961

Allerede i mars 1961 redegjorde Nyerere for sitt mål om en selvstendig og kritisk utenrikspolitikk, når han til den engelske avisen *The Observer* uttalte at Tanganyika ikke ville søke medlemskap i Det Britiske Samvelde så lenge Sør Afrika var medlem. Besøket til Jugoslavia samme år viste tydelig at Tanganyika ønsket å ha et selvstendig og alliansefritt forhold til omverdenen.⁵⁹

Tanganyika ble selvstendig 9. desember i 1961. Julius Nyerere ble statsminister i et selvstendig, men meget fattig afrikansk land, som økonomisk var dominert av utenlandske krefter og interesser, og med et lite utbygd statsapparat.⁶⁰ Ved selvstendigheten ble det å skille klinten fra hveten på hjemmebane viktig. Den afrikanske delen av befolkningen var fordelt på 122 etniske grupper, med 122 ulike språk. Allikevel, på grunn av handelsmenn fra Zanzibar hadde kiswahili spredt seg som et felles nasjonalt språk, ved siden engelsk som europeere og indiere hadde innført etter 1922, som administrativt språk.⁶¹

Økonomisk sett var Tanganyika et jordbrukssamfunn hvor 98 prosent av befolkningen var bønder som bodde spredt, 85 prosent av eksportproduktene var ubearbeidede råvarer som utgjorde om lag 50 prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP). Samtidig utgjorde industrien bare 3 til 4 prosent av BNP.⁶² Men 325 000 bønder var organisert i kooperativer.⁶³ Indere og europeere, bofaste og tilreisende, kontrollerte økonomien i byene. Byene var ikke store, men indere og europeere dominerte industri, transport og handel. Ved siden av dette hadde store

---

⁵⁸ Sellstrøm, Tor, *Formation of a popular opinion 1950 – 1070*, NAI 2002

⁵⁹ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

⁶⁰ Lönneborg, Olof, Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildningen i Tanzania, *Idéhistoriska Skrifter* 30, Institutionen för historiska Studier, Umeå Universitetet 1999.

⁶¹ Morris- Hole, Walter 1969. *British Administration In Tanganyika from 1920 to 1945*. Geneve: Université De Gevene.

⁶² Eriksen, Tore L. 1987, *Tanzania: Et perspektiv på 25 års utvikling*. Oslo, NUPI, Forum for utviklingsstudier, Nr. 1-3 1987, side 5.

⁶³ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet. Side 33

internasjonale banker og forsikringsselskaper etablert seg i Dar es Salaam med kontorer, og utenlandske selskaper drev import og eksport. Handelsbalansen med Kenya var skjev; Tanganyika importerte fire ganger mer enn de eksporterte dit. 10 prosent av befolkningen kunne lese og skrive i 1961, og av 40 lærere var 12 tanzanianere, resten var utenlandske.⁶⁴

Etter uavhengigheten ble det gjort klart at etter to år måtte folk med flere statsborgerskap velge om de ville være tanzanianere. 40 europeer og 2500 asiater søkte etter dette om tanzaniansk statsborgerskap. Når det gjaldt internasjonale avtaler som var inngått med utlandet før 1961, ble det også gitt en to års frist til å bestemme hvilke avtaler som skulle videreføres. Dette ble senere kalt "Nyereredoktrinen".⁶⁵

Julius Kambarage Nyerere

For å forstå Tanganyikas, og senere Tanzanias, økonomiske og politiske utvikling de første årene etter selvstendigheten, er det nødvendig å se på den nye statslederens bakgrunn. Julius Kambarage Nyerere sto i en særstilling blant afrikanske ledere, og mye av denne fortellingen legger vekt på hans stolthet og svakheter.

Nyerere ble valgt til leder i Tanzania i 1960, og trakk seg etter eget ønske i 1985. Han var da president. Nyerere fortsatte som formann i partiet han startet til han fylte 68 år i 1990. Det skulle en god del kløkt og dristighet til for å sitte så lenge som leder. Denne fremstillingen av Nyerere bygger mest på Olof Lönneborgs bok "Mwalimu och Ujamaa" (Læreren og fellesskapet), Julius Karambage "Nyerere och nationsbildningen i Tanzania", utgitt i 1999.⁶⁶

Julius Nyerere het opprinnelig Karambage Nyerere, og ble født 13. april 1922 inn i en Zanaki-familie, som eldst av 22 søsken. Faren, Burito Nyerere, ble av de tyske kolonimyndighetene valgt til leder i 1909. Tyskerne hadde en klar formening om at afrikanere hadde småkonger til å lede seg, så da de kom til Zanaki-folket og ikke så noen tydelig leder, utpekte de Burito Nyerere til konge. Dette var en jobb han utførte med ydmykhet og offervilje, noe som gjorde

---

⁶⁴ Eriksen, Tore L. 1987, *Tanzania: Et perspektiv på 25 års utvikling*. Oslo, NUPI, Forum for utviklingsstudier, Nr. 1-3 1987 side 5

⁶⁵ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

⁶⁶ Lönneborg, Olof 1999. "Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildningen i Tanzania," *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

ham til en respektert leder. Etter hvert fikk han også religiøse verv som fulgte med lederrollen.⁶⁷

Karambage Nyerere kom fra en familiebakgrunn hvor det tradisjonelle hadde blitt satt inn i et moderne perspektiv. Som sønn av en høvding, og del av en plan der utdanning og selvstendigjøring av folk i protektoratet var viktig, ble faren presset til å la sin 12 år gamle sønn begynne på skole. Han ble sendt til Mwisenge Native Authority Boarding School. Veien til å bli en del av en elite var påbegynt. Ved siden av skolen gikk Nyerere til katolsk kateketundervisning ved White Father misjonsstasjon. Denne katolske undervisningen var et alternativ til den kristendoms lære som engelskmennene lærte bort. Katolisismen i koloniene og protektoratene var mer opprørsk. Den hadde en klarere trang til å fortelle om et frihetsbudskap i Bibelen, og var mer åpen for afrikanernes behov og forståelse for en gudstro.⁶⁸

15 år gammel, i 1937, gammel begynte Nyerere på Tabora Government school. Der gikk han i seks år, og var den fremste i biologi og engelsk. White Father hadde også her en misjonsstasjon hvor Nyerere lærte grunnleggende augustinsk lære, hvor stat og kirke er to adskilte enheter, noe som var et brudd med den læren faren hans sto for. Mye er skrevet om skolens moderniseringseffekt på 1950- og 1960-tallet. Det å bli sendt vekk fra familie og lokalmiljø for å finne seg til rette blant fremmede som 12-åring er tøft og karakterdannende for alle. Undervisningen foregikk på engelsk og lærerplanen var lik den i England, med engelsk historie og samfunnsforståelse. Allerede i ung alder viste Nyerere interesse for samfunnsproblemer og startet en diskusjonsklubb. Som 21-åring ønsket han å la seg døpe som katolikk og spurte lederen ved sin første kateketskole, fader Koenen i Mosuma, om han ville døpe ham.⁶⁹

Fader Koenen var ikke villig til å døpe Nyerere før faren og Zanakiene var blitt enig om hvem som skulle overta som leder. Misjonslederen så at det å være en døpt katolikk kunne bli vanskelig dersom Nyerere skulle ta over som øverste leder for 20.000 mennesker og tilhøre en

---

⁶⁷ Lönneborg, Olof 1999. "Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildningen i Tanzania," *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

⁶⁸ Lönneborg, Olof 1999. "Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildningen i Tanzania," *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

⁶⁹ Lönneborg, Olof 1999. "Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildningen i Tanzania," *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

annen religion. Men i desember 1943 ble det bestemt at en annen bror skulle ta over lederansvaret, og Nyerere ble døpt og fikk navnet Julius.

Det fantes ikke noe katolsk universitet i Tanganyika, men White Father var representert med prest i Makerere College i Kampala, Uganda, så Nyerere ble sendt dit. Nyerere var på vei til å utdanne seg til lærer; ”mwalimu” på Kiswahili, noe han senere ble kalt. Planen var hele tiden at han som lærenem elev skulle utdannes for så å vende tilbake og virke som lærer i Tanganyika.⁷⁰ Sammen med medelever startet Julius foreningen *Tanganyika African Welfare Association*. Den hadde en kort historie og ble etter hvert til en avdeling av *Tanganyika African Association* (TAA). Når kullet til Julius sluttet på Makerere College, lovet de å arbeide videre med TAA ved hjemkomsten. Spørsmål om selvstendighet var det store spørsmålet i disse foraene, og Julius Nyerere var den mest ivrige debattanten.⁷¹

Det må nevnes at det er vanskelig å finne kilder som sier noe annet enn at Julius Nyerere allerede fra barnsben av var meislet til å være en leder. Han hadde blitt leder for Zanakiene helt naturlig etter sin far. At han skulle ta del i storpolitikken ble valgt for ham som 12-åring. Engelskmennene mente at det ville ta århundrer før Tanganyika kunne tenke på å styre seg selv, men Nyerere skulle bli en sterk pådriver for å få fortgangen i prosessen. Nyerere startet en avdeling av ”Catholic Action”, en lekmannsgruppe som hadde lokale fellesskapsoppgaver og moraloppfølging som hovedtema, et idealistisk og utopisk samfunnssyn som Pave Leo XIII prediket på slutten av 1800-tallet. Både muslimer og katolikker følte seg undertrykket av engelskmennene i sentraladministrasjonen, og Julius Nyerere lærte av sine katolske lærere å opponere mot myndighetene fra et europeisk ståsted på engelsk. Nyerere var den første Tanganyikianer som ble sendt til England for å gå på universitetet.⁷²

I en radiotale i 1944 henvendte Pave Pius XII seg til de troende og snakket om at staten var en begrenset juridisk organisasjon. Statens rolle var å forsvare menneskers rettigheter og folkets frihet. Herskerne var representanter for folket, og folket var ansvarlige borgere, sa paven.

---

⁷⁰ Morris- Hole, Walter 1969. *British Administration In Tanganyika from 1920 to 1945*. Geneve: Université De Gevene.

⁷¹ Lönneborg, Olof 1999. ”Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildingen i Tanzania,” *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

⁷² Lönneborg, Olof 1999. ”Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildingen i Tanzania,” *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

Dette skapte rom for afrikansk nasjonalisme på demokratiske vilkår. Den katolske kirke står på de undertryktes side, var budskapet.⁷³ Dette satte sine spor i en ung mann. Også medlemskapet i foreningen The Fabian Society var med på å inspirere Nyerere. I England var Nyerere en kort periode medlem av foreningen. The Fabian Society forfektet et slags sosialdemokrati med reformer som virkemiddel og hadde høye forhåpninger til hvordan mennesker kan organisere seg i samfunn.⁷⁴ Mye kan tyde på at den sosialismen som Nyerere snakket om var inspirert av denne engelske organisasjonen.

I 1952 var han tilbake i Tanganyika, der han begynte å arbeide som lærer. I 1953, etter å ha jobbet som lærer i bare ett år, tok hans politiske interesse overhånd. Han ble president i Tanganyika African Association, hvor mange av hans gamle studiekamerater også var engasjert. Men å arbeide politisk for en forening ga lite mening, og 7. juli 1954 ble partiet Tanganyika African National Union stiftet. For det nyopprettede partiet var forberedelse til selvstendighet og selvstyre det viktigste. Dette skulle gjennomføres fredfullt, likestilt og i rasemessig harmoni, mens stammetenking, isolasjon og diskriminering skulle avvises.⁷⁵

I 1954 ble Nyerere bedt om å sitte i Tanganyikas lovgivende forsamling, hvor rett til utdanning og rådets mangel på valgte representanter var to ting han tok opp. I 1955 presenterte han TANU for FNs tilsynsråd for ikke-selvstendige stater. Han var 33 år, og gjorde seg kjent med FN-systemet. Tilbake i hjemlandet startet han en landsomfattende turné for å verve medlemmer til partiet, og etter bare ett år hadde TANU 250.000 medlemmer. Tross Nyereres gjentatte formaninger om bruk av ikke-voldelig midler, ble han en tid i 1957 gitt forbud av politiet mot å snakke i store forsamlinger i frykt for opptøyer. Folkemøter var en av Nyereres viktigste måter å nå ut til folk på. Uten å kunne lese og skrive, var det å høre budskapet om forandring med egne ører viktig.

I september 1958 og februar 1959 var det valg på en nasjonalforsamling, kalt Colonial Legislative Council. 28.500 mennesker hadde kvalifisert seg til å stemme på en kandidat i sin etniske gruppe, det være seg afrikansk, asiatisk eller europeisk. TANU vant, og Nyerere skal

---

⁷³ Olof Lönneborg, Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildningen i Tanzania, Idéhistoriska Skrifter 30, Institutionen för historiska Studier, Umeå Universitetet 1999.

⁷⁴ www.fabian-society.org.uk

⁷⁵ <http://www.nathanielturner.com/juliuskambaragenyerere.htm>

da ha uttalt at ”independence will follow as surely as the tickbirds follow the rhino“.⁷⁶ I valgets neste runde fikk TANU 28 av de 30 setene som var valgbare. Den nye guvernøren, Sir. Richard Turnbull, forebeholdt seg retten til å utnevne de resterende 34 plassene. Nyerere var en klar leder for sin gruppe, og en skyggeregjering begynte å ta form. Som president i Pan-African Freedom Movement of Eastern and Central Africa (PAFMECA) forsikret han europeere og asiater ved flere anledninger at de var velkomne til å bli når Tanganyika hadde fått sin selvstendighet.⁷⁷ Nyerere hadde hele tiden en dialog om hvilken plass utlendinger skulle ha i landet etter selvstendighet.

Nyerere ble valgt til president i 1961, og som 39-åring var han den yngste statslederen i Afrika. Nyerere hadde en god forståelse av hva som krevdes av ham. Rett etter det formelle valget kledde han seg i tradisjonelle klær, og arrangerte en seremoni der Chaggafolkets høvding Thomas Marealle⁷⁸ innviet og viste alle at han godtok Nyerere som høvding over alle høvdinger. For å få med Marealle på å overlate makt til Nyerere, betalte Nyerere ham 30.000 shilling i kompensasjon, samt 2.500 shilling i månedlige utbetalinger.⁷⁹

De som har møtt Nyerere beskriver ham som en konsentrert person, som til enhver tid hadde Tanzanias beste i tankene.⁸⁰ Nyerere måtte tidlig orientere seg i et stort og komplekst sosialt og politisk landskap. Dette, sammen med det faktum at Nyerere var født inn i en politikerfamilie og ble gitt en utdanning der en anti-kolonial, men europeisk tenkemåte var gjeldende,⁸¹ er viktig for å forstå det som skjer videre i Nyereres liv.

---

⁷⁶ <http://www.nathanielturner.com/juliuskambaragenyerere.htm>

⁷⁷ <http://www.nathanielturner.com/juliuskambaragenyerere.htm>

⁷⁸ Thomas Marealle trådte fra som leder da myndighetene gikk bort fra en velfungerende ordning med valgte ledere lokalt i 1961.

⁷⁹ Lönneborg, Olof 1999. ”Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbyggnaden i Tanzania,” *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

⁸⁰ Thabit Tambwe (tanzaniansk venn) traff presidenten som ung, hans far var ambassadør til Uganda. Bo Karlström traff Nyerere.

⁸¹ Lönneborg, Olof 1999. ”Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbyggnaden i Tanzania,” *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

Økonomisk og sosial politikk fra 1961 til 1966

Hvilket land det var Julius Nyerere var blitt leder for, er det vi nå skal se på. utfordringene sto i kø, men Tanganyika var i en særstilling fordi løsrivelse hadde vært en fredelig, politisk prosess.

Den første utviklingsplanen for 1961 - 1964, var en anbefaling fra World Bank Mission og en arv fra koloniadministrasjonen, skrevet på bakgrunn av feltarbeid i 1959 og ferdigstilt 1961. Rapporten ga landet gode vekstmuligheter og pekte på at veksten i økonomien var på fem prosent, mens veksten i folketallet var på 1,7 prosent, noe som gir en generell vekst per capita.⁸² 480 millioner shilling skulle fordeles, til utdanning, veier og til jordbruksprosjekter. Knappe 40 prosent ble satt av til vanningsprosjekter. Så mye som 50 prosent ble tenkt finansiert ved hjelp av utenlandsk bistand.⁸³ En relativt beskjeden utviklingsplan som i sin helhet var utarbeidet av utenlandske rådgivere.⁸⁴

Tanganyika hadde ved selvstendighet et jordbruk med selvforsynte bønder som bodde spredt, og utgjorde 98 prosent av befolkningen. Noen få store plantasjer produserte varer til eksport. Samordnet innkjøpsordning for eksportvarer var etablert før selvstendighet og matvaremarkedet var uregulert. Arbeidet med å frata ikke-afrikanske oppkjøpere makt i dette markedet, ble forsøkt med nye lisensregler for handel og de nye statsborgerskapsreglene.⁸⁵ Tradisjonelt hadde Øst-Afrikas ressurser blitt kjøpt opp av omreisende handelsmenn og dette ble en symbolsak å få en slutt på.⁸⁶ Ved nærmere ettersyn er altså Verdensbankens anbefalinger fra 1961 ikke så fjerne fra de tankene Nyerere skulle komme med noen måneder senere, blant annet sier de

”At the stage of development reached in much of Tanganyika, agricultural improvement is not merely a matter of changing techniques, but necessitates a revolutionary change in costumes and way of life, requiring a process of education and guided social change. [...]Community development may be

---

82 Stenvenson, William E., *The Economic Development of Tanganyika, Report from a Mission, International Bank og Reconstruction and Development.*

83 Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84.* Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.

84 Simonsen, Jarle: *Afrikas historie.* Cappelens Akademiske Forlag, Oslo, 1970.

85 Stenvenson, William E., *The Economic Development of Tanganyika, Report from a Mission, International Bank og Reconstruction and Development.* The John Hopkins Press, Baltimore, 1996

86 Simonsen, Jarle: *Afrikas historie.* Cappelens Akademiske Forlag, Oslo, 1970.

regarded as “a method of giving back to African society the sense of community self-help which it used to have”⁸⁷

Her bruker de både ordet ”revolusjon” og henspeiler på tradisjonelle afrikanske verdier. Dette var tanker i en frigjøringsvind som feide over kontinentet, og som Nyerere hadde seilt i lenge. De anbefalte å høste folks entusiasme for den forestående selvstendigheten på en klok måte. Blant annet anbefalte de å ikke ha alt for store organisasjoner, og å planlegge nøye for å unngå skuffelse i befolkningen. De anbefalte også å sette krefter inn noen få steder, og ikke spre seg for tynt.⁸⁸ Mange av disse rådene fulgte Nyerere og hans regjering i sitt videre arbeid, men det å skulle velge ut en gruppe av befolkningen fremfor andre lå ikke i tankene til en leder for et sosialistisk parti i en ny, afrikansk stat. I alle fall var ikke dette godt nok for Nyerere, som var utålmodig og visste at folket også var det. Men noen ideer plukket han opp fra Verdensbankens rapport. De skriver om sine anbefalinger til endringer i jordbruket at en transformasjonstilnærming er mer effektiv enn en forbedringstilnærming, altså er ideen å rykke folk opp med roten, den de sier er mest effektivt:

“When people move to new areas, they are likely to be more prepared and receptive to change than when they remain in their familiar surroundings. And when people are under pressure to move or see the advantage of doing so, they can be required to abide rules and adapt new practices and conditions of receiving new land.”⁸⁹

Dette var en betraktning som kan se ut til å ha inspirerte Nyerere i hans videre arbeid. I januar 1962, etter en lang periode i rampelyset, tar Julius Nyerere seg ett år fri fra presidentvervet. Han hadde tross alt oppnådd det han hadde jobbet for de siste 10 årene, og da var det på tide å tenke nytt.⁹⁰ Inspirasjons- og informasjons-pamfletten ”Ujamaa-The Basis of African Sosialism” kom ut i april i 1962. Det er et skriv som idealiserer

---

87Side 109, Stenvenson, William E., *The Economic Development of Tanganyika, Report fram a Mission, International Bank og Rekonstruktion and Development.* The John Hopkins Press, Baltimore, 1996

88 Stenvenson, William E., *The Economic Development of Tanganyika, Report fram a Mission, International Bank og Rekonstruktion and Development.* The John Hopkins Press, Baltimore, 1996

89 Cheryl I. Payer, 1982 “Tanzania and the World Bank” *DERAP working papers*, Norway., Bergen, Chr. Michelsen Institute, Side 2,

90 Mwakikagile, Godfrey, 2005, "Coup Attempts Against President Julius Nyerere" in i Andrew Nyerere, red , *Nyerere and Africa: End of an Era*, Las Vegas, Nevada, Protea Publishing Co. Side 359 – 377.

det tradisjonelle afrikanske samfunnet hvor ingen levde av arbeidet til andre.⁹¹ (At ca. 30 prosent var slaver inntil 1922 sier han ingenting om.⁹²) Dette skrivet kan ha vært inspirert av Verdensbankens rapport fra året før. Men 4.oktober 1962 kom første Agricultural Production, Control and Marketing Act, som var et produkt av TANUs sosialistiske tankemåte. Dette var en omfattende regulering og byråkratisering av innkjøpsordningen for jordbruksprodukter. Her ble mye makt gitt til innkjøpskomiteene, med stor autonomi til å bestemme lønninger, gi lån til medlemmer, og bestemme omdisponeringer av inndradde avgifter.⁹³ Denne forskriften ga mulighet til ”å leve av andres mennesker arbeid”, noe Ujamaa-dokumentet fastslo var umoralsk.

Agricultural Production Control and Marketing Act la veien åpen for omfattende maktmisbruk all den tid Tanzania ikke hadde fungerende kontrollmekanismer for statsansatte. I 1963 satte Nyerere ned en kommisjon, -One-Party System Commission-, for å se på hvordan overgang til en ettpartistat kunne gjennomføres. Nyerere likte ikke den individuelle grådigheten han så, og var opptatt av enighet rundt oppbyggingen av Tanzania. Ett-parti-løsningen var noe Nyerere bestemte var best, siden demokrati var noe som måtte læres og tok tid, og at det var så mange viktige oppgaver som måtte løses raskt.⁹⁴

Nyerere gjorde i tillegg et stort og viktig arbeid med Pan Afrikanismen, og var med å starte Organisasjonen for Afrikansk enhet i mai 1963. Han brukte også mye tid på å reise rundt for å få diplomatiske og økonomiske kontakter. Han trengte lån og bistand for å få gjennomført sine utviklingsplaner.⁹⁵

---

91 Nyerere, Julius K. Ujamaa – The Basis of African Socialism, Dar es Salaam, april 1962

92 Morris- Hole, Walter 1969. *British Administration In Tanganyika from 1920 to 1945*.Geneve: Université De Gevene.

93 Tanganykia, Law of No 56 of 1962, *Agricultural Products (Control and Marketing) An Act to make provision for controlling and regulating the Production, Cultivation and Marketing of Agricultural Products, to repeal the African Agricultural Products (Control and Marketing) Ordinance and the livestock Control Ordinance, and for purposes connected therewith and incidental thereto*, Dar es Salaam, Tanganykia, Parliament of Tanganyika.

94 Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Tanzania NAI og Mkuki na Nyota Publishers, Side 39

95 Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.

Så 12. januar 1964, i slutfasen av planleggingsarbeidet med første femårsplan, (finansåret går fra 1. juli) en måned etter selvstendighet fra britene, i desember 1963, opplevde Zanzibar en kort og blodig revolusjon. Den amerikanske etterretningsorganisasjonen CIA rapporterte hjem om hendelsene på Zanzibar, og sa at flere fraksjoner planla revolt for Sultan Ali Mushin. Da 240 politifolk med afrikansk opprinnelse ble avskjediget, lagde det et vakuum som sies å ha utløst revolten.⁹⁶ En ugandisk, populistisk og høyrøstet radioprater, John Gideon Okello, som kalte seg Field Marshall, allierte seg med en stor gruppe menn bevæpnet med utstyr stjålet fra de oppsagte politifolkene, sendte sultanen på flukt og terroriserte den arabiske delen av befolkningen. Okello tok på seg æren for revolusjonen i sine radiosendinger i dagene som fulgte.

Abeid Karume, leder for Zanzibars største parti, tok kontroll over situasjonen etter opptøyene og ønsket ikke å være assosiert med den ugandiske "frihetskjemperen" og forhåndsregler ble tatt for å skyve ham ut av rampelyset. I en selvmedlidende, men retorisk sterk radiotale klaget han sin nød over dem som ikke lenger støttet ham. 20. februar dro han til Kenya og da han prøvde å returnere til Zanzibar 8. mars ble han eskortert ut. Det ble lagt ned mye arbeid i å jekke ned hans rykte som revolusjonshelt og å avvæpne hans tilhengere. Revolusjonen på Zanzibar hadde en enorm rykteflom rundt seg, og som CIAs rapport forklarer var det et sirkus av grupperinger og krefter som ville slå mynt på en så dramatisk hendelse.⁹⁷

Abeid Amani Karume sikret en union med fastlandet, og 26. april 1964 inngikk Republikken Zanzibar og Pemba en union med Tanganyika. Etter et halvt år fikk den nye staten navnet Tanzania. Nyutnevnte president Karume ble visepresident i Den forente republikken Tanzania. Revolusjonen på Zanzibar gjorde slutt på 200 år med sultanstyre på øygruppen. Sammenslåingen av Zanzibar og Tanganyika ga en radikaliserings i statsapparatet, hvor flere ministerposter ble gitt til intellektuelle fra Zanzibar. Bland annet Abdulrahman Mohamed Babu, som under frigjøringsprosessen hadde røket uklar med Karume, som forbød Babus parti. Babu var en maoistisk venstreradikaler som ble satt i arbeid på fastlandet. Han var den som åpnet for et godt samarbeid med Kina, og forhandlet om Tazara-jernbanen til Zambia i

---

⁹⁶Central Intelligence Agency 1966. *Intelligence Study, Zanzibar: The Hundred Days' Revolution*, RSS No. 0013/66, (ESAU XXX) Frigitt mai 2007

⁹⁷ Central Intelligence Agency 1966. *Intelligence Study, Zanzibar: The Hundred Days' Revolution*, RSS No. 0013/66, (ESAU XXX) Frigitt mai 2007

forkant av Presidentens besøk i Beijing i 1964.⁹⁸ Babu gikk senere inn i en ministerstilling med ansvar for planlegging som han hadde frem til 1971. Ved siden av kom Othman Shariff, som ble Undervisningsminister for så å bli ambassadør til USA, Hasnu Makame som ble Kommunikasjon- og Arbeidsminister, Salim Ahmed Salim som ble første ambassadør til Egypt og Ali Mafoudh som ble satt inn i forsvaret. De gikk alle inn i et nytt og mer radikalt ledersjikt i Tanzania.⁹⁹ Revolusjonen på Zanzibar fikk et langt etterspill. CIA nevner i sin rapport at Nyerere raskt måtte få roet gemyttene, for han trengte sponsorer til sin nye femårsplan.

”At some point, Nyerere may try to redress the balances in Tanzania. Foreign aid for his five-year plan is falling short of expectations, and he realizes that foreign investment can only be attracted [in a] reasonably stable environment- Although he has turned to the East for material assistance, he has maintained Western predominance in education.”¹⁰⁰

Balansen mellom ulike storpoltiske krefter, som Nyerere opprettholdt, ble lagt merke til. Dessuten måtte han takle kraftige motsetninger innad i egne nye rekker. Rett etter revolusjonen på Zanzibar utløste misnøye i hæren et opprør, og en gruppe fagforeningstopper prøvde å ta makten. Selvstendighetsprosessens hvetebrødsdager var over; fra å være en folkebevegelse, ble TANUs rolle revurdert. Styrking av TANUs ungdomsorganisasjon var tenkt å skulle være en buffer for eventuelle fremtidige opprør.¹⁰¹

Den første femårsplanen som Nyerere og TANU var ansvarlig for, og som gikk fra 1964 til 1969, hadde ingen direkte politiske føringer. Den var opptatt av en planperiode frem mot 1980, hvor utdanning og arbeidskraftutvikling skulle være tilfredstillet. Alle skulle ha en utdanning, og Tanzania skulle være selvforsynt med eksperter og embetsmenn innen starten på 1980-tallet.¹⁰² Da den ble lansert i mai 1964, fulgte en omorganisering av ministre, som ga

---

⁹⁸ Alicia Altorfer-Ong, ‘Tanzanian ‘Freedom’ and Chinese ‘Friendship’ in 1965: laying the tracks for the TanZam rail link, Department of International History, LSE 2003

⁹⁹ Alicia Altorfer-Ong, ‘Tanzanian ‘Freedom’ and Chinese ‘Friendship’ in 1965: laying the tracks for the TanZam rail link, Department of International History, LSE 2003

¹⁰⁰ Central Intelligence Agency 1966. *Intelligence Study, Zanzibar: The Hundred Days’ Revolution*, RSS No. 0013/66, (ESAU XXX) Frigitt mai 2007

¹⁰¹ James R. Brennan, ‘Youth, the TANU Youth League and managed vigilantism in Dar es Salaam, Tanzania, 1925-73’, http://findarticles.com/p/articles/mi_hb3103/is_2_76/ai_n29274884/pg_2/?tag=mantle_skin;content

¹⁰² Lennart Wohlgemuth og Patril Engellau, ”Tanzanias Ekonomi ock Planering”, side 20 Nordiska Afrika Institutet Uppsala, Oktober 1968.

mer makt til presidenten,¹⁰³ men det var krefter ingen kunne rå over som satte kjepper i hjulene for den første femårsplanen. Prisene på verdensmarkedet for de viktigste eksportvarene sank og gjorde inntektsgrunnlaget til statskassen usikre. Som eksempel var prisen på Sisal i 1964 TzS 1.700 pr. tonn og utgjorde 30 prosent av eksportinntektene. I 1968 var prisen sunket til TzS 187 pr. tonn og utgjorde bare 12 prosent av eksportinntektene.¹⁰⁴ (Slike tall kan skjule en vekst i produksjonen.)

Verre var det at den første femårsplanen regnet med at salg av sisal ville gi £ 2,1 millioner i eksportinntekter, resultatet ble £ 800.000. For å illustrere nedgangen i råvareprisene på 1960-tallet kan vi sette verdien av råvarer i 1960 til 100. Om vi da ser på tallene for bomull var prisen 99,9 i 1962, men falt til 66,7 i 1967. En nedgang på 30 prosent på 5 år. Bildet er det samme, om ikke like ille for te, med en pris på 96,5 i 1962 og kun 79,4 i 1967. Disse tallene forteller at frustrasjonen måtte ha vært stor over å skulle planlegge økonomiske tiltak når inntektene var så uvisse og synkende.

Året 1965 brakte ikke mindre enn tre internasjonale diplomatiske floker som truet med å frata Tanzania store bistandspenger. Diplomatiske floker satte den nye staten på kartet i den kalde krigen, i motstanden mot minoritetsstyrene sør i Afrika og i forholdet til USA.

Først ble det et diplomatisk brudd med Vest-Tyskland da de ikke likte at Zanzibar lot Øst-Tyskland opprette ambassade. De trakk all bistand og sin hjelp til det tanzanianske forsvaret. Tanzania brøt så den diplomatisk kontakt med Storbritannia da de ikke klarte å forhindre Ian Smith i å undertegne en ensidig uavhengighetserklæring 11. november 1965. Deretter blir to amerikanske diplomater utvist for å ha snakket på telefonen om handlinger som skulle skje på 1-års dagen for Zanzibars revolusjon. Det ble snakket om radikalisering av de diplomatiske forbindelsene også, noe som var naturlig, gitt at det hadde skjedd en radikalisering av statsapparatet innad i Tanzania.¹⁰⁵ TANU, det tidligere frigjøringspartiet, ble en del av konstitusjonen, og mye makt ble flyttet til TANUs -sentralstyre. TANU ble nå forkortelsen for

---

¹⁰³ Side 351, Tordoff, William, *Politics in Tanzania*, *The World Today*, Vol. 21, No. 8 (Aug., 1965), pp. 351-360

¹⁰⁴ Watkins, Kevin 1983. *From Colonialism to Crisis*. Edinburgh: Campaign Coffee Scotland.

¹⁰⁵ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

Tanzania African National Union.¹⁰⁶ Nyerere hadde samlet makten i partiet, hvor han var formann.¹⁰⁷

Arbeidet med selvstendighet og selvråderett foregikk på mange områder. En arv fra de britiske myndighetene var Tanganyika East Africa High Commission, en samarbeidsavtale mellom Uganda, Kenya og Tanganyika som omfattet valuta, toll og porto, samt transport, kommunikasjon og høyere utdanning. Etter selvstendighet ble denne avtalen videreført til East African Common Service Organization,(for senere å bli til East African Corporation (EAC)) ”Unionen” var arv fra kolonitiden som skulle vise seg å skape mye hodebry da de tre landene tok ulike politiske veier senere. Avtalen inneholdt en valutaunion som gjorde det vanskelig å ta nasjonale økonomiske beslutninger.

I 1965 ble IMF bedt av Edwin Mtei, den gang oppnevnt som Sekretær i ”Treasury”, om å være med å lage lovverk til en ny nasjonal bank. I 1966 ble Mtei den første sjefen for den nye Bank of Tanzania og den nye Tanzanianske shillingen (Tzs), gikk inn i sirkulasjon like for like, mot den Østafrikanske felles valutaen.¹⁰⁸

At utenlandske investorer hadde sviktet var klart i 1965. Revolusjonen på Zanzibar og en bedre økonomisk infrastruktur var på plass i nabolandet Kenya. Dette gjorde at kapitalflukt og ”braindrain” hadde inntruffet.¹⁰⁹ Arbeidet med å få bøndene til å være med på Nyereres store selvstendighetsprosjekt var en utfordring, og i 1966 ble det bestemt at alle landsbyer skulle få en betalt TANU sekretær permanent. Sekretæren skulle bringe TANU til folket,¹¹⁰ men noe mer radikalt var på trappene.

---

¹⁰⁶ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

¹⁰⁷ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

¹⁰⁸ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 89

¹⁰⁹ Eriksen, Tore Linné 1974. ”Å planlegge er å velge”. *Økonomiske og politiske endringer som bakgrunn for Tanzanias andre femårsplan (1969-1974)*.

Hovedfagsoppgave i historie, Universitet i Trondheim. Side 82

¹¹⁰ Coplan, Ann Patricia 1975. *Choice and Constrains in a Swahili Community*. Oxford: Oxford University Press. side 131

Arusha-erklæringen

I årsskifte 1966/67 dro Nyerere hjem til landsbyen sin på ferie. Det er ikke registrert om noen offentlige personer var med ham. Her forfattet han erklæringen som fikk tittelen ” TANUs retningslinjer for sosialisme og selvberging”. (TANUs policy on socialism and self-reliance.) Et dokument som er blitt stående som et av de mest kjente memorandum i nyere tid. (Se appendiks 3.)

Nyerere la frem erklæringen på TANUs årsmøte i Arusha 5. februar, og med tillegg som ble skrevet i løp av 1967, er denne i ettertid blitt kalt Arusha-erklæringen. Dette var et sosialistisk manifest, som lovet store omveltninger og forbedringer, men den inneholdt mange av de samme ideene som i ”Ujamaa-pamfletten” som tidligere var distribuert av partiet.¹¹¹ I Arusha-erklæringen ble kapitalisme identifisert som fienden, men hovedvekten lå på at embetsmenn og byråkrater skulle ha fokus på å utvikle livet til bønder og arbeidere på landsbygda. Erklæringen poengterer at det er Tanzanias svakhet som gjorde dem til offer for kapitalistiske krefter som utbyttet folket. Det sto som en erklæring av krig:

“TANU is involved in a war against poverty and oppression in our country; the struggle is aimed at moving the people of Tanzania (and the people of Africa as a whole) from a state of poverty to a State of prosperity.”¹¹²

Farene ved avhengighet av utenlandske penger ble ettertrykkelig påpekt av Nyerere selv.

Han sa, ” He who pays the piper calls the tune.”¹¹³ Arusha-erklæringen ønsket å vektlegge selvråderetten, og en rettferdig fordeling av de økonomiske og sosiale godene. Men den var også full av moralisme og formaninger om å arbeide hardt og ikke leve av slektninger. Å bære sin egen vekt er noe Nyerere snakket mye om i Arusha-erklæringen, som nasjon og som enkeltmenneske. En moralsk overlegenhet ble satt som hovedgevinsten og ikke materielle goder. Mangel på konkrete insentiver og belønning er blitt sett på som den største svakheten

---

¹¹¹ Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies. Side 24.

¹¹² Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies. Side 25

¹¹³ Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies. Side 25.

med denne ”afrikanske sosialismen” som Nyerere fremmet.¹¹⁴ Blant annet ble det opprettet en nasjonal priskommisjon som satte prisene på en rekke produkter, fra produsent og ut til kunde.¹¹⁵ Men Nyerere hadde startet noe som ble verdsatt av liberale og venstreradikale intellektuelle over hele verden. Hyden beskriver hvordan Tanzania ble et Mekka for entusiaster som skapte auforiske beskrivelser av Arusha-erklæringen og dens muligheter for å skape et marxistisk alternativ til kapitalismen i Afrika.¹¹⁶ Arusha-erklæringen var en Hustavle for NORAD-administrasjonen i Oslo.¹¹⁷

Tiden etter Arusha erklæringen 1967 til 1972

Tanzania i perioden 1967 til 1972 var preget av omstillingen som lå i den nye Ujamaa-politikken som Nyerere introduserte i sin Arusha-erklæringen. Tiden etter Arusha-erklæringen er karakterisert som ”Statism”, hvor mange kommisjoner ble opprettet og kom med utredninger som ble til lover og forskrifter om priser, arbeidsliv og byråkrati, hovedsakelig var kommisjonsarbeidet finansiert av bistand.¹¹⁸

Først etter Arusha-erklæringen kom overtagelse av privateide selskap og opprettelsen av statlige organer for import og eksport, og salgsorganisasjoner for landbruksprodukter.

I tiden etter Arusha-erklæringen brukte president Julius Nyerere mye tid på å dra rundt og overbevise bønder om at den nye Ujamaa-politikken var det beste for Tanzanias utvikling.¹¹⁹ Nyerere opplevde sterk motstand fra sin tidlige partifelle og venn, Oscar Kambona, tidligere visepresident. Han dro i eksil etter Arusha-erklæringen og ble senere beskyldt for kuppforsøk mot Nyerere og dømt in absentia, i en offentlig rettssak. I denne rettsaken gikk det med noen andre nære motstandere, deriblant Bibi Titi Mohammed, leder for TANUs kvinneunion. Alle de dømte ble benådet i 1978, da slapp Kambons to brødre ut av varetekt også.¹²⁰

---

¹¹⁴ Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.

¹¹⁵ Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag.

¹¹⁶ Hyden, G. :Beyond Ujamaa in Tanzania: Underdevelopment and an Uncaptured Peasantry. Side 97.

¹¹⁷ Jarle Simonsen, 1 Bind, Engelsens Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget. , side 142

¹¹⁸ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet. Side 46-7

¹¹⁹ Side 32, “The People plan for Progress, A Popular version of The Second Five Years Plan for Economy and Social Development 1969-1974”, Ministry of Economic Affairs and Development Planning, Dar Es Salaam, Tanzania, May 1969.

¹²⁰ Mwakikagile, Godfrey, 2005, kap. 13. "Coup Attempts Against President Julius Nyerere" in i Andrew Nyerere, red , *Nyerere and Africa: End of an Era*, Las Vegas, Nevada, Protea Publishing Co. Side 359 – 377.

Arbeidet med den nye femårsplanen i 1967, - som skulle gå fra 1969 til 1974,- var fortsatt avhengig av et spesialteam av utenlandske eksperter som hovedsakelig skulle arbeide på siden av departementets faste personell. De sterke understrekninger om at en bred og omfattende diskusjon var nødvendig, kan imidlertid ikke sies å ha fått noen praktiske konsekvenser.¹²¹ De forskjellige utkastene til femårsplan var hemmeligstemplede, noe som ikke er uvanlig i sosialistiske stater hvor ganske mange dokumenter er unndratt offentligheten. Linné Eriksen gikk gjennom engelske aviser - The Standard og The Nationalist - i perioden 1967-1969. Disse viser bare ytterst få henvisninger til at det overhode pågikk et omfattende planleggingsarbeid. Så i 1967, ble Tanzania fortsatt styrt av utenlandske rådgivere.

Arbeidsdelingen mellom Planleggingsdepartementet og Finansdepartementet var uklar med innslag av rivalisering. Problemene med finansiering og overtagelse av prosjektene lå langt inn i fremtiden, og ble ikke vektlagt i femårsplanen som var under oppseiling etter Arusha-erklæringen.¹²²

Tanzania gikk mot en ensretting som skulle gå utover private initiativer i jordbruket. Ruvuma Development Association (RDA) var et utenlandsk støttet kooperativ hvor selvstendige bønder hadde gått sammen om bruk av utstyr og felles innkjøps- og salgsordninger. RDA ble brukt som et eksempel i jordbrukspolitikken, men de representerte en selvstendighet som ble sett på som en trussel for TANUs autoritet. I juli 1969 bestemte TANU med 21 mot 3 stemmer at Ruvuma Development Association (RDA) skulle oppløses. Pionerprosjektet var blitt for uavhengig av partiet og var en provokasjon mot den sentralstyringen Ujamaa-landsbyene var ment å ha. I denne prosessen røk de gamle kooperativene også. Bønder som hadde for mye jord til å dyrke selv, ble fratatt jord. De ble kalt "kulaks", det å leve av andres arbeid ble sett på som en trussel mot det klasseløse samfunnet som TANU forfektet.¹²³

---

¹²¹ Eriksen, Tore Linné 1974. "Å planlegge er å velge". *Økonomiske og politiske endringer som bakgrunn for Tanzanias andre femårsplan (1969-1974)*.

Hovedfagsoppgave i historie, Universitet i Trondheim.

¹²²Eriksen, Tore Linné 1974. "Å planlegge er å velge". *Økonomiske og politiske endringer som bakgrunn for Tanzanias andre femårsplan (1969-1974)*.

Hovedfagsoppgave i historie, Universitet i Trondheim.

¹²³ Weaver, James H. og Kronemer, Alexander: 1981, "Tanzania and African Socialism." *World Development*, Volume 9, Number 9/10, pp 839-49, American University, Pergamum Press Ltd.. Side 845.

Arbeidet med internasjonal solidaritet var viktig for Nyerere. Bevæpnet med resolusjonen, fremforhandlet mellom alliansen av ”ikke-allierte stater” i Lusaka 1970, ble hans arbeid med å endre de økonomiske betingelse for små og mellomstore stater ytterligere satt på dagsordenen. I dokumentet undertegnet av partene om samtalene mellom den Panafrikanske Kongress og UNITA (Frihetsbevegelsen i Angola) kan vi høre Nyereres umiskjennelige tanker komme frem:

”The rights of the people who are not yet free to freedom, self-determination and independence; respect for the sovereignty and territorial integrity of all States; the right of all States to equality and active participation in international affairs; the right of all sovereign nations to determine, in full freedom, the paths of their internal political, economic, social and cultural development; the right of all peoples to the benefit of economic development and the fruits of the scientific and technological revolution; refraining from the threat or use of force, and the principle of peaceful settlement of disputes.”¹²⁴

Nå hadde Nyerere virkelig løftet blikket og satt utvikling i Tanzania i klar sammenheng med de betingelser som lå i strukturer ingen små stater kunne påta seg å forandre alene. Etter problemene med å finansiere den første femårsplanen hadde Nyerere tatt til seg ideen om at den vestlige verden ”skyldte” Tanzania, og den fattige verden, pengebistand og hjelp til økonomisk utvikling. I Jarle Simonsens oversettelse ser Nyerere på økonomisk bistand ”som vederlag for langvarig utsuging, for store prissvingninger på råvarer og mangel på sosiale trygdeordninger på internasjonalt plan.”¹²⁵

På hjemmebane hadde Nyerere et like oppdragersk budskap til medlemmene av TANU og folket i Tanzania. I 1971 kom ”Mwongozo”-pamfletten med retningslinjer, inspirert av avsky for Idi Amins kupp i nabolandet Uganda. Denne teksten var mer radikal enn Arusha-erklæringen. Den stadfestet at det var en afrikansk revolusjon på gang som var truet av

---

¹²⁴ Lusaka Declaration, 1979, The Third Conference of Heads of State or Government of Non-Aligned Zambia, from 8th to 10th September, 1970.

¹²⁵ Jarle Simonsen, I Bind, Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelp historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget. side 168.

nykolonialistiske krefter. En folkemilits ble etablert, og en styrking av TANUs ungdomsorganisasjon for oppfølging og videreføring av sosialismen skulle opplyse folket. Kapitalister ble sett på som folkefiender, og hus med verdi over TzS 100.000 ble ekspropriert. Dette førte til at 20 prosent av den asiatiske befolkningen flyttet i 1971.¹²⁶ Militsen ble også brukt til å ”overtale” folk til å flytte inn i kollektivbruk.¹²⁷ Det ble med andre ord tatt ganske drastiske grep for å etablere en sosialistisk samfunnsstruktur.

Massemønstringer med folketaler skulle også egge folket til å samarbeide om utviklingen av sosialismen i Tanzania. Mwongozo-pamfletten hadde en oppfordring til alle ”bosser” om å jekke seg ned. Selv satte Nyerere seg selv ned i lønn, og erklærte at alle andre ledere også ville gå ned i lønn. Til tross for all innsats gikk arbeidet med sosialismen tregt. I 1971 var det 4480 landsbyer med 1,25 millioner innbyggere. Dette var en frivillig flytting av folk.¹²⁸

Inspirasjonen fra Kina hvor Nyerere var på besøk i både 1965 og 1968 er klar. I 1970 var også byggingen av Tazara-jernbanen til Zambia i gang, med flere tusen kinesiske gjestearbeidere på besøk.¹²⁹ En oppstramning av befolkningen var det klare motivet bak den nye pamfletten. Med Mwongozo-pamfletten i hånd ble arbeidere arrestert ved flere anledninger i tiden etter utgivelsen. De protesterte og streiket over ledelsens oppførsel og holdninger. Det var i perioden 1971 til 1973 dobbelt så mange streiker som i de seks årene forut for denne utgivelsen.¹³⁰

Da Nyerere ville hjelpe Zambia med frakt av kobber til verdensmarkedet via havnen i Dar es Salaam, sa Verdensbanken, USAID og England nei, men Kina var den som bygget Tazara-jernbanen. Den hjelpen Kina ga i forbindelsen med byggingen av jernbanen til Zambia forteller litt om hvordan den statlige kommandoøkonomien virket som et helt fornuftig alternativ for tanzanianske ledere. Jernbanen ble bygget av kinesiske fagfolk og finansiert

---

¹²⁶ Om den asiatiske befolkningen i øst Afrika se Robert G. Gregory: *South Asians in East Africa : an economic and social history, 1890-1980*, Westview Press, Boulder, Co, 1993.

¹²⁷ Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.

¹²⁸ Watkins, Kevin 1983. *From Colonialism to Crisis*. Edinburgh: Campaign Coffee Scotland.. Side 30

¹²⁹ Alicia Altorfer-Ong, Tanzanian ‘Freedom’ and Chinese ‘Friendship’ in 1965: laying the tracks for the TanZam rail link, Department of International History, LSE 2003

¹³⁰ Watkins, Kevin 1983. *From Colonialism to Crisis*. Edinburgh: Campaign Coffee Scotland..Side 26.

ved et rentefritt lån som gikk over 30 år. Den ble bygget mellom 1970 og 1975, kostet 500 millioner dollar og hadde på ett tidspunkt 50 000 arbeidere, hvorav 13 000 var kinesere.

970 kilometer er på Tanzaniansk side 890 kilometer i Zambia.¹³¹

Kineserne importerte utstyr fra Kina og ga arbeiderne betalt i Yen, som de kunne bruke i de kinesiske markedene som også fulgte utbyggingen. Et lite stykke Kina ble importert for å gjøre jobben. Et lukket, økonomisk prosjekt fordi det meste av utbyggingen gikk gjennom områder med svært lav bosetning. De kinesiske arbeiderne levde adskilt fra tanzanianske arbeidere og alle kineserne dro tilbake til Kina etter endt arbeid. Tazara-jernbanen var et enormt prestisjeprosjekt for Nyerere. Den ble et symbol på solidaritet med Zambia, ikke-allianse prinsippet og nybrottsarbeid. Under forhandlingen med Kina klarte han å få United States Agency for International Development (USAID) interessert i å finansiere en vei parallelt med jernbanen.¹³² Han fikk sin ”Uhuru”(frihet) -jernbane til Zambia¹³³ og Nyerere viste i praksis at det gikk an å ha en alliansefri utenrikspolitikk. Om hans forhold til penger og allianser sier han det best selv:

“If I had Tanzanian money I would use that. Unfortunately money has taken up a position. There is Red money and there is Blue money – all the money in this world is either Red or Blue. I do not have my own Green money, so where can I get some from? I am not taking a cold war position. All I want is money to build it. I do not want another survey without an implied commitment to build the railway.”¹³⁴

Tazara-jernbaneprosjektet var det største Kina hadde påtatt seg i Afrika. Den hadde store implikasjoner for utenrikspolitikken i hele regionen, og Dar es Salaam var hovedkvarter for flere opprørsorganisasjoner i eksil fra det sørlige Afrika.

---

¹³¹ http://www.tazarasite.com/index.php?option=com_content&view=article&id=26&Itemid=39

¹³² Alicia Altorfer-Ong, Tanzanian ‘Freedom’ and Chinese ‘Friendship’ in 1965: laying the tracks for the TanZam rail link, Department of International History, LSE 2003

¹³³ Alicia Altorfer-Ong, Tanzanian ‘Freedom’ and Chinese ‘Friendship’ in 1965: laying the tracks for the TanZam rail link, Department of International History, LSE 2003

¹³⁴ Nyerere, Julius K. *Freedom and Socialism*, Oxford University Press, 1968, p. 51. I Alicia Altorfer-Ong, Tanzanian ‘Freedom’ and Chinese ‘Friendship’ in 1965: laying the tracks for the TanZam rail link, Department of International History, LSE 2003

De skandinaviske landene kom for alvor på banen med u-hjelp i denne perioden. De nordiske misjonærene hadde vært i Tanzania i 100 år, nå ble Tanzania også et hovedsamarbeidsland for stat til stat hjelp. Sverige gjorde Tanzania til et ”favoritt land” i sin bistandspolitikk, og industri ble et fokusområde for svensk bistand. I 1968 bestemte svenske myndigheter at en prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP) skulle gå til bistand.¹³⁵ Fiskeri og virksomhet knyttet til kysten hadde Norge bidratt med i India, og det var naturlig at det også var innen fiskeri og skipsfart Norge hadde noe å bidra med i Tanzania.

Ved siden av dette, ble det lagt ned mye arbeid innen skole og utdanning, samt skogbruk.¹³⁶ Norges ambassade i Dar es Salaam var en av Norges største,¹³⁷ og samarbeidet med de nordiske landene var viktig. Fra 1970 gikk ca. 15 prosent av norsk bistand¹³⁸ til Tanzania og Sverige har lignende tall. Sverige var også villige til å la støtten gå som direkte overføringer som Tanzania selv kunne disponere fremfor prosjektstøtte som er bundet.¹³⁹

Da Tore Linné Eriksen var i Tanzania i 1972, beskrev han et år fullt av optimisme og fremtidstro, men det gjorde ikke at han var blind for de problemene Tanzania slet med.

Han melder om at ”nasjonaliseringen av kredittinstitusjonene førte til et fall på Londonbørsen for de tre britiske bankene, og i internasjonale foretningskretser i Nairobi rådde stor usikkerhet og bitre kommentarer.”¹⁴⁰ Overtagelsen av industribedrifter og opprettelsen av ”parastatals”- statseide, men ofte drevet i samarbeid med tidligere eiere, var i full gang. Diskusjonen rundt hvilken utviklingsmodell som var den beste, gikk høyt innad i Tanzania og blant vestlige intellektuelle.¹⁴¹ Usikkerheten rundt integrering av den tradisjonelle bonden inn i økonomien var en stor utfordring, for jordbruket var der Tanzania hentet sine sikreste inntekter, tross synkende priser på råvarer på verdensmarkedet.¹⁴²

---

¹³⁵ Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. Side 79 og 42

¹³⁶ Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget.

¹³⁷ http://www.statsbygg.no/FilSystem/files/aapentrom/aapent_rom_2010_04.pdf

¹³⁸ Eriksen, Tore L. 1987, *Tanzania: Et perspektiv på 25 års utvikling*. Oslo, NUPI, Forum for utviklingsstudier, Nr. 1-3 1987.

¹³⁹ Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. Side 48.

¹⁴⁰ Eriksen, Tore Linné ”å planlegge er å velge” Hovedoppgave i historie, NLHT/ Universitet i Trondheim 1974.

¹⁴¹ Clark, W. E. 1978. *Socialist Development and Public Investment in Tanzania 1964-73*. Toronto: University Toronto Press.

¹⁴² Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. ”Tanzania and African Socialism”. *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd.

Kapittel II

Tanzania 1973 til 1979

Den internasjonale økonomiske begivenheten som hadde mest innflytelse på Tanzanias økonomi var endringen i oljeprisen på verdensmarkedet, men det var også indre politiske forhold som endret seg drastisk i 1973.

Fra 1973 begynte en tvangsflytting av bønder til Ujamaa-landsbyer. Nyerere syntes moderniseringen av landbruket gikk for tregt. En frivillig idealistisk folkebevegelse etter Arusha-erklæringen, ble til en militær masseforflytting av folk.¹⁴³ Frivilligheten i Ujamaa-sammenflyttingen ble i september brutt med at det ble obligatorisk å flytte.

Nyerere var utålmodig, og sa at alle skulle være flyttet innen 1976. Tiden etter 1973 var da tvangsflyttingen av bønder, inn i større enheter i Ujamaa-landsbyer, begynte for alvor.¹⁴⁴ TANUs ”overtalelsesmilits” var ikke nok. Det militære ble tatt i bruk og gjennomførte den største folkeflyttingen i fredstid som Afrika har sett.¹⁴⁵ Hæren satte fyr på de gamle landsbyene for å forsikre seg om at flyttingen ble permanent. Mellom 1973 og 1977 ble 13 millioner mennesker flyttet inn i 7.684 landsbyer.¹⁴⁶ Tvangsopprettelsen av Ujamaa-landsbyene etter 1973 er et tydelig eksempel på en ny og hardere håndtering av bøndene fra statens side.¹⁴⁷

Den internasjonale begivenheten som fikk størst konsekvenser for Tanzanias økonomiske utvikling i denne perioden var endringen i råoljeprisen på verdensmarkedet. At prisene på råvarer gikk ned, og tørke gjorde det nyetablerte jordbruket mindre effektivt, hadde også stor innvirkning på økonomien, men la oss se på oljekrisen.¹⁴⁸ I 1971 fikk Organisasjonen for oljeeksporterende land, (OPEC) overtaket på USA i fastsettelse av prisen på olje på verdensmarkedet. Da produserte USA på full kapasitet og hadde ingen buffer for å regulere

---

¹⁴³ Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies. side 28

¹⁴⁴ Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. ”Tanzania and African Socialism”. *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 843

¹⁴⁵ Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies. side 28

¹⁴⁶ Watkins, Kevin 1983. *From Colonialism to Crisis*. Edinburgh: Campaign Coffee Scotland. Side 30

¹⁴⁷ Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies. Side 28

¹⁴⁸ Wangwe, Samuel M. i Havnevik, Kjell J. red, *The IMF and the World Bank in Africa, Seminar Proceedings* No 18. NAI, 1987. Side 150.

produksjonen lenger. I 1973 begynte oljeprisen og stige fra ca. US \$ 3.00 fatet¹⁴⁹ i juli til ca. US \$ 12.00 fatet i desember 1973.¹⁵⁰ En firedobling av oljeprisen på seks måneder hadde både kortsiktige og langsiktige konsekvenser. La oss se hva det gjorde med Tanzanias økonomi på kort sikt.

Virkningene av oljekrisen i 1973-1974

Den høye oljeprisen ble av analytikere sett på som en boble. Ingen trodde at enigheten OPEC-landene imellom ville vare over tid.¹⁵¹ Tanzania brukte allerede en stor del av sine eksportinntekter på import av olje, og det ble i denne tiden mindre penger til annen import.¹⁵² Det var den umiddelbare konsekvensen. Over tid skjedde et økonomisk skifte som tok litt lengre tid, og som blir mer tydelig når OPEC-landene viste seg å opprettholde sitt produksjonssamarbeid. Oljekrisene i 1973 hadde store ringvirkninger. Oljeprissjokkene gjorde noe med etterspørselen på verdensmarkedet, som indirekte førte til mer gjeld på grunn av betalingsproblemene, nedgangen i inntektene til råvareprodusenter og da en forverring av handelsbalansen.¹⁵³

I 1974 ble Arbeidet med en Ny Økonomisk Verdensorden (NØV) et kjerneområde for Nyerere, da han viste at solidaritet og samhandel var det eneste som nyttet for nye fattige uavhengige stater som ønsker økonomisk utvikling uten å trekke til en av de store blokkene i verdensopinionen, samtidig som de ønsker å lage nye retningslinjer for handel og teknologioverførsel. NØV hadde følgende krav:

- 1 redistribution of basic means of production, including scientific and technological knowledge;
- 2 equitable distribution of world resources, including those obtaining in the sea;
- 3 abolition of exploitation in international economic relations;
- 4 establishment of a fund to assist the least developed countries;
- 5 reform of the international monetary fund and;
- 6 re-

---

¹⁴⁹ Et fat tilsvarer 158,9 liter olje.

¹⁵⁰ Yergin, Daniel, 1991, *Svart Gull*, Oslo Kagge Forlag, Side 623

¹⁵¹ Yergin, Daniel, 1991, *Svart Gull*, Oslo Kagge Forlag, Side 623

¹⁵² Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS. Side 60.

¹⁵³ Green, Reginal Herbold 1983. "Political – Economic Adjustment and IMF Conditionality: Tanzania, 1974-81", i Williamson, John (red), *IMF Conditionality*: 347-380. Washington: International institute of Economics. 1983. Side 335

evaluation of raw material prices and basic changes in international trade to make more favourable to the developing countries¹⁵⁴

Disse kravene kom sammen med tanken på at de industrialiserte landene skyldte Afrika og de tidligere kolonistatene en mulighet til å komme opp på deres økonomisk nivå.¹⁵⁵ Det dreide seg om krav som, om de hadde blitt innfridd, ville endret Tanzanias og andre lands økonomi dramatisk. Men slik situasjonen var, gjorde det at i-landene brukte mer av inntektene på olje at det ble mindre penger å kjøpe råvarer for. Stagnasjonen i industrilandene hadde stor innflytelse på råvaremarkedet. Tanzania spredte sin produksjon av råvarer på flere produkter for å sikre seg mot skiftende råvarepriser på verdensmarkedet.¹⁵⁶

I 1974 var det første gang Tanzania trengte å be om direkte valutalån fra IMF.¹⁵⁷ Det ble da gitt oljeprisreguleringslån til mange land fra IMF og Verdensbanken i tiden etter oljeprisøkningen. Tanzania måtte allikevel bruke mer av sine inntekter på olje. Dette var også i den tiden en ny strategi for å bygge opp innenlands industri hadde begynt for fullt, og alle varer som var produsert i utlandet var blitt dyrere fordi sluttforbruker måtte betale for de økte utgiftene til industrien.¹⁵⁸

Håndteringen av prisnivåendringen på olje i 1974-1975 besto av 600 millioner Tzs. i førstetrekktrettigheter, som var en direkte kassakreditt uten betingelser fra IMF. Dette ble ikke sett på som alvorlig for den generelle utviklingen i økonomien.¹⁵⁹ Men nå var

---

¹⁵⁴ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House. Side 47.

¹⁵⁵ Jarle Simonsen, 1 Bind, Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget. , side 168.

¹⁵⁶ Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Struggle for Survival*. Uppsala: SIAS.

¹⁵⁷ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. "Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s". *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 330.

¹⁵⁸ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. "Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s". *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague.

¹⁵⁹ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. "Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s". *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 47.

IMF inne i diskusjonen med finansdepartementet om hvordan den sosialistiske politikken påvirket den økonomiske veksten i landet. Tanzania hadde byttet ut dyre lån med bistand og lån med lave kostnader. Nasjonaliseringen av virksomheter virket også betryggende på utenlandske investorer. Multinasjonale selskaper fikk enerett på det tanzanianske markedet. Bildekkprodusenten General Tyre, var blant de mange som gikk inn og fikk en slik avtale.¹⁶⁰

Utfordringer og overraskelser i økonomien 1974 - 1976

I februar 1974 ble det klart at matproduksjonen hadde sviktet¹⁶¹ på grunn av at det ”korte” regnet hadde uteblitt.¹⁶² TzS 400 millioner måtte øremerkes til import av mat, noe som var nærmere halvparten av valutabeholdningen til BoT.

Finansministeren Mtei beskriver det som en alvorlig situasjon å omkalfatre tidligere beslutninger om bruk av valuta. Dessuten forteller han at det irriterte Nyerere at korn ble importert fra Sør-Afrika for at det ikke skulle bryte ut hungersnød om kornet kom fra markeder langt unna.¹⁶³ Om dette også ble forverret av at det pågikk en storstilt omorganisering i jordbruket¹⁶⁴ eller om det var regnet som sviktet,¹⁶⁵ er to forklaringer som blir brukt. At begge deler inntraff samtidig var uheldig for den samlede jordbruksproduksjonen i 1974. I sin nyttårstale i radioen 1974-1975 sier Nyerere det rett ut:

“Grow more food or starve, the reserves are gone and external assistance is not coming.”¹⁶⁶

Det faktum at den jevne Tanzanianer ikke produserte tilstrekkelig overskudd voldte hodebry for økonomer og planleggere gjennom hele 1970-tallet. En teori gikk ut på at

---

¹⁶⁰ Clark, W. E. 1978. *Socialist Development and Public Investment in Tanzania 1964-73*. Toronto: University Toronto Press. Side 178.

¹⁶¹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 162

¹⁶² Fra november til januar.

¹⁶³ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 35.

¹⁶⁴ Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. ”Tanzania and African Socialism”. *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 846.

¹⁶⁵ Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. ”Tanzania and African Socialism”. *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 884.

¹⁶⁶ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 46.

jordbruksreformer ikke fungerer i bondesamfunn som ikke er ordentlig integrert inn i en pengeøkonomi. Det ble brukt som hovedargument for at Ujamaa-landsbyene hadde en så lav suksessrate. Tanzania var gjenstand for mange eksperimenter fra utviklingsteoretikere som ønsket å prøve ut store og små løsninger. Dette forverret myndighetens muligheter til å ha kontroll over planleggingen.¹⁶⁷

Ved hjelp av økte priser til produsentene gikk produksjonen av mat gikk opp i 1975-1976. Dette gikk utover produksjonen av eksportavling,¹⁶⁸ men så i 1975 inntraff noe som virkelig gir et inntrykk av at selv om Nyerere hadde satt kursen for en lukket økonomi, hvor markedskreftene ble begrenset, gjaldt ikke dette for prisene på eksport til verdensmarkedet hvor Tanzania hadde sine reelle inntekter. Frost på kaffeplantene i Brasil ødela store deler av Brasils kaffeeksport i 1976. Prisene på kaffe økte kraftig, og det reddet Tanzanias utenlandshandel det året og tok av noe for problemene med den økte oljeprisen. Salg av kaffe ga 41,8 % av all eksportinntekt dette året.¹⁶⁹ Det ble en ny optimisme og statslønninger økte.¹⁷⁰ I 1976 ble kooperativunionen avvirket, og kjøp og salg av varer og utstyr til og fra landbruket ble omorganisert, en kostbar, men nødvendig omlegging¹⁷¹.

Tanzania hadde som før nevnt en utenlandsandel av sine investeringer og utgifter på statsbudsjettet som ble tallfeset til et sted mellom 40 -50 prosent.¹⁷² Da også Nyerere hadde laget et system hvor import og eksport skjedde sentralt og ble nøye kontrollert, kunne det se ut som om Tanzania ville tåle store svingninger på verdensmarkedet. Økonomien var nå blitt sentralstyrt med fastlagt rente, tariffier, subsidier med alle de kontrollmekanismene som finnes

---

¹⁶⁷Hyden, G. 1980. *Beyond Ujamaa in Tanzania: Underdevelopment and an Uncaptured Peasantry*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

¹⁶⁸Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. "Tanzania and African Socialism". *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 844.

¹⁶⁹The Economic Survey 1977-78, the United Republic of Tanzania, Printed by the Government Printer, Dar es Salaam – Tanzania, 1979. Side 17.

¹⁷⁰Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. "Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s". *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 48.

¹⁷¹Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. "Tanzania and African Socialism". *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 884.

¹⁷²Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. "Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s". *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 46,

¹⁷²Varierer litt i litteraturen, Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag sier 50% og Anne Huser, "Frivillig tvang. – En analyse av forhandlingene mellom Tanzania og IMF, 1979 - 1981". Hovedoppgave i Statsvitenskap, Universitetet i Oslo, 2001. sier 40 %

tilgjengelig i en sosialistisk sentralstyrt økonomi.¹⁷³ Det så ut som krisen var overkommelig og nettopp ved at mye av utgiftene ble finansiert over bistandstilskudd ga en forutsigbarhet i den politikken som ble ført.¹⁷⁴ Dette var i alle fall hensikten til Nyerere.¹⁷⁵ Reginald Herbold Green som var en rådgiver og pådriver i den økonomiske debatten på denne tiden skriver i 1983 at 1976 var et år hvor det var en forsiktig optimisme. ”In mid 1976 the micro-economic debate felt the adjustment was a success and new strategic instruments not just survival was being discussed”.¹⁷⁶

Å skulle si noe om den umiddelbare økonomiske situasjonen i 1976 var vanskelig, som vist her ved Green som hevdet. “Pressure placed on the available technical and decision-making capacity was considerable. Each agency had a somewhat different response to the situation, (notably leading to a tailoring of different pieces of analysis in a way ultimately none too helpful to Tanzanians needing a coherent picture.)”¹⁷⁷ Om informasjonsflyten sier han, “Import prices for Tanzania are not available for 1976.”¹⁷⁸ Det var store vansker forbundet med å skaffe reservedeler i tide, og importlisens, valuta og tollklarering var tre ting som gjorde at vedlikehold av utenlandsprodusert industrimateriell gikk tregt.

Green skriver om dette ”..but by the end of 1976 import restraint was hurting very deep, limiting replacement and repair of equipment which if continued would have had a destructive effect on local capacity to produce.” Industri som var avhengig av importerte innsatsvarer slet med produksjonen.¹⁷⁹ Men om de strenge importreglene han selv forsvaret sier han, “It is not

---

¹⁷³ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 48.

¹⁷⁴ Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. Side 84.

¹⁷⁵ K.E.Svendsen i Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Struggle for Survival*. Uppsala: SIAS. Side 66.

¹⁷⁶ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 48

¹⁷⁷ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 132.

¹⁷⁸ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 65.

¹⁷⁹ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 66.

easy to provide a very defensible quantitative estimate of the degree of import restraint would have been enjoyed in the absence of restrictive policies”.¹⁸⁰

Dette viser at 1976 var et år hvor det finnes flere måter å se på det som skjedde i økonomien. Og selv Green var ikke helt enig med seg selv, for denne optimismen han beskrev ble lett byttet ut med en lunken holding på grunn av de flaskehalsene som importrestriksjoner skapte for industrien. Det begynte altså å bli problemer med de indre systemene for håndtering av økonomien i form av planlegging og tilrettelegging. Og problemene oppsto da statsapparatet vokste, bistanden vokste og informasjonstilgangen og beslutningsprosessene gjorde responstiden i denne planstyrte økonomien for lang.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 65.

¹⁸¹ Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. 42

Problemene hoper seg opp, 1977-1979

Her skal vi se på årsakene til at Tanzania trengte å inngå en avtale med det internasjonale valutafondet. Arbeidet i EAC ble for problematisk og samarbeidet opphørte. Nyerere så seg også nødt til å bruke ressurser på en militær intervensjon mot tidligere samarbeidspartner og naboland Uganda. Midt oppe i denne omrokkeringen av statlige midler for å finansiere krigen og erstatte EACs funksjoner, begynte oljeprisen på verdensmarkedet å stige, noe som fikk store konsekvenser for planleggerne av Tanzania økonomi. Usikkerhetene ble for mange og som gjorde planlegging vanskelig i et så stor og sentralstyrt økonomisk system. Arbeidet internasjonalt med grunnleggende fordelingsproblemer ble også viktig i denne perioden, noe vi skal se.

Tanzania hadde på mange måter et luksusproblem med at bidragsytere sto i kø for å hjelpe. Det de manglet var en politisk og fysisk infrastruktur til å håndtere denne hjelpen. Den tanzanianske staten var også en garantist for virksomheter, og dette ble sett på som attraktivt for utenlandske investorer.¹⁸² Begeistring for Arusha-erklæringen og Nyereres ideer tiltrakk seg bistand. Tall kan illustrere denne begeistring. I 1970 bestod bistanden av US \$ 50 millioner, og ti år etterpå hadde den økt til US \$ 670 millioner.¹⁸³

I 1977 ble det begynt å stilles betingelser fra England, Tyskland, USA og andre bidragsytere og långivere om å komme til en enighet med IMF, om å komme til en avtale med dem før ytterligere bistand og lån ble innvilget.¹⁸⁴ Mange land som tilbød seg å hjelpe Tanzania var selv svekket av den høye oljeprisen, den voksende inflasjonen og de generelle nedgangstidene som Europa, USA og andre deler av verden opplevde på midten av 1970-tallet. De var bekymret når de så at Tanzanias investeringsbudsjett var dekket opp med 50 prosent bistand,¹⁸⁵ bistand og lån som gikk til investeringer som ikke ville gi overskudd før langt inn i fremtiden. Gitt Tanzanias sosialistiske politikk med store nasjonale, kostbare prosjekt innen helse og utdanning ved siden av industrioppbygning, var det ikke vanskelig å se at alvorlige problemer kunne oppstå når staten begynte å låne for å dekke utgifter til drift, uten å ha tilstrekkelig oversikt over inntekter og utgifter.

---

¹⁸² Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. Side 87.

¹⁸³ Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Struggle for Survival*. Uppsala: SIAS. side 70

¹⁸⁴ Campbell, Horace og Howard Stein, 1991, *The IMF and Tanzania*, Harare, Zimbabwe, Southern African Political Economy Series Trust. Side 131.

¹⁸⁵ Nibolek, Timothy C. "Tanzanian Foreign Policy: An Analysis" i Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House. Side 62.

På den andre siden var det satt i gang tiltak for å se på forholdene til de fattige lands økonomiske situasjon. Robert Mc Namara, presidenten i Verdensbanken, og Nyereres personlige venn, ba Willy Brandt sette opp 'Independent Commission on International Development Issues' kalt Brandt-kommisjonen. Her fikk Nyereres sekretær og rådgiver Amir Habib Jamal en plass.¹⁸⁶ Den politiske og økonomiske utviklingen til Tanzania som liten nasjon ble satt i et større perspektiv med arbeidet i denne kommisjonen. Ønsket var å styrke arbeidet med å legge forholdene bedre til rette for en mer rettferdig fordeling av godene i en verdensøkonomi som ble mer og mer sammenvevd.

Det skulle komme fordyrende konflikter i de to årene som fulgte, først bruddet i samarbeidet i East African Corporation (EAC), og så, krigen med Uganda. 4. februar 1977, dagen før 10-årsjubileet for Arusha-erklæringen, ble grensen mellom Kenya og Tanzania stengt. Den strenge statlige styringen av økonomien var begynt å bli et problem i forholdet mellom nabolandene, og enighet i EAC var ikke lenger mulig. Samarbeidet om postvesen, transport, flyselskap, utdanning og forskning hanglet frem til 30. juni, da et nytt budsjettår begynte, men etter dette var det ikke lenger fungerende.¹⁸⁷

De økonomiske problemene hadde gjort at midler som var øremerket fellesskapet ikke kom frem til organisasjonen sentralt, men ble brukt av kommisjonens instanser i de respektive land.¹⁸⁸ Utgiftene til å erstatte disse fellesorganene og funksjonene la beslag på store midler i Tanzania. Dette var midler som ble omdirigert og satte andre utgifter på hold.¹⁸⁹

Sammenslåingen av TANU fra fastlandet, og Afro-Shirazi Party fra Zanzibar og Pemba til ”revolusjonspartiet,” Chama Cha Mapinduzi, (CCM,) var den store begivenheten på 10 årsjubileet til Arusha-erklæringen. Men Nyerere var ikke optimistisk, ”Ten years after the Arusha Declaration Tanzania is certainly neither socialist nor self-reliant. [...] We have not

---

¹⁸⁶ Nibolck, Timothy C. ”Tanzanian Foreign Policy: An Analysis” i Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House. Side 47.

¹⁸⁷ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers Side 134.

¹⁸⁸ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 132-33.

¹⁸⁹ Cheru, Fantu, Adjustment Problems and the Politics of Economic Surveillance: Tanzania and the IMF, Paper prepared for the 1987 Annual Meeting of The African Studies Association Denver, November 19-23, 1987. S. 5

reached our goals; it is not even in sight.”¹⁹⁰ Et stortilt arbeid med å revitalisere og politisere alle sider av det tanzanianske samfunnet, var nok en gang satt i gang¹⁹¹. Han kommer klart og tydelig med en innrømmelse når han sier, “We fell into the trap of being ‘modern’ at all cost, invested in large capital-intensive factories when a number of small labour-intensive plants would have given the same service at lower financial cost and with less use of external technical expertise.”¹⁹² Da Nyerere sa dette i 1977 er det et paradoks at det ikke skjedde en endring av hans politikk vekk fra kapitalintensiv industri, når han åpenbart så hvilke ulemper det medførte. Noe av forklaringen var at industri sto så høyt opp på ønskelisten i Arusha-erklæringen. Et stortilt industrialiseringsprogram, ”Basic Industries Strategy”, med svensk prosjektbistand, var satt i gang.¹⁹³

Tanzania opplevde en akutt mangel på importerte reservedeler til den allerede eksisterende industrien. Det stipuleres med at industrien bare brukte 65 til 70 prosent av sin kapasitet i 1977.¹⁹⁴ Den statlige ordningen med importrestriksjoner var ineffektiv, og gjorde at mye industri ikke produserte varer. De statseide bedrifter var i navnet styrt av TANU og finansdepartementet, men i gavnet lå mye av styringen hos ledelsen i selskapene og deres utenlandske fagarbeidere. Parastatals ble styrt som en økonomi i økonomien hvor utenlandske lån og bistand ikke ble registrert og sentralstyrt slik meningen var. Det kom også kritikk av at utenlandske rådgivere ikke la vekt på de krav til overtagelse og selvstendighet som Arusha-erklæringen hadde lagt opp til.¹⁹⁵

En undersøkelse av 39 fabrikker fant at 20 av dem hadde 80 prosent av råvarene sine fra import. Det var bygd opp en industri med en importavhengig produksjon, altså stikk i strid med intensjonene til Nyerere. Og denne industribyggigen hadde skutt fart på begynnelsen av

---

¹⁹⁰ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

¹⁹¹ Legum Colin ed. Monroney Sean og Pearson, Hilda: *Africa Contemporary Record – Annual Survey and Documents 1979- 1980*. African Publishing Company, Holmes & Meier Publishers, Inc. London, 1981. Side 398.

¹⁹² Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

¹⁹³ Svendsen K. E. i Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS. side 67.

¹⁹⁴ Regionald Herbold Green, “Political – Economic Adjustment and IMF Conditionality, side 347 – 380, i *IMF Conditionality*, ed: John Williamson, Intstitute of International Economies, 1983. Side 349.

¹⁹⁵ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

1970 tallet. I 1977 utgjorde kapitalvarer og reservedeler 65 prosent av all import.¹⁹⁶ Allikevel var det en optimisme om at arbeidet i NIEO ville føre frem og ved å ha klart seg gjennom oljeprisøkningen og å ha sikret avtaler om opprustning av industrien som overskygget de strukturelle problemene industrien hadde.¹⁹⁷

Det var i jordbruket den største utfordringen lå, og bøndernes tendens til å være reaksjonære, frustrerte myndighetene. Rådgiver Regional Herbold Green forteller om hva som ble gjort;

“The outputs of all the major crops are estimated to have declined in 1978. But people were taking less risk in producing staple-food that could go on the national market, if in surplus. So there was a shift towards food production to avoid vulnerability to famine. Cotton, coffee and sisal do not feed the children very well. And to be a farmer, but not have food on the table is something you try to avoid.”¹⁹⁸

Nyerere inviterte den kjente, franske agronomen professor Rene Dumont og cubanske Marie France Mottit, til å gi sin vurdering av situasjonen på den tanzanianske landsbygda. De reiste rundt i 3 måneder og ga i 1979 en rekke intervjuer. Afrika Contemporary Record gjengir et intervju med Dumont,

”The peasants, he said, (Dumont) suffered from too much bureaucracy, which is of three kinds; the elites who control the civil service, the party and parastatals. The peasants lack any real power in such a system, more especially because of the gap between the city and the bush – ‘a curse we find in all the Third World.’...He found that, on the whole, peasants still prefer to till their own fields; those being farmed privately are in better shape than communally maintained fields.[...] Nyerere, he said, had thought it would take a decade to

---

¹⁹⁶ Watkins, Kevin 1983. *From Colonialism to Crisis*. Edinburgh: Campaign Coffee Scotland.. Side 33.

¹⁹⁷ Svendsen K. E i Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Struggle for Survival*. Uppsala: SIAS. side 67.

¹⁹⁸ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 115.

inculcate the sense of proper *ujamaa*; Dumont's view is that it may take two or three generations."¹⁹⁹

En skattebyrde på 50 til 60 prosent av avling var vanlig, så skattesystemet bøndene var underlagt ble beskrevet som urettferdig og tilfeldig da det var uklart hvem som skulle betale hvilke skatter.²⁰⁰ Disse tallene kan forklare den markante nedgangen i produksjonen av eksportavlinger foruten kaffe i tiden etter 1973. Bistanden til jordbruket økte ikke tross markant nedgang i produksjon, som et klart tegn på at bøndene gikk tilbake til å se til egne behov fremfor storsamfunnets. Bistanden til industrien derimot skjøt i været.²⁰¹

Dette kan være et tegn på at det er dette de industrialiserte landene kunne "gi bort" til Tanzania, på en måte som stimulerte giverlandenes økonomi.²⁰² For å bedre situasjonen med lav produktivitet, ble det etter indre press og råd fra IMF avgjort at det skulle lages et importvindu hvor også privatpersoner kunne importere, og lisenser ble gitt ut; "no questions asked".²⁰³ Fra 1977 til 1978 vokste importen med 54 prosent og valutareservene gikk fra US\$ 300 millioner til US\$ 30 millioner mot slutten av 1978.²⁰⁴

Og nå begynner de økonomiske problemene å vise seg. For utgiftene med å erstatte de viktige enhetene Uganda, Kenya og Tanzania hadde sammen i EAC var satt til 250 millioner dollar som kom i 1978 budsjettet.²⁰⁵ Dette medførte også et fall i eksporten til nabolandene på hele 88,5 prosent.²⁰⁶ En handel det ville ta tid å erstatte om det i det hele tatt gikk an.

---

¹⁹⁹ Legum, Colin ed. Monroney Sean og Pearson, Hilda, 1980 "United republic of Tanzania" i *Africa Contemporary Record – Annual Survey and Documents 1978 – 1979*. London, African Publishing Company, Holmes & Meier Publishers, Inc..Side 331

²⁰⁰ A World Bank Country Study, Agriculture in Tanzania since 1986, No 20639, June 2000.

²⁰¹ Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS. side 67.

²⁰² Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. Side 48

²⁰³ Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS. side 67.

²⁰⁴ Svendsen K.E. i Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS. Side 67

²⁰⁵ Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. "Tanzania and African Socialism". *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd. Side 848.

²⁰⁶ The Economic Survey 1977-78, the United Republic of Tanzania, Printed by the Government Printer, Dar es Salaam – Tanzania, 1979. Side 17.

Krig mot Idi Amin

Nyerere hadde aldri godkjent general Idi Amin som leder for Uganda og etter at EAC var oppløst, kom det til væpnet konflikt med Idi Amins styrker hvor opprørere fra den ugandiske hæren rømte inn i Tanzania. I oktober så Nyerere seg nødt til å sette inn styrker for å få den ugandiske hæren, som var kommet etter opprørerne, ut av Tanzania. De ugandiske styrkene gjorde stor skade, og tok blant annet 300 skolepiker som fanger.

Nyerere prøvde med diplomati å få med seg andre ledere i Organization of African Union (OAU) i å fordømme Amins aggresjon mot Tanzania og betale kompensasjon, samt å få de skyldige straffet. Nyerere krevde også å få forsikringer om at noe lignende ikke ville skje igjen. Nyerere snakket for døve ører, og 14. november skrev avisene at en krig var igangsatt. I 15. november 1978 var det klart at finansminister Edwin Mtei så seg nødt til øke skatter og avgifter for å finansiere krigen.

Ugandas avsatte leder, president Milton Obote, hadde politisk asyl i Tanzania, og han fikk beskjed av Nyerere om å gjøre klar sine styrker og sine tilhengere, for Tanzania ville ikke bare dra inn i Uganda for å hente de ansvarlige for angrepet i oktober. I et manifest som kom ut 12. januar ble alle ugandiske dissidenter i eksil bedt om å samle seg i en fellessak om å styrte Idi Amin fra makten.²⁰⁷

Tanzania var satt i alarmberedskap og ville nå frigjøre en nabostat fra en ”imperialist og fascist”. Nyerere var sint i sine taler om hvordan OAU hadde vært unnvikende overfor en leder, som oppførte seg som en villmann.

Ugandiske opposisjonelle ble invitert til en konferanse i Mushi og 12. april 1979 annonserte tanzanianske myndigheter at de godkjente en ny ugandisk regjering under president Yusuf Lule.²⁰⁸ Denne konflikten hadde kostet Tanzania dyrt. 40 000 mennesker hadde tjenestegjort,

---

²⁰⁷ Legum, Colin ed. Monroney Sean og Pearson, Hilda, 1980 “United republic of Tanzania” i *Africa Contemporary Record – Annual Survey and Documents 1978 – 1979*. London, African Publishing Company, Holmes & Meier Publishers, Inc. Side B396

²⁰⁸ Legum, Colin ed. Monroney Sean og Pearson, Hilda, 1980 “United republic of Tanzania” i *Africa Contemporary Record – Annual Survey and Documents 1978 – 1979*. London, African Publishing Company, Holmes & Meier Publishers, Inc. Side 396.

og krigen ble estimert til å ha kostet £ 50 millioner. Finansminister Mtei hadde gjort omrokninger i budsjettene, og valutaeservene var nå kun nok til en måneds import.²⁰⁹

Kapittel III

Økonomiske problemer blir synlige

Da problemene hopet seg opp på hjemmebane, var arbeidet med internasjonalt fordelingsarbeid viktig, det kunne også hjelpe Nyerere til å få den selvråderetten han ønsket seg. Nyerere mener de rike landene skylder utviklingslandene midler og muligheter. I sin tale til *Food and Agricultural Organisation World Conferanse* i Roma 13. juli 1979 sier Nyerere:

“It is not only within nations that we need to give priority to Rural Development. World growth, and world development, must also be based on a strategy of rural development. And for the world, the rural areas are the developing nations. ....” And under the present world economic order the rich and the industrialised areas regardless of whether these are capitalist or socialist automatically, as well as by the exercise of naked power, extract from the poor and rural areas even the little which they have.”²¹⁰

Nyerere var leder for et land som ville være selvstendig og selvhjulpent, men hvor utenlandsgjelden og bistanden bare økte. Hele 68 prosent av utviklingsbudsjettet i 1978/79 var bistand og av den tredje femårsplan hadde 62 prosent blitt dekket opp av bistand, i investeringsbudsjettet var 50 prosent beregnet til å være midler som kom utenifra.²¹¹ Innad i administrasjonen i den tanzanianske stat var det i løpet av 1970-tallet opparbeidet stor kompetanse på å tiltrekke seg utenlandske penger.²¹² IMF var på dette tidspunktet bare en liten bidragsyter i Tanzanias økonomi. Men faktum var at uten IMF – seal of approval -

---

²⁰⁹ Legum, Colin ed. Monroney Sean og Pearson, Hilda, 1980 “United republic of Tanzania” i *Africa Contemporary Record – Annual Survey and Documents 1978 – 1979*. London, African Publishing Company, Holmes & Meier Publishers, Inc. Side B397

²¹⁰ Nyerere J. K. 1979, “Mwalimu on Rural Development”, *Sunday News*, No.1394, Tanzania, Public Press, 15. juli

²¹¹ Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House. Side 56 .

²¹² Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. Side 83.

godkjenning av den økonomiske politikken i landet, ville Tanzania skåre veldig lavt på barometeret over kredittverdighet internasjonalt.²¹³

Notater som er sendt Utenriksdepartementet i 1979 forteller om president Nyereres irritasjon over at IMF, Verdensbanken og store bidragsytere ønsker at Tanzania skal endre sin sosialistiske politikk. En rapport fra Utenriksdepartementet refererer hvordan Nyerere i september 1979 kaller inn de nordiske lands stasjonssjefer i Dar es Salaam til samtaler. Her redegjør Nyerere for at Tanzania for øyeblikket ikke er i stand til å overholde sine økonomiske forpliktelser overfor långivere. H.A. Sigeland ved den norske ambassaden fortsetter:

”Grunnen til at Nyerere henvendte seg til de nordiske land på denne måten var at Tanzania nå lå i meget vanskelige forhandlinger med det internasjonale valutafond om betingelsene for å benytte seg av fondets fasiliteter. Nyerere hadde inntrykk av at valutafondets representanter forsøkte å påvirke det internasjonale bankmiljøet til ikke å gi Tanzania kreditter inntil landet gikk med på alle valutafondets betingelser.”²¹⁴

Han karakteriserer møtet som en ”hviskekampanje” og at Nyerere ønsket støtte for fortsatt ha styrker i Uganda selv om dette var på bekostning av bistand som var omdisponert og da en utenlandsk finansiering av krigen. Avslutningsvis sier notatet at ”ambassaden vil også på nytt understreke ønskeligheten av at Norge stiller seg mest mulig positiv til Tanzanias ønsker om ekstra bistand.”²¹⁵

Det internasjonale valutafondet i Tanzania

Tanzanias økonomi var i sterk vekst, med hjelp fra utlandet og nå vi se på hvordan kombinere utenlandsk hjelp uten å gi utenlandske rådgivere for mye innflytelse. I denne delen vil IMF's forhold til Tanzania bli belyst. Her vil kun det som er relevant for å si noe om bruddet i forhandlingene mellom president Nyerere, finansminister Mtei og IMF's representant

---

²¹³ Campbell, Horace og Howard Stein, 1991, *The IMF and Tanzania*, Harare, Zimbabwe, Southern African Political Economy Series Trust, side 12.

²¹⁴ Sigeland, H.A. 1979. “Rapport 182 rwh/gaa” i *11004a Noreg n 41221noramb*. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam, 27. sep. Side 2-3

²¹⁵ Sigeland, H.A. 1979. “Rapport 182 rwh/gaa” i *11004a Noreg n 41221noramb*. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam, 27. sep. Side 6

Karlström bli fortalt. Samt en liten introduksjon av organisasjonen. Bo Karlström blir her representant og får plass som kritiker av den bistanden som ble gitt til Tanzania. Edwin Mteis historie er så sammenvevd med forhandlingene Tanzania hadde med IMF at her vil hendelse frem til møtet i november 1979 bli omtalt i forbindelse med ham.

IMF har blitt en verdensomspennende organisasjon som er en av de organisasjoner som har mest innflytelse på hvert enkelt menneskeliv på jorden i form av sine lån, kreditter og råd til finansansvarlige. Det startet i 1944, hvor på slutten av den andre verdenskrig ble det holdt en finanskonferanse for vestmaktene kaldt Bretton Woods-konferansen. Der var det satt opp to hovedkommisjoner, en ble til Verdensbanken og den andre til Det internasjonale valutafondet. Stemmefordeling ble vektet mot innskudd i fondet, og USA hadde i praksis vetorett. IMF er stiftet av blant andre John Maynard Keynes (1883-1946), en engelsk økonom, som enkelt forklart mente at staten kunne være med å regulere etterspørselen i økonomien ved å øke forbruket i nedgangstider. Han er en av 1900-tallets mest banebrytende sosialøkonomer, og viste at staten i perioder godt kunne gå med underskudd om det holdt sysselsettingen oppe. Han påpekte forretningsyklusen.²¹⁶

Senere har IMF lent seg ideologisk på Milton Friedman som mener staten burde gjøre minst mulig for ikke å forstyrre markedskreftene, som ifølge ham best og enklest regulerer tilbud og etterspørsel og balanserer økonomien.

Veldig kort fortalt ble IMF satt opp som et fond hvor medlemsland kunne låne ønsket valuta på sine innskudd for å hjelpe på handelsbalansen.²¹⁷ Tanken var at en økonomisk åpenhet mellom samarbeidspartnere ville fremme stabilitet, og i sin tur fremme fredelige forbindelser imellom land. IMF's innsats er rettet mot den økonomiske politikken til sentralbanker og finansinstitusjoner i de respektive medlemsland. Verdensbanken ga langsiktige lån og bistand og var med på det praktiske arbeidet. De to institusjonene var satt opp for å forhindre en økonomisk situasjon som den store depresjonen på 1930-tallet, da stater ikke handlet med hverandre og inflasjonen løp løpsk. Medlemslandene forpliktet seg til å holde en valutakurs

---

²¹⁶ David Gowland, http://www.liberalhistory.org.uk/item_single.php?item_id=31&item=biography

²¹⁷ 10/5-11; <http://www.imf.org/external/np/speeches/2006/113006.htm>

kontra amerikanske dollar som gjenspeiler den reelle kjøpekraften til valutaen.²¹⁸ Fra 1958 ble et støttebrev påkrevd ved inngåelse av avtale, og en revisjonsrapport for å få ytterligere støtte, det som blir kalt kondisjonalitet i litteraturen, men som her har fått den norske betegnelsen betingelser.

IMFs historiker James M. Boughton tar opp de paradoksene som ble diskutert innad i organisasjonen i 1988. Han sier blant annet at alle kan se problemene ved at;

“The Fund required a borrower to develop a program to restore external viability but encouraged it to do so in a way that would promote sustainable growth. The Fund wished to promote structural reforms while respecting the social and political choices of the country. The Fund tried to design programs that were politically feasible but that could be carried out quickly and strongly. The Fund tried to take account of the special circumstances facing each country while ensuring uniformity of treatment. The Fund sought to collaborate with the World Bank in recommending structural reforms while avoiding cross-conditionality. The Fund had to monitor the implementation of programs but tried to minimize interference with the authorities’ management of the economy.”²¹⁹

Han påpeker at holdingene i fondet var slik at å endre retningslinjene og betingelsene ikke ville ha løst disse fundamentale konfliktene. Men dette var i 1988 hvor IMF hadde gått mange runder med seg selv om hvordan tilrettelegge for utlån og tilbakebetaling på best mulig måte.²²⁰

IMF var satt opp som en buffer-institusjon for å glatte ut konjunktursyklusen i et lands økonomi. De har et fast syn på at utgifter og inntekter burde følge hverandre. Om et land skal følge en politikk med store underskudd på utgiftssiden, må disse være kalkulert, og under kontroll. For å få kontroll på utgifter anbefaler IMF som sine viktigste prinsipper at markedet regulerer priser på varer og tjenester, at rente på utlån og innskudd er markedsstyrt og at vekslingskurs gjenspeiler faktisk kjøpekraft.²²¹

---

²¹⁸ IMF hjemmeside; <http://www.imf.org/external/about/history.htm>

²¹⁹ Boughton, James M. Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89, IMF 2001. Side 571-72.

²²⁰ Boughton, James M. Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89, IMF 2001. Side 571-72.

²²¹ IMF's hjemmeside; <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/conditio.htm>

I Tanzanias tilfelle, var IMF tilstede og ga råd om opprettelsen av Bank of Tanzania (BoT) i sin tid. Edwin Mtei var Govenor of BoT og fra 1966 til 1974 møtte han som representant for Tanzania på ”Board of Govenors”, IMF-medlemmenes høyeste organ. I den tiden ble IMF enige om å sette opp et separat fond med ”spesielle trekk rettigheter” kalt SDR, for å utvide de fattige land muligheter for å finansiere handel og utvikling.²²² Og under den første oljekrisen i 1973 ble det satt opp egne lån for å hjelpe land som var nettimportører av olje. Tanzania fikk som før nevnt disse lånene i 1974,²²³ dvs. førstetrekktrettigheter på 600 millioner Tzs, direkte kassakreditt uten betingelser.²²⁴

IMF hadde også gitt råd om et importamnesti i 1977, for å gjøre import enklere og sette økonomiske hjulene i gang. Men det var en kort lykke, og mange var skeptiske til IMF på bakgrunn av dette tiltaket som de mente var presset frem unødvendig av IMF. Importen besto for en stor del av konsumvarer og hadde liten effekt på industrien, som var intensjonen.²²⁵

---

²²² Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 112.

²²³ Boughton, James M. *Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89*, IMF 2001. Side 557.

²²⁴ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 47.

²²⁵ Green, Reginald Herbold 1983. “Political – Economic Adjustment and IMF Conditionality: Tanzania, 1974-81”, i Williamson, John (red), *IMF Conditionality*: 347-380. Washington: International institute of Economics. 1983. Side 337.

Forhandlere for Tanzania og IMF i 1978 - 1979

La meg her presentere de to personene som er navngitt som ansvarlige for dialogen mellom IMF og Tanzania i forhandlingene som startet høsten 1978. Bo Karlström var økonom og underdirektør på IMF's Øst-Afrika kontor i Nairobi - Edwin Mtei var finansminister og hadde god kjennskap til IMF's forståelse av pengepolitikk.

Bo Karlström

Her vil i hovedsak Bo Karlström ble presentere, men det vil også bli en diskusjon rundt korrupsjon, da det var et av hans hovedargumenter mot den økonomiske politikk som ble ført i Tanzania på 1970-tallet. Bo Karlström jobbet i 18 år for IMF. Han har vært forskningsleder for Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA) og vært sjefsrådgiver for Kenyas finansminister.²²⁶ Karlström tilhørte den gruppen økonomer og rådgivere som faller under kategorien "tanzafobe", som var sterkt kritiske til Nyereres sosialistiske politikk.

Korrupsjon er definert som økonomisk maktmisbruk, men det kan også hevdes at oppbyggingen og utviklingen av innkjøpsordninger, byråkrati og forvaltning følger allerede gjeldende kulturelle maktstrukturer og holdninger.²²⁷ Mye av det Bo Karlström har skrevet er i forbindelse med korrupsjon, og denne fremstillingen er hovedsakelig bygget på hans diskusjonsbok, "Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand", som kom ut i 1991.²²⁸

Bo Karlström er den eneste personen i denne historien som undertegnede har satt seg ned og snakket med. Anledningen var et intervju med ham i Stockholm høsten 2003. Det var hans opplevelse av å bli utskjelt offentlig av Tanzanias president Nyerere i november 1979, som representant for verdens største finansielle rådgivningsinstitusjon, IMF, som er bakgrunnen for temaet og fokus i denne oppgaven.

Bo Karlström bruker forordet i boken sin til å gjøre rede for sin rolle i forhandlingene med Tanzania og hvilke konsekvenser de fikk,

"Min første praktiska erfarenhet var att för Internationella valutafondet räkning leda förhandlingar med Tanzanias regering om en ekonomisk politik som

---

²²⁶ Karlström, Bo 2003. *Korruptionens anatomi, Orsaker, konsekvenser och botemedel, Corruption – Working Paper No. 1*. Stockholm: SNS Förlag. Side 1

²²⁷ Karlström, Bo, *Korruptionens anatomi, Orsaker, konsekvenser och botemedel, Corruption – Working Paper No. 1*, MAJ 2003, METODENHETEN, SIDA, side 18.

²²⁸ Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag. Side 10.

förhoppningsvis skulle kunna leda landet ur ekonomisk stagnation. Dette var i slutet av 1970 talet; forhandlingarna mislyckades og stagnationen overgick i en ekonomisk kollaps.”²²⁹

Det er sannsynlig at Karlström tok på seg noe av skylden for kollapsen. Han nevnte episoden med Tanzania ved første anledning i boken, noe som vel må sees som om han hadde forhandlingene med Tanzania friskt i minne. I sin debattbok ville Bo Karlström - som har sittet på begge sider av forhandlingsbordet i bistandsspørsmål - ta et oppgjør med Sveriges bistandspolitik. I følge Karlström har bistand dype røtter i misjonsvirksomhet og sterk forankring i svensk folkeopplysingsbevegelse.

Han lente seg på andre i sin kritikk av bistand og nevnte spesielt økonomen Peter Bauer, som mente at bistand er unødvendig og bør avvikles. Karlström mente videre å få støtte fra Robert Nozick, som sier at bistand ikke har den moralfilosofisk grunnsteinen den behøver, og derfor bør avvikles uten at giverlandene bør få dårlig samvittighet. Karlström likte ikke statens innblanding i økonomiske spørsmål generelt og har kjente meningsfeller.

Han siterte Milton Friedman, som mente at handel er bedre enn bistand, og Karlström tror på frie kapitalbevegelser og at frihandel ville fjerne behovet for bistand. Teresa Hayter mente, ifølge Karlström, at bistand gjorde mottakerland til klienter og skapte avhengighet. Karlström kalte bistand problematisk med ”et problem mellom hjerte og hjerne”. Det koster mer enn det smaker. Forkjempere for u-hjelp og bistand, sammenlignet bistand til fattige land med Marshallhjelpen til Europa etter 2.verdenskrig, men denne analogien mellom Marshallhjelpen og u-hjelpen mente Karlström var falsk eller irrelevant.²³⁰

For å påpeke det som er den grunnleggende feilen sa Karlström at det er de fattige lands egen politikk som er nøkkelen til utvikling. Dermed har han en holdning som er helt motsatt av den Nyerere og initiativtagerne bak ” ny økonomisk verdensordning”, tok til ordet for. Det var forhold i verdensøkonomien som gjorde økonomisk utvikling vanskelig i de fattige landene. Karlström ville ikke gi strukturelle forklaringer, som dårlige bytteforhold og mangel på

---

²²⁹Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag.

²³⁰ Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag. . Side 33,

kapital, noen vekt når han skulle forklare de dårlige handels- og bytteforhold som eksisterte mellom fattige og rike land.²³¹ Undersysselsetting - som av noen blir sett på som at det ikke finnes arbeid til alle de som ville arbeide i utviklingsland - var også en myte i følge Karlström.

Fattigdom og arbeidsledighet er ikke synonyme, hevdet han. Arbeidskraftreservene andre økonomer snakket om, var ikke tilstede, fordi arbeidsmarkedet alltid vil absorbere arbeidskraftreservene om prisen er riktig. Karlström framsto som en økonom som hevdet at markedet og enkeltmennesket skal gjøre alt, staten skal gjøre minst mulig. Dessuten la han ikke noe imellom i sin sterke kritikk av fattige lands egeninnsats:

”I virkeligheten er det altså regjeringenes og sentralforvaltningenes bristende legitimitet og svake kompetanse som er det store hinder for utvikling i mange, ja kanskje i flertallet av uland.”²³² (Egen oversettelse.)

Karlström mente det er naivt å se staten som en premissleverandør for ”The Platonic Garden”, hvor staten ser til alles beste. Nei, hevdet han, mange opprettholdt ”systemet”: mottakerlandenes politikere, eksportinteresser i giverlandene. Og giverlandenes bistandsbyråkrater ville jo ikke legge ned sitt arbeid selv om det viser seg at arbeidet de gjør ikke førte frem. Karlström lener seg på 20 års praksis som rådgiver i økonomiske spørsmål og har tildels rett i sin kritikk. I Tanzania ble det lagt mye vekt på at partiet TANUs representanter skulle bevisstgjøre det tanzanianske folk slik at de kunne bli selvstendige, selvbevisste arbeidere som skulle ta del i folkestyret og gjøre mellommenn overflødige.

Karlström rettet også sitt skarpe blikk mot interne problemer i u-landene, og mente at Verdensbanken og IMF, samt en rekke økonomer, rett og slett ikke visste hva som foregikk i de landene de var satt til å hjelpe. Selve logistikkproblemet med å skulle ha oversikt over hva som foregikk i et så stort land som Tanzania, gjorde sentraladministrasjon og planøkonomi

---

²³¹ Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. ”Handel ikke Bistand” i bind 2, *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget. Side 25

²³² Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag. Side 48,

vanskelig. Karlströms kroneksempel er forståelsen av vekslingskurs. Her ble det tydelig at de økonomiske reglene som Tanzania mente skulle hjelpe økonomien - blant annet med fast vekslingskurs - hadde helt omvendt effekt i møte med verdensøkonomien og de reglene som var gjeldende der:²³³

Han trakk frem et eksempel for å vise skjevhetene: Et stort industrikompleks ble bygget i Tanzania, men på grunn av vekslingskursen ble svensk sement billigere. En offisiell vekslingskurs ga 1 Tzs = 1 SEK, hvor den uoffisielle vekslingskursen lå på rundt 10 Tzs = 1 SEK. Hadde markedet bestemt vekslingskursen, ville 100 Tanzanianske Shilling kjøpt 10 svenske kroner, og ikke et ”byttelikt” forhold som var en sterkt misvisende og kunstig vekslingskurs. Så da, om noe skulle bygges i sement, ble svensk sement foretrukket. Klart kontraproduktivt i den tanzanianske økonomien, som hadde en klar målsetting om å produsere industriprodukter innenlands for å erstatte import.

Importsubstitusjon, hvor egenproduksjon av varer erstatter import, ble vanskeliggjort av at vekslingskursene ble satt kunstig høye av nasjonalbanken i Tanzania, og ikke bestemt av det reelle tilbudet og etterspørselen som valutamarkedet har. Dessuten kunne ikke vanlige folk veksle valuta fritt; all utenlandshandel gikk gjennom statlige organer. Diskusjonen rundt Tanzanias økonomi på 1970-tallet dreier seg mye om vekslingskurser og fremveksten av uoffisiell svart økonomi. Å skulle beskytte økonomien mot utenlandske, dyrt importerte varer og markedskrefter, er veldig vanskelig, og det krevde et voldsomt byråkrati for å kontrollere handelsprosessene; importtillatelser, eksporttillatelser, leveringsplikt, grenser og havner.

Bo Karlström tar frem enda et eksempel på tungrodd toppstyrt system; Tanzania satte ned en komité for å bestemme hvilken bil som skulle importeres²³⁴. Innkjøpssjef for biler til en hel stat er utsatt for et vanvittig press. Med et slikt potensielt marked var det mange bilprodusenter som ville ha oppmerksomhet og en bit av kaken. Et slikt klima av intenst ”kjøpepress” kunne gi god grobunn for korrupsjon i denne type planøkonomiske løsninger. Ikke bare biler, men alle store innkjøp skulle skje sentralt.²³⁵

---

²³³ Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag.

²³⁴ Karlström, Bo, 2003, samtale Stockholm, 11.oktober.

²³⁵ Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag.

I Tanzania - et land hvor fri prisdannelse, anbudsrunder og riksrevisjon ikke fantes - ble det bekjenskapet og vennetjenester som bestemte hvem som skulle levere, og til hvilken pris. Den statlige oppfølgingen og kontrollen var minimal. Og Karlströms argumenter har røtter i virkelighetens for reglen var, om det var mulighet for å legge midler tilside, ble det gjort, men dette utelukket ikke nødvendigvis at prosjekter ble gjennomført. På 1970-tallet var det å forsyne seg av penger en var satt til å forvalte, en uskrevet regel.²³⁶

Bo Karlström kritiserte den sosialdemokratiske modellen som eneste rådende i svensk bistandshistorie. Sveriges ønske om fattigdomsbekjempelse og utjæmningspolitikk kalte han en romantisk Robin Hood- tankegang, svensk ”fordelingsfundamentalisme”. Karlström sa at løsningen ligger i å gjøre noe med den absolutte fattigdommen, ikke den relative fattigdommen, en holdning han delte med liberalere i økonomien. Lik fordeling er ikke viktigst. Liberale økonomer forsvarte et syn på økonomi som tilsier at, om kun deler av befolkningen får anledning til å utfolde seg fritt økonomisk, vil dette komme den fattige delen til gode. Blind tiltro til at markedskreftene vil løse tilbud og etterspørselen av varer og tjenester, og minst mulig statlige regulering hører også inn under denne modellen. En tankegang som er helt motsatt den kursen Tanzania hadde tatt etter Arusha-erklæringen i 1967.²³⁷

Karlström trekker opp linjene til det som skjer etter hans møte med president Nyerere i 1979, om hvordan svenske midler ble brukt til å se bort fra kritikk fra andre bidragsytere. Karlström kritiserte derfor svensk bistand i Tanzania for å holde på sin linje selv da andre bidragsytere stanset bistanden på grunn av misligholdelse av betingelser. Det er riktig at Sverige var et av de siste landene til å trappe ned bistanden. Mange vestlige land hadde stoppet utbetalingene helt, men Sverige trappet ikke ned sin bistand før i 1983-1984. Problemer med dokumentasjon og tall gjorde situasjonen uoversiktlig, selv om svensk bistand vektla langsiktig bistand og oppbygging av sentrale statistikkinstrumenter til bruk i planlegging.²³⁸

Karlström sa at sannheten kom for en dag i 1987, da en studie viste at realinntektene hadde sunket med 50 prosent i de 25 årene Nyerere sto til rors. I byregionene var nedgangen i

---

²³⁶ Samtale med Thabit Tambe, sønn av Tanzanias ambassadør til Uganda.

²³⁷ Karlström, Bo 1991. Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand. Stockholm: SNS Förlag.

²³⁸ Karlström, Bo 1991. Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand. Stockholm: SNS Förlag..

inntekt enda større.²³⁹ For Bo Karlström ble Tanzania kroneksempelen på feilslått bistand; importsubsidieprogrammet, ”Basic Industries Strategy” var oppmuntret og betalt av Sverige og var en ren katastrofe. Han mente at følelser og politisk engasjement skjøyv ut saklig analyse. Økonomisk innsikt var fraværende, mente Karlström, og pekte på at da IMF og Verdensbanken prøvde å hjelpe, ble de ansett som suspekter ved at de kritiserte industriprosjekter i Tanzania som ikke produserte varer. Diskreditt av analysene og mistenkeliggjøring av motivene preget holdningen i Sverige og Tanzania til IMF og Verdensbanken, ifølge Karlström.

Han forklarer videre hvordan svensk bistandsretorikk, hvor 1 prosent av brutto nasjonal produkt *skulle* overføres til bistand, gjorde at store summer penger ble overført, for at de ikke på svensk side skulle fremstå som ineffektive. Opinionsen i Sverige ville at den svenske stat skulle være snille og gjøre det ”riktige”.²⁴⁰ Verdensbanken viser til lignende holdninger hvor ønsket om å sette i verk tiltak var så sterkt at problemene med implementering ble bagatellisert.²⁴¹ Både planlegging og kvalitetssikring ble dårligere fordi presset om stadig å bruke mer penger økte. Karlström hevdet at den vestlige venstresides retorikk, som mente de rike landene drev med utsugning av Afrika, skjulte fakta og variasjoner. Han gikk så langt som å hevde at selv den europeiske berikelsen i kolonitiden er en historieforfalskning. Han hevdet at Spania og Portugal var rike før kolonitiden startet, og han sa dette om den direkte pengebistand:

”Mye tyder på at kommersiell risikokapital har større utviklingseffekt enn offentlig gavebistand.”²⁴² (egen oversettelse)

Karlström fremsto i sin debattbok som svært kritisk til bistandsarbeid. Ikke mange økonomer gikk så sterkt ut mot den økonomiske politikken som ble ført i Tanzania. Men han hadde et poeng i at bistand fra 100 giveland til 10.000 prosjekter i land som ikke hadde tilstrekkelig forvaltningstradisjoner - og der den akademiske og administrative kompetansen var minimal – nødvendigvis måtte bli veldig personavhengig med tanke på gjennomføringen av

---

²³⁹Karlström, Bo 1991. Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand. Stockholm: SNS Förlag.

²⁴⁰Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group. Side 43

²⁴¹World Bank: Tanzania -World Bank/Tanzania Relations, 1961-1987. Report No. 8329, January 16, 1990.

²⁴²Karlström, Bo 1991. Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand. Stockholm: SNS Förlag..

prosjektene.²⁴³ Og på grunn av flaskehalsen i administrasjonen, sendte mange giverland pengene direkte til ministrene og ikke innom finansdepartementet. Finansministeren mistet oversikten og finansdepartementet mistet styringsmulighetene.

Enkelte steder hadde det gått så langt at giverland ansatte folk, hvis eneste jobb var å kjøre deres penger og papirer gjennom systemet. Dette ble til systemer i systemene som mange av de statseide bedriftene og velferdsprosjektene innen skole og helsevesen opplevde. 50 prosent av tiden til statsansatte gikk med til å pleie givere, hevder Karlström og at bistandens største problem var overtagelsen:

”Om priser og vinster inte tillåts fungera som signaler for ekonomiskt agerande ock för resursfordelning, blir det extra svårt at inkrama biständsfinansierade projektar til mottagerlandets ekonomi.”²⁴⁴

Hvorvidt Bo Karlström hadde alle disse tankene klart formulert i 1979, er usikkert, men dette er tanker han formidlet i vårt møte og han beskrev Tanzanias økonomiske systemet som for tungrodd i møte med den stadige strømmen av utenlandsk bistand. Dette sa han og med det var han sterkt uenig med Nyerere, som hevdet at den økonomiske krisen i Tanzania og i hele Afrika var forårsaket av utilstrekkelig bistand. Her var de to klart på kollisjonskurs. Karlström påpekte at utlandet finansierte 50 prosent av Tanzanias utgifter i perioden.

Det vokste også opp en bistandsavhengig industri i industrilandene, og han viste til Sverige hvor det var et stort marked for firmaer som leverte varer og tjenester til bistand som likte ”1 prosent av brutto nasjonalprodukt til bistand”-regelen godt.²⁴⁵ Bo Karlström virket det meste av sitt arbeidsliv som en av disse bidragsyterne. Han blir derfor paradoksalt nok offer for sin egen skarpe kritikk i sin rolle som rådgiver.

---

²⁴³ Karlström, Bo 1991. Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand. Stockholm: SNS Förlag..

²⁴⁴ Karlström, Bo 1991. Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand. Stockholm: SNS Förlag. Side 91

²⁴⁵ Karlström, Bo 1991. Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand. Stockholm: SNS Förlag..

I min samtale med Bo Karlström i Stockholm i 2003 var han opptatt av alle de dårlige rådgiverne Nyerere holdt seg med. Han la ikke fingrene imellom, og mente at noen økonomiske rådgivere i Afrika burde stilles for retten på grunn av de dårlige rådene de hadde gitt. Spesielt trakk han frem Regional Herbold Greens råd til Ghana om å ansette 110.000 mellommenn i bøndernes "Marketing Board". Ifølge Karlström hadde vestlige sosialistiske rådgivere hatt et selvstendighets-evangelium de prediket i deler av Afrika.²⁴⁶ I samme åndedrag kritiserte han Verdensbanken for å ha vært for ettergivende i forhandlingene med Tanzania. Verdensbanken tok opp tråden igjen mye fortere enn IMF. Karlström mener IMF fikk skylden for å kreve strukturer som burde vært på plass for lenge siden. Han kalte det unnfalighet, politisk overlevelsestrang og eksternalisering fra Verdensbankens side.²⁴⁷

Dette var i hovedsak Bo Karlströms mening om hva som foregikk i Tanzania, i neste kapittel skal følgene møtet hadde for Karlström personlig tas med.

Edwin Mtei

La oss nå se litt på hvilken rolle finansminister Mtei forteller at han hadde i denne forhandlingssituasjonen. Som finansminister var han formelt ansvarlig for budsjettene i nasjonalforsamlingen og forhandlingene med IMF. Det som skjer i Tanzanias økonomi opp mot bruddet i forhandlingene er så nært knyttet opp til Mtei at de vil bli presentert her. Mye av fremstillingen bygge på Edwin Mteis selvbiografi som kom i 2009.²⁴⁸

Edwin Mtei var sjef for Bank of Tanzania og var med hjelp av IMF med på å legge til rette for opprettelsen av nasjonalbanken i 1966. Som banksjef hadde Mtei representert Tanzania i styret i IMF, som tidligere nevnt. Banksjef var han til 1974, da han ble generalsekretær for East African Corporation, EAC. I 1977 ble han innsatt som finansminister, Minister for Finance and Planning, i noe Mtei beskriver som en hastesak for president Nyerere, to måneder før hans åremål i EAC gikk ut i april.²⁴⁹ Da hadde Kenya stengt sin grense 4. februar og den forestående kollapsen av samarbeidet var ugjenkallelig. Mtei sier i sin selvbiografi om

---

²⁴⁶ Det var i diskusjon om Regional Herbold Green han kom på denne historien.

²⁴⁷ Karlström, Bo, 2003, samtale Stockholm, 11. oktober.

²⁴⁸ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers.

²⁴⁹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 135.

bruddet i samarbeidet med nabolandene, ”So the East African Community, its corporations and the Common Market died unceremoniously.”²⁵⁰

Den første jobben Mtei ble satt til var å avvikle alle institusjonene EAC, som han tidligere hadde ledet, og å legge planer for nye. Han beskriver situasjonen i 1977 som optimistisk, men forteller at budsjettet han skulle lage for 1977-1978 ble lagt frem for president Nyerere før det ble lest opp i nasjonalforsamlingen. Mtei var på mange områder grunnleggende uenig i den politikken som ble ført. I sitt forslag til budsjett for 1977-1978 var han uenig i at eksport skulle skattelegges, og framla at mange land subsidierte eksport. Han prøvde å redusere skattene og avgiftene bøndene hadde på sine produkter for å stimulere produksjonen, men han fikk høre at bøndene måtte bære sin del av utgiftene til fellesskapet.²⁵¹

I regjeringen var holdningen at alle måtte bidra til byggingen av landets selvstendighet, også småbøndene som var pålagt å produsere til eksport. Mtei forteller videre at han ville foreslå en økning av prisene gitt til bønder for råvarer, for å gi insentiv til å produsere med. Dette er et utsagn som viser at Mtei var mer lydhør overfor de kravene som senere skulle komme fra IMF's rådgivere. Her var han enig med Bo Karlström,²⁵² og også på kollisjonskurs med Nyereres andre rådgivere.²⁵³ Mtei sier i sin selvbiografi at han var frustrert over ikke å kunne handle mer selvstendig som finansminister.²⁵⁴

I 1978 da finansminister Edwin Mtei begynte å diskutere løsninger med IMF's representant Bo Karlström, viste han at partene var langt fra hverandre og at IMF's krav ble sett på som et angrep mot indre anliggender. I Tanzanias tilfelle hadde Nyerere lagt seg på en kurs hvor han ønsket å kontrollere prisene på markedet. Nyerere ønsket en sentralstyrt valutapolitikk og et langtidsperspektiv på sosial og økonomisk utvikling.²⁵⁵

---

²⁵⁰ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers Side 134.

²⁵¹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers.. Side 141.

²⁵² Karlström, Bo, 2003 samtale Stockholm, 11.oktober.

²⁵³ Green, Reginald Herbold 1977. *Towards Socialism and Self Reliance*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.Side 25

²⁵⁴ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers.Side 141,

²⁵⁵ Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS. 29-30.

Forhandlinger om lånemuligheter etter de første trekkerettighetene var knyttet til blant annet betingelser om rapportering av utvikling, devaluering og økning av produsentpriser.²⁵⁶ IMF's tilnærming til betalingsbalanseproblemer inkluderte i Tanzanias tilfelle:

1. En betydelig devaluering av lokal valuta.
2. Restriksjoner på bankkreditt, og da spesielt den gitt til myndighetene og staten.
3. Reduksjon eller betraktelig fartsnedsettelse av vekst i statens utgifter.
4. Nedbygging eller vesentlig reduksjon i priskontrollmekanismer.
5. Liberalisering og frigivning av importrestriksjoner og utenlandsbetalinger²⁵⁷

For å imøtekomme IMF kritikk satte Mtei i gang arbeidet med en enhet for prosjektoppsyn i finansdepartementet og tok til ordet for å fullføre de allerede igangsatte prosjektene i stedet for å begynne på nye.²⁵⁸

Høsten 1978 satt han i forsvarskomiteen og var engasjert i å finne midler til å dekke utgiftene til krigen mot Uganda. Prosjekter ble utsatt og/eller droppet i sin helhet for å få penger til utstyr til hæren.²⁵⁹ Som finansminister gjennomførte Mtei en 10 prosent devaluering i januar 1979, som direkte følge av problemene rundt finansieringen av konflikten i Uganda. I mai 1979 lånte de Tzs 358,4 millioner fordelt på "First Credit Trance" (Tzs 144,9 millioner) og "Compensatory Financing Facility" på (Tzs 213,5 millioner)²⁶⁰. To typer lån uten betingelser.

Mtei ble i april 1979 representant for Tanzania i Verdensbanken og IMF. Han var eneste kandidat for finansåret 1979-1980 fra The African Caucus, valgt til Chairman of the Board of Governors".

Men i juni 1979 var det kun midler til en måneds import i valuta i Bank of Tanzania. Det ble klart at ødeleggelsene etter krigen var av en slik karakter at de trengte spesielle planer og

---

²⁵⁶ Legum Colin ed. Monroney Sean og Pearson, Hilda: *Africa Contemporary Record – Annual Survey and Documents 1979 – 1980*. African Publishing Company, Holmes & Meier Publishers, Inc. London, 1981. Side 327.

²⁵⁷ Anne Huser, "Frivillig tvang. – En analyse av forhandlingene mellom Tanzania og IMF, 1979-1981." Hovedoppgave i Statsvitenskap, Universitetet i Oslo, 2001

²⁵⁸ Dahl, Nils L. 1979. "Rapport 205 njd/gaa" i *11004a Noreg n 41221noramb*. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam. 5. nov. Side 39.

²⁵⁹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 146

²⁶⁰ Anne Huser, 2001, Frivillig tvang. – En analyse av forhandlingene mellom Tanzania og IMF, 1979-1981. Hovedoppgave i Statsvitenskap, Universitetet i Oslo, Side 52.

budsjetter. Verdensbanken, IMF og United Nation Development Programme (UNDP) var informert og enige om at i en to-årsperiode ville i alle fall US \$ 375 millioner måtte gå til dette arbeidet, ved siden av ”balance-of-payment”-støtte fra IMF. Det de ventet på var en fornuftig og troverdig rehabiliteringsplan fra Mteis side.²⁶¹

Økning av inntekter ved å bygge ut eksportkapasitet og stryking av industrien for å minske nødvendigheten av import, var begge langsiktige målsetninger. For å dekke underskudd på budsjettene var derfor Tanzania konfrontert med valget om å gå videre til ”Upper-credit-trance”-programmet, med de betingelser som ligger i det. De hadde da brukt opp de lånemulighetene som ikke hadde kondisjonalitet knyttet til seg, fra IMF. Samt at det internasjonale lånemarkedet ønsket forsikringene det lå i en avtale med IMF for å gi mer lån til Tanzania.²⁶² Det ville også si at for å få mer støtte fra IMF måtte de til forhandlingsbordet for å se på disponeringene og retningslinjene i budsjettene i tråd med IMF’s regler.

I de norske kommentarene fra ambassaden i Dar es Salaam, signert Nils L. Dahl, blir det nevnt at Mtei i juni fremla sin søknad om økonomisk støtte til 9 giverland på en måte som fikk det til å virke som om det var en finansiering av krigen, han var ute etter.²⁶³

Den tanzanianske engelskspråklige avisen Sunday News gjengir deler av Mteis budsjettale 1. juli 1979, hvor livreima må strammes ytterligere. Tjenestemenn i staten må sitte rett i ryggen og gjøre jobben sin ordentlig og de statlige selskapene må bli mer strømlinjeformede. Mer bistand vil gjøre at ikke de uskyldige lider og han holder en knapp på at de internasjonale samtalene vil føre frem og gi Tanzania en bedre ”deal”.²⁶⁴ Mtei inviterte IMF og Verdensbanken til Dar es Salaam i september for at de kunne ta situasjonen i øyesyn og komme med forslag som kunne vurderes.²⁶⁵

---

²⁶¹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 146

²⁶² Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague.

²⁶³ Niels L. Dahl, Finansminister Mtei avgår. Ambassaden i Dar es Salaam, 5.11.1977 TELEX,

²⁶⁴ *Sunday News*, 1979, Juli 1. Tanzania, side 3

²⁶⁵ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 146

I oktober hadde IMF en skjebnesvanger konferanse i Beograd. Her ble striden om kondisjonalitet og de fattiges rett i vanskelige tider tatt opp. I en samtidig artikkel blir situasjonen dramatisert slik

“For the first time since the International Monetary Fund and World Bank were founded at Bretton Woods in 1944, a representative of a leading industrialized nation has stood up and publicly attacked IMF policy toward the underdeveloped world. French Finance Minister Rene Monory, who led the French delegation to the IMF-World Bank annual conference in Belgrade this week, delivered "the bombshell" he had promised the press the day before when, on Oct. 1, he told the 7,000 assembled bankers and monetary officials that developing countries' access to IMF funds must not be conditioned, as they now are, on the recipients' adoption of savage austerity policies.”²⁶⁶

Edwin Mtei var både finansminister i et av verdens fattigste land, og han var IMF's representant fra Tanzania på denne konferansen.²⁶⁷ Den franske ministerens tale kan også sees som reklame for den nye ”*European Currency Unit*” som var introdusert samme år og ville utfordre IMF i valutaspørsmål.²⁶⁸ Mtei var klar over at dette var et spill for galleriet og møtet i Beograd gikk med på det avtalte utkastet, for det var skrevet og godkjent av IMF's Executive Board allerede i mars, retningslinjer som riktignok videreførte betingelsene som var vedtatt i 1968, men som foreslo at land burde søke hjelp hos IMF før de var i krise og ikke som siste utvei.²⁶⁹

Verdensbanken var som nevnt, villig til å stille med flere lån om forhandlinene med IMF førte til en avtale om virkemidler for å stagge inflasjonen og øke inntjeningssevnen til Tanzania. Tanzania ble utsatt for krysskondisjonalitet, en form for doble betingelser hvor mange dører vil åpne seg om de bare gikk inn den ene. Altså var Mtei ute etter finansiering av oppbyggingen av postvesenet, tollvesenet, transportfunksjoner, undervisning og forskning

---

²⁶⁶ Johnson, Suasn, 1979, “The IMF in Belgrade, The shape of the new monetary system,” *Executive Intelligence Review* Oktober 9-15. New York, New Solidarity International Press Service Side 14

²⁶⁷ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 146

²⁶⁸ London Economist gjengitt i “The IMF in Belgrade, The shape of the new monetary system,” *Executive Intelligence Review* Oktober 9-15. New York, New Solidarity International Press Service Side 14

²⁶⁹ Boughton, James M. *Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89*, IMF 2001. Side 558.

som EAC hadde ivaretatt.²⁷⁰ Ved siden av dette trengte han også midler til å få hjulene i industrien i gang samt dekke opp for tapt inntekt og utgifter på grunn av krigen mot Idi Amin, foruten ren budsjettstøtte fordi utgiftene til staten var for store og inntektene for små.

---

²⁷⁰ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 146

Et kort møte i Dar Es Salaam

I november 1979 var den økonomiske situasjonen i Tanzania vanskelig og under press om endringer, som vist ved at Nyerere prøver å samle støtte til sin sosialistiske politikk blant de nordiske landene²⁷¹ Økonomien var da i en situasjon hvor staten gikk med store underskudd og inflasjonen er høy på grunn av lite varer på markedet og en stadig ekspansjon av pengemengden fra BoT, for å betale utgiftene til staten og for å gi kreditter til statlige foretak.²⁷² Forhandlingene med IMF blir av Mtei beskrevet som krevende, men med en felles forståelse av viktigheten av arbeidet.²⁷³ Som vi skal se var møtet mellom Karlström, Mtei og Nyerere kort og tok en brå slutt. Både Karlström og Mtei sier det var den andre som var initiativtaker til møtet og de for her plass til å fortelle sin versjon av hva som skjedde. Selve datoen for møtet er uvisst, med møysommelig arbeid har tidsrammene blitt snevret ned til første helgen i november. For i lørdagsavisen 3. november 1979 siteres Nyerere;

”People who think Tanzania will change her cherished policies of Socialism and Self-Reliance because of the current economic difficulties are wasting their time. We shall never change our resolve to build a socialist society.”²⁷⁴

Nyerere blir forfulgt av pressen og alle hans opptredener og besøk til skoler, fabrikker og folkemøter er nøye gjengitt i avisene, men det kommer ikke klart frem i avisene hvorfor dette ble et tema når han 2. november besøkte industriarbeidere i Dar es Salaam.

Det å følge med i avisen er å få detaljerte dagsplaner for Presidenten, men møtet med IMF blir ikke nevnt. Det er vanskelig å stadfeste akkurat når det ble holdt. Dager som står frem som aktuelle er lørdag 3. eller søndag 4. november, for mandag 5. november blir Amir Jamal satt inn som finansminister. Det er offentlig fridag mandag 5. november så avisene kommer ikke ut før 6. november og da skriver avisene at Amir Jamal er satt inn som ny finansminister²⁷⁵,

---

²⁷¹ Sigeland, H.A. 1979. “Rapport 182 rwh/gaa” i *11004a Noreg n 41221noramb*. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam, 27. sep. Side 2-3

²⁷² Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Stuggle for Survival*. Uppsala: SIAS. Side 71

²⁷³ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers Side Side 151.

²⁷⁴ *Daily News*, 1979, 3. november, No. 2144, Tanzania.

²⁷⁵ *Daily News*, 6. november. No. 2146, Tanzania, 1979.

en rapport om endringene i staben til Nyerere er skrevet av den norske ambassaden i Dar es Salaam.²⁷⁶

Beskrevet av Bo Karlström var hans møte med Nyerere et klassisk tanzaniansk partimøte; en møtesal med et langbord opphøyd på en scene. TANUs grønne duk dekker hele langbordet og representanter sitter med ansiktet rettet mot publikum. En ordfører gjør rede for hva som skal skje og presenterer de fremmøtte. Her, i en sal med 50 til 80 tanzanianske økonomer og embetsmenn, ble Bo Karlström stilt til veggs av president Julius Nyerere og hans rådgivere.

Han husker godt at det var uvant med et så stort møte, og at han synes han ikke fikk tilstrekkelig tid til å svare på spørsmål. Karlström forteller at president Nyerere ikke trodde ”inflasjon” eksisterte, at det var en økonomisk prosess som var satt i gang av rike nasjoner for å tjene mer penger. Bo Karlström gikk så langt som til å si at ingen tok hensyn til hva han sa på møtet, for alle var oppslukt av Nyereres slagkraftige argumenter mot IMF. Etter møtet hadde han og Mtei drukket te på verandaen og snakket om hvordan det hadde gått, og Mtei hadde uttrykket at slaget ikke var tapt, men at situasjonen var vanskelig.

Bo Karlström forsvarer seg med å si at han er en økonom som, da han ble bedt om å redegjøre for IMF's strategier for fattige land, gjorde nettopp det. Med den nedgangen i betalingsbalansen og med den utsettelse av økonomisk strategi som hadde foregått i over ett år, var det ikke i Bo Karlströms tanker at Nyerere kom til å si nei til IMF's forslag. Det ville være galskap i følge Karlström.

Bo Karlström uttrykte at han følte seg brukt i et skuespill av Nyerere. Karlström hadde tross alt en forståelse med Mtei om hva som måtte gjøres, og Mtei var tross alt finansminister. Overraskelsen ble derfor stor da Karlström blir bedt om å forlate landet fremfor å fortsette forhandlingene. Han fikk vite at Mtei hadde gått av som finansminister fordi avisene skrev at Amir Jamal var blitt ny finansminister.²⁷⁷ Det var, i følge Karlström, finansminister Edwin Mteis forslag at han skulle møte president Julius Nyerere personlig, og legge frem sine

---

²⁷⁶Dahl, Nils L. 1979. “Rapport 205 njd/gaa” i *11004a Norge n 4122Inoramb*. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam.

²⁷⁷ Karlström, Bo, 2003, samtale Stockholm, 11.oktober.

synspunkter og forslag. Karlström presiserer at han ikke ba ikke om å få møte presidenten. President Nyerere hadde i flere år reist rundt og skjelt ut IMF, vestlige økonomer og rådgivere. Nyerere var mye bedre skolert i denne typen møter og hva som ville gå hjem hos tilhørerne, som i dette tilfelle var universitetsprofessorer og embetsmenn.²⁷⁸

Mtei forteller at han klarte å bli enig med Karlström om en tottrinns devaluering for å stabiliserer valutaen, og han mente at en dialog om de statlige selskapene var viktig for å få støtte fra IMF. Mtei visste at Nyerere var skeptisk.

Mtei beskrivelse av omstendighetene rundt møtet at han og Karlström ble i oktober 1979 enige om et forslag til avtale, hvor en devaluering av shillingen var nødvendig, og en kraftig forbedring av driften i de statseide bedriftene inngikk. Han gikk til Nyerere og forklarte at disse tiltakene ville sette økonomien på rett kjøl. Nyerere viste ingen forståelse. Mtei tilskriver denne steile holdingen til presidenten med at han hadde rådgivere som så situasjonen helt annerledes.²⁷⁹ Tilbake hos Karlström forklarer han Nyereres negative innstilling. Da var det Bo Karlström foreslo at om han bare får snakket med presidenten vil nok han mykne opp i sin innstilling til de økonomiske endringene som måtte til. Mtei ba da om et møte og ble innvilget møte med presidenten i hans private residens.

Mtei, Finans sekretær E´Mulokozi, Karlström og hans assistent dro til presidentens residens om ettermiddagen. Etter høflige introduksjoner fikk Bo Karlström ordet, han la frem forslagene til endringer i de statlige bedriftene og viste nødvendigheten av en devaluering av shillingen. Mtei la merke til at mens Karlström hadde pratet, var presidenten ikke bli og viste sinne. Etter Karlströms tale takket presidenten for utredningen og forklarte at han ikke var villig til noen devaluering, men at han skulle se på hva han kunne gjøre for å styrke de statlige bedriftene på en måte han synes var best og med en akseptabel tidsramme. Så reiser han seg og gikk. Alle ble perplekse av denne oppførselen og Mtei fulgte etter Nyerere får åta farvel. President Nyerere var da sint og mente at Bo Karlström var frekk og han ville aldri tillate å la

---

²⁷⁸ Karlström, Bo, 2003, samtale Stockholm, 11.oktober.

²⁷⁹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers side 150

seg styre av Washington uansett hvilke argumenter som ble brukt," I will devalue the Shilling over my dead body." Var presidentens reaksjon.²⁸⁰

Anne Huser beskriver møtet slik,

”Mot slutten av 1979 hadde man kommet fram til en avtaleutkast og IMF-delegasjonen trodde at regjeringen var klare til å signere. Imidlertid viste det seg at der var stor motstand blant de andre ministrene i regjeringen og hos Nyerere selv. Finansministeren ba derfor Karlström møte Nyerere i et forsøk på å overtale presidenten til å godta avtalen. Karlström mener der var en hyggelig atmosfære på dette møtet til tross for at de ikke klarte å komme fram til enighet. Derfor var det med stor forbauselse Karlström dagen etter ble bedt om å forlate landet og i ettertid fikk vite at finansminister Mtei hadde gått av.”²⁸¹

Den norske rådgiveren Havnevik beskriver situasjonen slik at kravene til økonomisk endring ble oppfattet å være av en slik karakter at de ville ødelegge Tanzanias utviklingsstrategi.

"Tanzania/IMF relations soured to the extent that the Swedish head of the IMF mission was declared persona non grata and given 48 hours to leave the country." ²⁸² Her blir også møtet tillagt litt dramatikk, for det var mye som sto på spill om forhandlingene mislykkedes.

Men Nyerere var ikke klar for å gi fra seg noe makt eller komme med innrømmelser og han mislikte sterkt presset om betingelser han måtte oppfylle for videre støtte fra fondet. IMF's historiker James M. Boughton synes episoden er såpass avgjørende at han gjør det til et poeng i sin fremstilling,

“The finance minister, E.I.M. Mtei [...] was virtually alone in seeing the need for fundamental change, including a major devaluation of the exchange rate. When negotiations were scheduled to begin in October 1979, Mtei knew that he would have to battle to win the approval of the president, so he decided to impress him with the

---

²⁸⁰ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers side 152.

²⁸¹ Anne Huser, 2001, Frivillig tvang. – En analyse av forhandlingene mellom Tanzania og IMF, 1979-1981. Hovedoppgave i Statsvitenskap, Universitetet i Oslo, Side 52.

²⁸² Havnevik, Kjell J., Tanzania - *The Limits to Development from Above*. NAI og Mkuki na Nyota Publishers, Tanzania 1993. Side 288

seriousness of the problem as soon as the Fund staff team [...] arrived in Dar es Salaam. Mtei, a few other officials, and Karlstroem all went to see Nyerere at his home on a Saturday afternoon, October 27. Unfortunately, the strategy backfired when the meeting went badly.”²⁸³

Nyerere mente at Bo Karlström stilte ultimatum på en uhøflig måte og nektet og forhandle under slike omstendigheter og styrtet ut av møte med beskjed om delegasjonen skulle forlate landet.²⁸⁴

Postludium

Få dager etterpå sendte Nyerere ambassadøren i Washington personlig over til IMF's sjef de Larosièrre, for å klage på en oppførsel han beskrev som “paternalistic and condescending” og fremholde at dette var en konspirasjon for å få Tanzania vekk fra sin sosialistiske plan.²⁸⁵ Nyerere ble rasene og snakket ikke med Mtei på 4 år.²⁸⁶

I følge Mtei gikk han tilbake til Bo Karlström og hans følge, og forklarte at det ikke ble noen avtale i denne omgang, men at han ønsket å ha en dialog med IMF. Videre forklarer han at IMF's delegasjon ble innlosjert på et strandhotell i påvente av returbillett. De hadde satt av flere dager til arbeid, men nå var det ikke behov for å bo sentralt i Dar es Salaam. I Nyereres oppsigelse av Mtei skulle dette ha blitt oppfattet som en provokasjon, fordi Nyerere hadde bedt ham om å sende utlendingene hjem. Mtei forteller at han hadde allerede gitt resignasjonsbrev til presidentens sekretær da han mottok Nyereres brev som inneholdt en oppsigelse.²⁸⁷

Han skriver også at han var dypt skuffet over at presidenten ikke hadde anerkjent hans arbeid med å komme frem til en løsning. I sin bok vektla han at arbeidet med å kjøpe ut en danskeiet sukkerplantasje, var dråpen som fikk begeret til å renne over. Mr. Moller som eide plantasjonen ga som betingelse at han skulle få betalt kontant i utenlandsvaluta. Mtei kunne ikke

---

²⁸³ Boughton, James M. *Silent Revolution*, The International Monetary Fund 1979-89, IMF 2001. Side 571-72.

²⁸⁴ Boughton, James M. *Silent Revolution*, The International Monetary Fund 1979-89, IMF 2001. Side 571-72.

²⁸⁵ Boughton, James M. *Silent Revolution*, The International Monetary Fund 1979-89, IMF 2001. Side 599.

²⁸⁶ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers Side 180.

²⁸⁷ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 152-3.

godkjenne at dette skulle gå foran alle andre krav til valutabeholdningen i landet. Og tok etter dette det vanskelige valget med å si fra seg sin stilling som finansminister.²⁸⁸ Han uttrykker i sin selvbiografi frustrasjon over å ikke kunne handle selvstendig som finansminister, og syntes for mye makt var samlet i presidentembetet.²⁸⁹

Mtei trakk seg tilbake og ble kaffebonde, en kaffebonde som ganske fort ble formann for den nasjonale kaffedyrker organisasjonen (TGGGA) og et år etter dette befant han seg i Washington som medlem av IMF's "Executive Board", en heltids åremålstilling. Fra sin posisjon i Washington kunne han i 1985 gjenoppta arbeidet med å fremforhandle en avtale mellom IMF og finansdepartementet i Tanzania. Som ble undertegnet rett etter at Nyerere hadde gått av i 1985²⁹⁰ Han var med på å grunnlegge "The Party for Democracy and Development" (CHADEMA) i 1992 og da sammenlignet han forholdet Tanzania hadde til IMF med en syk mann som nekter å ta medisin før han faller i koma.²⁹¹

For Bo Karlströms del, da jeg traff ham 24 år etter møtet med økonomer og rådgivere i Dar es Salaam, uttrykte han bitterhet over hvordan IMF taklet krisen. Det å måtte alene forsvare IMF's ideologi og arbeidsmetoder i en stor forsamling av tanzanianere som var sterke motstandere av IMF, hadde gjort dypt inntrykk. Karlström følte seg satt i en gapestokk for alle anklager rettet mot IMF og hele det økonomiske systemet han representerte. Han var uforberedt og mener han fikk til dels varige mén av episoden og reaksjonene på den. Karlström fortalte at han kom tilbake til Nairobi og ble stående uten arbeidsoppgaver i flere måneder. Han fikk heller ingen støtte fra IMF sentralt, men hendelsen førte til strengere regler omkring diplomatisk kontakt for økonomiske rådgivere, hevdet han.²⁹²

IMF's historiker James M. Boughton, fyldig bok (1132 sider) tar med den situasjonen som oppsto i Tanzania i 1979, hvor IMF's representant ble bedt om å forlate landet, fordi den var gjenstand for kritikk som fikk følger for IMF's videre arbeid.²⁹³ Temperaturen for økonomisk diskusjon ble så høy at argumentasjonen eskalerte, ble usaklig og til slutt stoppet den helt opp.

---

²⁸⁸ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 154.

²⁸⁹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers, side 147.

²⁹⁰ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers, side Side 186.

²⁹¹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers, side Side 187.

²⁹² Karlström, Bo, 2003 samtale Stockholm, 11.oktober.

²⁹³ Boughton, James M. *Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89*, IMF 2001. Side 559.

Det konkrete møtet mellom president Julius Nyerere og Bo Karlström er et eksempel på hvor langt partene sto fra hverandre.²⁹⁴

For Nyereres var klar over hvilken vanskelig situasjon Tanzania var i, men i sin nyttårstale til diplomatene i Dar es Salaam 1. januar 1980, satte han agendaen for en enda hardere motstand mot IMF og innblanding utenifra,

There was a time when a number of people were urging that all aid to the Third World countries should be channelled through international institutions. They honestly believed that such institutions would be political neutral. I do not know whether there are now people who honestly believed that IMF is political or ideological neutral. It has an ideology of economic and social development which it is trying to impose on poor countries irrespective of their own clearly stated policies. And when we reject the IMF conditions we hear threatening whispers....without accepting our conditions you will get no other money. Indeed, we have already had hints from some quarters that money and credit will not be made available to us until we have reached an understanding with the IMF. When did IMF become an International Ministry of Finance? When did nations agree to surrender to it their power of decision making? It is this growing power of the IMF and the irresponsible and arrogant way in which it is being wielded against the poor that forced me to use my opportunity to make unusual remark in a New Year speech to you. The problems of my country and other Third World countries are grave enough without the political interference of IMF officials. If they cannot help at the very least they should stop meddling.²⁹⁵

Nyerere er blitt mye sitert på grunn av nettopp denne talen. Blant andre IMFs historikere trekker den frem som et tilsvarende til forhandlingene med IMF som Bo Karlström ledet.²⁹⁶

---

²⁹⁴ Boughton, James M. *Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89*, IMF 2001. Side 558.

²⁹⁵ Nyerere, J. K. 1983. sitert i Bank of Tanzania, *Tanzania, Twenty Years of Independence (1961-1981)* Dar es Salaam, Public Press.

²⁹⁶ Boughton, James M. *Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89*, IMF 2001. Side 598.

Nyerere var i den tro at han kunne klare seg uten pengelån fra IMF og at den politikken som ble ført ville overleve de økonomiske problemene som Tanzania sto overfor i inngangen til 1980 tallet, men det skjedde ikke. Forhandlingsutkastet som blant andre Bo Karlström og Mtei hadde arbeidet med i over et år, som inneholdt en devaluering, en frysing av lønninger til offentlige ansatte, en omorganisering av de statlige selskapene, samt en økning av prisene på matvarer, skolepenger, egenandeler ved helsetjenester og utsettelse av dyre investeringer, ble realisert, men som nevnt, det var etter at President Nyerere hadde gått av og også de nordiske landene i midten av 1980-tallet begynte å se med skepsis på den lånbaserte driften av den tanzanianske økonomien.²⁹⁷

Og i ettertid er denne steile holdningen til Nyerere blitt forklart med at han hadde rådgivere som var overbevist om at å ha en lukket økonomi er fullt mulig, en av disse var I. G. Shivji og hans argumenter var sterkt imot en innblanding utenifra for ikke å la nykoloniale krefter få råde,

“..neo-colonial bourgeoisie is recruited for International Capitalism and constitute the ruling class. Sever these links, and the tendencies will disappear. Withdrawing from the world economy is the only solution”.²⁹⁸

Og andre legger ikke skul på at kommunistiske lukkede stater var et forbilde for presidenten,

”Babu [Nyerere] is inward-looking in his approach to development and sees Albania and North Korea as excellent examples of countries which have transformed their economy, to be technological independent. Dependency is the root to all evil; close the economy is his mantra.”²⁹⁹ [...]

Rådgiver Regional Herbold Green skrev i artikler og bøker da krisen i Tanzania var på sitt verste, at det egentlig går ganske bra med økonomien, at det de opplever er kun forbigående. Green forklarer at det de opplevde var en overgangsfase, ”The key issues that arise are speed of adjustment and capacity for strategic economic management to achieve recovery and enhance capacity to repay. Otherwise the result would be steady deterioration into a “dept

---

²⁹⁷ Se appendix 1.

²⁹⁸ Shivji, I. G. i W. E. Clark, 1978, *Socialist Development and Public Investment in Tanzania 1964-73*, Toronto, University Toronto Press, Side 227

²⁹⁹ Clark W. E., 1978, *Socialist Development and Public Investment in Tanzania 1964-73*, Toronto, University Toronto Press,

trap” situation.”³⁰⁰ Altså advarer han mot å låne seg ut av krisen. Og han har full forståelse for at avtalen med IMF ble brutt for den sosiale planen var viktig å opprettholde,

The Government refused to accept a standard deflation course and thus allowed its second IMF Credit Tranche to lapse, rather than curtail inventory levels or public investments further, and regularly declined to accept macro criticism of the strategy even though amicably debating and accepting numerous micro criticism.³⁰¹

Regional Herbold Green får plass her for han hadde enorm innflytelse på Tanzania i sin tid.³⁰² Han forfekter en kollektiv økonomi, en kommandoøkonomi for de store massene, hvor lik fordeling av inntekter og statlige eierskap av alle produksjonsmidler var klare målsetninger, som til da hadde vært gjennomført i Sovjet og Kina, og som også var inspirasjonskilde for Nyerere.³⁰³

Bo Karlström på sin side, mente at både Nyerere og Green manglet realøkonomisk kompetanse, og hadde lagt seg på en politikk som var dømt til å mislykkes fordi den mangler styringsmekanismer på mikronivå og rett og slett var for kostbar i forhold til den inntjeningsvnen Tanzania hadde på dette tidspunktet.³⁰⁴

Gofrey Mwakakigiles fremstiller de dårlige rådene og mangel på kunnskap som grunnen til at Nyerere ikke gikk med på en devaluering av shillingen, med de konsekvensene det fikk,

A major ” sticking point”[....]was the Government’s (mistaken) reluctance sufficiently to devalue its currency. I am personally convinced that, like so many laymen, Mwalimu [Nyerere] did not understand the role of the exchange rate; some (not all) of his advisors gave him very bad advice.³⁰⁵

---

³⁰⁰ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague.

³⁰¹ Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. “Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s”. *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague. Side 47,

³⁰² Eriksen, Tore Linne, 2011, samtale, Oslo.

³⁰³ R. H. Green i *Development Dialogue* 1980:2, side 53, Dag Hammarskjöld Foundation, Uppsala, Sweden

³⁰⁴ Karlström, Bo, 2003, samtale Stockholm, 11.oktober.

³⁰⁵ Mwakakigile Godfrey, 2006, *Tanzania under Mwalimu Nyerere: Reflection on an African statesman*, Dar es Salaam,. New Afrikan Press, Side 202

Mwakakigiles er en forfatter som har høstet berømmelse for sin biografi om Nyerere, hvor han heiner om landsfaderens minne, men forteller om en mann som var for sta og idealistisk til å skulle la seg styre fra utlandet.³⁰⁶

Og president Julius Nyerere selv, var fullt klar over den vanskelige situasjonen landet han ledet var i, og hvor mye som gjensto,

Tanzania is attempting to achieve change by deliberate policy, and to maintain stability by involving all the people in both the directions and the process of change. We are under no illusions about the difficulties of the task we have undertaken. With few socialists we are trying to build socialism; with few people conscious of the basis requirements of democracy we are trying to achieve change by democratic means; with few technicians we are trying to effect a fundamental transformation of our economy. And with an educated elite whose whole teaching encouraged motives of individualistic advancement, we are trying to create an egalitarian society.³⁰⁷

Konklusjon

Nyerere brøt forhandlingene med IMF fordi han ikke trodde på Bo Karlströms vurderinger og ikke likte hans krav til endringer av politikken som ble ført og fordi hans egne rådgivere, foruten Mtei, vurderte situasjonen og mulighetene helt annerledes. Nyerere trengte heller ikke å høre på Bo Karlström for han satset på at hadde økonomisk ryggdekning fra blant andre de nordiske landene³⁰⁸ og økonomiske rådgivere som Green. Han trengte ikke høre på finansminister Mtei som sa at bøndene trengte høyere priser på råvarene de solgte til staten eller at den tanzanianske shillingen var verdsatt for høyt. Bistand holdt Tanzania kunstig i live. Dessuten var Mc Namaraa sjefen for Verdensbanken, en personlig venn av Nyerere, så han trodde virkelig ikke han trengte å høre på verken finansministeren sin eller IMF's utsending Bo Karlström.

---

³⁰⁶ Mwakakigile Godfrey, 2006, *Tanzania under Mwalimu Nyerere: Reflection on an African statesman*, Dar es Salaam,. New Afrikan Press

³⁰⁷ Regional Herbold Green, "Towards Socialism and Self Reliance", SIAS, Uppsala 1977. Side 7,

³⁰⁸ Sigeland, H.A.1979. "Rapport 182 rwh/gaa" i *11004a Noreg n 41221noramb*. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam, 27. sep.Side 2-3

For å vise dette har det i denne fremstillingen vært viktig å se på oppbygningen av den tanzanianske stat i tiden etter selvstendighet for virkelig å sette søkelyset på hvor mye som sto på spill i forhandlingene med IMF om en avtale i 1979. Og ingen steder i litteraturen har jeg sett en liste over hvor mye det faktisk var som hvilte på Mteis og Bo Karlströms evne til overbevise President Julius Nyerere om viktigheten av en avtale med IMF.

For Mtei var ute etter finansiering av en rekke dyre og organisatorisk komplekse enheter som postvesen, tollvesen, transportfunksjoner, undervisning og forskning som EAC tidligere hadde ivaretatt.³⁰⁹ Ved siden av dette trengte han også midler til å få hjulene i industrien i gang samt dekke opp for tapt inntekt og utgifter på grunn av krigen mot Idi Amin, foruten ren budsjettstøtte fordi utgiftene til staten var for store og inntektene for små. Og parat sto Verdensbanken og United Nation Development Programme villige til å stille med direkte bistand og flere lån om forhandlinene med IMF førte til en avtale om virkemidler for å stagge inflasjonen og øke inntjeningssevnen til Tanzania. Med dette sagt er det her tyngden i historien ligger, for finansminister Mtei ser seg nødt til å forlate sin post. Han fikk ikke gjennomslag for noe han selv mente var overkommelig, nødvendig og det mest fornuftige situasjonen sett under ett.

Her er det også vist at datoen for starten på bruddet med IMF kan legges til november 1979. For det mer kjente bruddet mellom Tanzania og IMF som kom i 1981 etter at avtalen i 1980 ikke ble gjennomført av de samme årsakene som denne fremstillingen omtaler, mangelen på politisk vilje til å devaluere, omstrukturere de statlige virksomhetene, økning av eksport produsentenes inntekter og ikke minst vise restriksjoner i pengebruken ved å stramme inn på de statlige utgiftene.³¹⁰

Men i starten var Nyereres prosjekt så lovende og samlet så mye entusiasme og forhåpninger om det rettferdige og klasseløse samfunnet. De nordiske landene med Sverige i spissen var tungt inne i oppbyggingen av landet, nordiske lærere og eksperter ble sendt til Tanzania og entusiasmen på 1960 og 70-tallet, var stor.³¹¹ Bistanden i rene penger hadde økt fra 50 til 700

---

³⁰⁹ Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers. Side 146

³¹⁰ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet. Side 288

³¹¹ Jarle Simonsen, 1 Bind, Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget. Side 135

millioner fra 1970 til 1980, men Tanzania ble beskrevet som bistandsavhengig og i finansiell krise.³¹² Interessen ble fattet og med det spørsmålet om hvorfor det gikk så galt?

I studie av hva som skjedde med Tanzanias økonomi på 1970 tallet kom jeg da over dette møtet mellom Bo Karlström og Mtei og så at her kom det til et veiskille. Belastningen på det statlige planleggingssystemet var så stort, statens byråkrati så tungrodd og dyrt at endringer måtte til. I de 13 årene jeg har holdt på med denne problematikken har holdingene til hva som gikk galt endret seg, tilfanget av kritisk litteratur er blitt mye større og mer nyansert. Men det var spennende å se om det gikk an å finne et punkt for å fortelle noe om de økonomiske utfordringene på nært hold. Derfor ble dette møte mellom Bo Karlström og president Julius Nyerere valgt som et slikt punkt. Også fordi det kan sees som et viktig veivalg i den økonomiske utviklingen.

Det var også på grunn av engasjement for historie som fag, interessant å se at omtalen og beskrivelsen av møtet er så forskjellig, og til og med blir lagt til ulike år.³¹³ Det sier noe om hvor vanskelig det er å i det hele tatt si noe helt konkret om det som har skjedd og alle de valgene og vurderingene som må tas. Her har jeg latt aktørene fortelle, og det har vist seg at de hadde svært ulike oppfatninger av møtet i Dar es Salaam. Dette gir pekere på hvor store utfordringer historiefaget har, men er allikevel også en drivkraft og et å ønske å vite mer, få flere detaljer og se hendelsen fra forskjellige synsvinkler.

Julius Nyerere var en statsleder som ikke vil bli husket for sin inngående kjennskap til økonomi, men heller som en karismatisk leder som hadde humor og vidd og en beundringverdig timing hva kommentarer angår. Her vil jeg avslutte med å gi Nyerere siste ordet som han sa til den nye IMF kommisjonen i 1980 og som oppsummerer hele mitt prosjekt,

“You know, gentlemen, I asked for money, not advice!”³¹⁴

---

³¹² Jarle Simonsen, 1 Bind, Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget. Side 169

³¹³ Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet. Side 288.

³¹⁴ Nyereres personlige hilsen til IMF delegasjon i 1980, gjenfortalt av Gerry Helleiner, *The Legacies of Julius Nyerere; An Economist's Reflections*, University of Toronto, Canada

Bibliografi

Altorfer-Ong, Alicia 2003. *Tanzanian 'Freedom' and Chinese 'Friendship' in 1965: laying the tracks for the TanZam/TAZARA*. London: Department of International History, London School of Economics 2003.

Tidsskriftartikkel og avisartikkel

Sunday News, No.1394, Tanzania, 15. juli 1979. Dar es Salaam, Public Press

Mhango, Reginald 1979. "Ujamaa here to stay, says Mwalimu". *Daily News Tanzania*, 2144: 1.

Central Intelligence Agency 1997: *Special Report, Tanzania taking the left turn*. CIA 21.may 1965. Frigitt 18 nov. 1997.

Bank of Tanzania 1982. *Tanzania; Twenty Years of Independence (1961 – 1981)*. Dar es Salaam: Public Press

Bingsten, Arne 2001. *Aid and Reform in Africa*, i Dovarajan, Dolla og Holmgreen (red), *Lessons from Ten Case Studies*, Washington: The World Bank.

Boensen, Jannik, Havnevik, Kjell J., Koponen, Juhani og Odegaard, Ri 1986. *Tanzania; Crisis and Struggle for Survival*. Uppsala: SIAS.

Boensen, Jannik 1976. "Fra landsby-socialisme til masseflytting og koncentration af Landsbybefolkningen i Tanzania", *Norsk Utenrikspolitisk Institutt: Forum for Utviklingsstudier* 5

Boughton, James M. 2001, *Silent Revolution, The International Monetary Fund 1979-89*, Washington: International Monetary Fund

Campbell, Horace og Howard Stein, 1991, *The IMF and Tanzania*, Harare, Zimbabwe, Southern African Political Economy Series Trust

Cheru, Fantu 1987. *Adjustment Problems and the Politics of Economic Surveillance: Tanzania and the IMF*. Foredrag holdt ved det årlige møtet til *The African Studies Association* i Denver, The African Studies Association

Clark, W. E. 1978. *Socialist Development and Public Investment in Tanzania 1964-73*. Toronto: University Toronto Press.

Central Intelligence Agency 1966. *Intelligence Study, Zanzibar: The Hundred Days' Revolution*, (ESAU XXX) RSS No. 0013/66, Frigitt mai 2007

Coplan, Ann Patricia 1975. *Choice and Constrains in a Swahili Community*. Oxford: Oxford University Press.

Coulson, Andrew 1982. *Tanzania; a Political Economy*. Oxford, Clarendon Press.

Dahl, Nils L. 1979. "Rapport 205 njd/gaa" i *11004a Noreg n 41221noramb*. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam. 5. nov.

Daily News, 1979, 3. november, No. 2144, Tanzania.

- Sigeland, H.A. 1979. "Rapport 182 rwh/gaa" i 11004a Noreg n 41221noramb. Norsk Utenriksdepartement ved ambassaden i Dar es Salaam, 27. sep.
- Dell, Sidney Samuel 1991. *International development policies; perspectives for industrial countries*. Duke: Duke University Press.
- Elgström, Ole 1992. *Foreign Aid Negotiations*. Hampshire: Ashgate Publishing Group.
- Engelsen Ruud, Arild og Kirsten Alsaker Kjerland 2003. *Norsk utviklingshjelps historie 1952-1975*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Eriksen, Tore Linné 1974. "Å planlegge er å velge". *Økonomiske og politiske endringer som bakgrunn for Tanzanias andre femårsplan (1969-1974)*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitet i Trondheim.
- Eriksen, Tore L. 1987, *Tanzania: Et perspektiv på 25 års utvikling*. Oslo, NUPI, Forum for utviklingsstudier, Nr. 1-3 1987
- Fuglestad, Finn 2005. *The ambiguities of History. The problem of ethnocentrism in historical writings*. Oslo: University of Oslo.
- Hansen, Rolf W. "Årlige landsnotater" Nr. 237. Royal Norwegian Embassy, Dar es Salaam 29.november 1979
- Havnevik, Kjell J. 1987. *The IMF and the World Bank in Africa*. Seminarnotater nummer 18, Nordiska Africa Institutet.
- Havnevik, Kjell J. 1993. *Tanzania - The Limits to Development from Above*. Uppsala: Nordiska Africa Institutet.
- Hedlund, Stefan og Mats Lundahl. 1989. *Ideology as a Determinant of Economic Systems: Nyerere and Ujamaa in Tanzania, Research Report 84*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.
- Hyden, G. 1980. *Beyond Ujamaa in Tanzania: Underdevelopment and an Uncaptured Peasantry*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Gibbon, Edvard 1983. *The History Of The Decline and Fall Of The Roman Empire. Volume 1 The turn of the tide*. London: The Folio Society.
- Green, H. R., 1980 i *Development Dialogue* 1980:2, Uppsala, Sweden Dag Hammarskjöld Foundation
- Green, Reginald Herbold 1977. *Towards Socialism and Self Reliance*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.
- Green, Reginald Herbold 1979. *Toward Socialism and self reliance. Tanzania's striving for sustained transition projected*. Uppsala: Scandinavian Institute of African Studies.
- Green, Reginald Herbold, Rwegasira, og Van Arkadie 1980. "Economic shocks and national policy making – Tanzania in the 1970s". *Research Report Series No 8, Institute of Social Studies*. Hague: University of Hague.

- Green, Reginal Herbold 1983. "Political – Economic Adjustment and IMF Conditionality: Tanzania, 1974-81", i Williamson, John (red), *IMF Conditionality*: 347-380. Washington: International institute of Economics. 1983.
- Guest, Robert 2004. *The Shackled Continent: Power, corruption, and African lives*. Wahington DC: Smithorian Books.
- Harrison, Lawrence. E. og Samuel P. Huntington 2000. *Culture Matters: How values shape human progress*. New York: Basic Books.
- Hopkins, Johns 1982: "The Economic Development to Tanganyika", i Cheryl L. Payer *Tanzania and the World Bank*. Bergen: Chr. Michelsen Institute.
- Jackson, Henry F. 1985. "The African Crisis: Drought and Dept". *Foreign ABffairs* Summer 63 (5)
- Jamal, Ndugu A.H. 1980. *Estimates of Public Revenue and Expenditure for 1980/81 to the National Assembly on 19th June*. Tale av tanzanias finansminister Ndugu Jamal. Dar es Salam: Government Printer.
- Johnson, Susan 1979, "The IMF in Belgrade, The shape of the new monetary system," *Executive Intelligence Review*, Oktober 9-15. New York, New Solidarity International Press Service
- Karlström, Bo 1991. *Det omöjliga bistandet, en systemkritik av offentlig bistand*. Stockholm: SNS Förlag.
- Karlström, Bo 2003. *Korruptionens anatomi, Orsaker, konsekvenser och botemedel, Corruption – Working Paper No. 1*. Stockholm: SNS Förlag.
- Kaufmann, D. og Stephen A. O'Comell 1999. "The Macroeconomics of delayed exchange-rate unification – theory and evidence from Tanzania". *Policy Research Working Paper – 2060*. Washington: The World Bank.
- Krugman, Paul 1994. "Does Third World Growth Hurt First World Prosperity?" *Howard Business Review*.
- Legum, Colin ed. Monroney Sean og Pearson, Hilda, 1980 "United republic of Tanzania" i *Africa Contemporary Record – Annual Survey and Documents 1978 – 1979*. London, African Publishing Company, Holmes & Meier Publishers, Inc. Side 393-420.
- Legum, Colin ed. Monroney Sean og Pearson, Hilda, 1981 "United republic of Tanzania" i *Africa Contemporary Record – Annual Survey and Documents 1979 – 1980*. London, African Publishing Company, Holmes & Meier Publishers, Inc. Side 321-345.
- Lipsichitz, Leslie and M. Sundararajan 1981. "Pegging to a currency basket in a world of floating rates", in *Finance & Development, IMF and World Bank*. 17 (2)
- Lusaka Declaration 1979, The Third Conference of Head of State or Government og Non-Aligned Zambia, from 8th to 10th September, 1970.
- Lönneborg, Olof 1999. "Mwalimu och Ujamaa, Julius Karambage Nyerere och nationsbildingen i Tanzania," *Idéhistoriska Skrifter 30* Institutionen för historiska Studier, Sverige, Umeå Universitet.

- Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.
- McHenry Jr, og E. Dean 1995. *Limited Choices; The Political Struggle for Socialism in Tanzania*. USA: Lynne Rienner Publishers Inc.
- Mihyo, Pasckal B 1983. *Industrial conflict and change in Tanzania*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.
- Ministry of Economic Affairs and Development Planning 1969. *The People plan for Progress, A Popular version of The Second Five Years Plan for Economy and Social Development 1969-1974*. Dar Es Salaam: Government Printer.
- Mmbaga, W. D. S. og R. Bagma 1983. "The Tanzania National Economic Survival Programme Proceedings of a Workshop". *Research and Publication Committee Institute of Development Management*. Tanzania:
- Morris- Hole, Walter 1969. *British Administration In Tanganyika from 1920 to 1945*. Geneve: Université De Gevene.
- Mutaha, A. Z 1976. "Cooperatives in Tanzania". *Studies in Political Science No.4*, Dae es Salamm: University of Dar es Salaam.
- Mushi, Samuel S. og Helge Kjekshus (red.)1982. *Aid and Development some Tanzanian experiences*. Oslo: Norwegian institute of internal affairs.
- Mtei, Edwin 2009. *From Goatherd to Governor*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers.
- Mwakakigile Godfrey 2006. *Tanzania under Mwalimu Nyerere: Reflection on an African statesman*. Dar es Salaam: New Afrikan Press.
- Mwakikagile, Godfrey, 2005, "Coups Attempts Against President Julius Nyerere" in i Andrew Nyerere, red , *Nyerere and Africa: End of an Era*, Las Vegas, Nevada, Protea Publishing Co. Side 359 – 377.
- Nibolck, Timothy C."Tanzanian Foreign Policy: An Analysis" i Mathews, K. og S.S. Mushi 1981. *Foreign policy of Tanzania 1961-1981: A Reader*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House. Side 46
- Nowzad, Bahram 1980. "Managing external dept in developing countries". *Finance and Development, IMF and World Bank*. 17 (3). 24-27.
- Nyerere, Julius 1967. *The Arusha Declaration*. TANU, 5 February 1967 Dar es Salaam, Public Press
- ¹ Nyerere, J. K. 1983. sitert i Bank of Tanzania, *Tanzania, Twenty Years of Independence (1961-1981)* Dar es Salaam: Public Press.
- Nyerere, Julius K. 1967. *Ujamma – The Basis of African Socialism*. Dar es Salaam: Public Press
- Nyerere J. K. 1979, "Mwalimu on Rural Development", *Sunday News*, No.1394, Tanzania, Public Press, 15. juli
- Pasckal B. Mihyo 1979. *Industrial conflict and change in Tanzania*. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House.

- Payer, Cheryl I. 1982. *Tanzania and the World Bank. DERAP working papers*. Bergen: Chr. Michelsen Institute.
- Reader, John: Africa 1997. *A Biography of the Continent*. New York: Penguin Brooks.
- Shivji, Issa G. 1986. *The State and The Working People in Tanzania*. Dakar: Codesria Book Series.
- Sjøtrø, Geir-Helge 1988. *Fra oljekrise til gjeldskrise? – mulige årsaker bak gjeldskrisen i den tredje verden – med særlig vekt på de to oljeprissjokkene*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Simonsen, Jarle 1970. *Afrika: Menneskenes liv og historie..* Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Simonsen, Jarle 2000. *Afrikas historie*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Sellstrøm, Tor 2002. *Formation of a popular opinion 1950 – 1070*. Uppsala: Nordiska Afrika Institutet
- Sunday News*, 1979, Juli 1. Tanzania, side 3
- Stevenson, William E. 1996. *The Economic Development of Tanganyika, Report from a mission, International Bank and Reconstruction and Development*. Baltimore: The John Hopkins Press.
- Tanganykia, Law of No 56 of 1962, *Agricultural Products (Control and Marketing) An Act to make provision for controlling and regulating the Production, Cultivation and Marketing of Agricultural Products, to repeal the African Agricultural Products (Control and Marketing) Ordinance and the livestock Control Ordinance, and for purposes connected therewith and incidental thereto*, Dar es Salaam, Tanganykia, Parliament of Tanganyika.
- World Bank 1996, “Report No 142982”, May 31. Tanzania, Dar es Salaam, *Dept Problem and the World Economy*. Dar es Salaam institute of Development Studies 1990.
- The United Republic of Tanzania 1979. *The Economic Survey 1977-78*. Dar es Salaam: Government Printer.
- Tordoff, William 1965. “Politics in Tanzania”, I *The World Today*. 21 (8): 351
- Uma, Lele L. og L. R. Meyers 1989. *Growth and Structural Change in East Africa: Domestic Policies, Agricultural Performance, and World Bank Assistance, 1963-86, Parts I and II*. MaDIa Discussion Paper 3. Washington D.C: World Bank
- Walter Morris- Hole 1969. *British Administration in Tanganyika from 1920 to 1945*. Genève : Université De Genève.
- Wangwe, Samuel M. 1987. “Impact of the IMF/World Bank Philosophy, the Case of Tanzania”, I Kjell J. Havnevik *The IMF and The World Bank in Africa*. Uppsala: SIAS.
- Watkins, Kevin 1983. *From Colonialism to Crisis*. Edinburgh: Campaign Coffee Scotland.
- Weaver, James H. og Alexander Kronemer 1981. ”Tanzania and African Socialism”. *World Development* 9 (9/10): 839-49. USA: Pergamum Press Ltd.
- Wohlgemuth, Lennart og Patril Engellau 1968. *Tanzanias Ekonomi och Planering*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.

World Bank, the 1990. *Tanzania -World Bank/Tanzania Relations, 1961-1987*. Report No. 8329. Washington: The World Bank.

World Bank, the 1999. Development Institute Regulatory reform and Private Enterprise Division, February 1999.

Yergin, Daniel, 1991, *Svart Gull*, Oslo Kagge Forlag,

Nettsteder

<http://www.mehrnews.com/en/NewsDetail.aspx?NewsID=18973>

<http://www.imf.org/external/country/tza/index.htm>

Appendiks 1

Norsk bistandsrapport 1995 angående 1985

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER NOU 1995:5

STATENS FORVALTNINGSTJENESTE

STATENS TRYKNING

OSLO 1995

Norsk sør-politikk for en verden i endring

Rapport fra Nord-Sør/Bistandskommisjonen

Oppnevnt ved kongelig resolusjon den 26. februar 1993

Avgitt til Utenriksdepartementet 2. februar 1995.

1985 endret de nordiske landene sin politikk, og informerte Tanzania om at de heller ikke kunne opprettholde sin støtte, dersom ikke de tanzaniske myndigheter inngikk en avtale med IMF/Verdensbanken. Det var igjen Sverige som var den mest aktive part på nordisk side, men også norske bistandsmyndigheter var kommet til samme konklusjon, til tross for betydelig opposisjon mot et slikt linjeskift i store deler av bistandsapparatet.

Den posisjon som de nordiske landene da hadde i Tanzania, kan ha vært utslagsgivende for at myndighetene ga etter, og inngikk en slik avtale med IMF fra 1986. Også internt i Tanzania var det sterk uenighet om denne politikken, både før og etter IMF-avtalen i 1986, med både tilhengere og motstandere av en økonomisk reformpolitikk, men det ytre press fra bistandsyterne ble meget sterkere etter at de nordiske landene skiftet standpunkt.

Linjeskiftet i 1985 gjorde imidlertid et betydelig inntrykk i Tanzania, der Norges (og de andre nordiske landenes) politikk i perioden 1982-85 ofte framheves som en viktig positiv politisk støtte i en meget vanskelig periode.... Andre har lagt større vekt på at de nordiske land i denne perioden bidro til å forlenge en uheldig økonomisk politikk, og utsette nødvendige reformer.

2.8.3 Gjeldsbyrden, et komplisert problem

Gjeldsproblemene i mange lavvelferds- og mellomgruppeland på 80-tallet hadde bakgrunn i sterkt stigende oljepriser og tilgang på rimelige lån på 70-tallet sammen med en mislykket næringspolitikk og investeringer med dårlig lønnsomhet i mange av landene. De økonomiske innstramningene i de industrialiserte land etter det andre oljesjokket i 1979 førte på sin side til

sterkt stigende rentenivå på verdensmarkedet og fallende eksport fra lavvelferds- og mellomgruppeland til industrialiserte land fra begynnelsen på 80-tallet. Den minkende etterspørsel fra industrialiserte land sammen med økende produksjon av enkelte råvarer førte også til fall i råvarepriser.

Gjeldsproblemene slo for alvor ut i krise da Mexico i 1982 informerte långiverne sine om at landet ikke lengre var i stand til å betale renter og avdrag og at landet derfor ville innstille betjeningen av gjelden. Dette ble fulgt opp med tilsvarende erklæringer fra en lang rekke land særlig i Latin-Amerika og i Afrika sør for Sahara. Sterkt medvirkende til at dette utløste krise var at den private kapitaltilgangen til disse landene avtok sterkt som en konsekvens av at gjeldsbetjeningen ble innstilt.

Appendiks 2

Arusha erklæringen

The Arusha Declaration

5 February 1967

The Declaration was discussed and then published in Swahili. This revised English Translation clarifies ambiguities which existed in the translation originally issued.

THE ARUSHA DECLARATION AND TANU'S POLICY ON SOCIALISM AND SELF-RELIANCE

PART ONE

The TANU Creed

The policy of TANU is to build a socialist state. The principles of socialism are laid down in the TANU Constitution and they are as follows:

WHEREAS TANU believes:

- (a) That all human beings are equal;
- (b) That every individual has a right to dignity and respect;
- (c) That every citizen is an integral part of the nation and has the right to take an equal part in Government at local, Regional and national level;
- (d) That every citizen has the right to freedom of expression, of movement, of religious belief and of association within the context of the law;
- (e) That every individual has the right to receive from society protection of his life and of property held according to law;
- (f) That every individual has the right to receive a just return for his labour;
- (g) That all citizens together possess all the natural resources of the country in trust for their descendants;

(h) That in order to ensure economic justice the state must have effective control over the principal means of production; and

(i) That it is the responsibility of the state to intervene actively in the economic life of the nation so as to ensure the well-being of all citizens, and so as to prevent the exploitation of one person by another or one group by another, and so as to prevent the accumulation of wealth to an extent which is inconsistent with the existence of a classless society.

NOW, THEREFORE, the principal aims and objects of

TANU shall be as follows:

(a) To consolidate and maintain the independence of this country and the freedom of its people;

(b) To safeguard the inherent dignity of the individual in accordance with the Universal Declaration of Human Rights;

(c) To ensure that this country shall be governed by a democratic socialist government of the people;

(d) To co-operate with all political parties in Africa engaged in the liberation of all Africa;

(e) To see that the Government mobilizes all the resources of this country towards the elimination of poverty, ignorance and disease;

(f) To see that the Government actively assists in the formation and maintenance of co-operative organizations;

(g) to see that wherever possible the Government itself directly participates in the economic development of this country;

(h) To see that the Government gives equal opportunity to all men and women irrespective of race, religion or status;

(i) To see that the Government eradicates all types of exploitation, intimidation, discrimination, bribery and corruption;

(j) To see that the Government exercises effective control over the principal means of production and pursues policies which facilitate the way to collective ownership of the resources of this country;

(k) To see that the Government co-operates with other states in Africa in bringing about African unity;

(l) To see that Government works tirelessly towards world peace and security through the United Nations Organization.

PART TWO

The Policy of Socialism

(a) Absence of Exploitation

A truly socialist state is one in which all people are

Workers and in which neither capitalism nor feudalism exists. It does not have two classes of people, a lower class composed of people who work for their living, and an upper class of people who live on the work of others. In a really socialist country no person exploits another; everyone who is physically able to work does so; every worker obtains a just return for the labour he performs; and the incomes derived from different types of work are not grossly divergent. In a socialist country, the only people who live on the work of others, and who have the right to be dependent

Upon their fellows, are small children, people who are too old to support themselves, the crippled, and those whom the state at any one time cannot provide with an opportunity to work for their living.

Tanzania is a nation of peasants but is not yet a socialist society. It still contains elements of feudalism and capitalism--with their temptations. These feudalistic and capitalistic features of our society could spread and entrench themselves.

(b) The Major Means of Production and Exchange are under the Control of the Peasants and Workers.

To Build and maintain socialism it is essential that all the major means of production and exchange in the nation

Are controlled and owned by the peasants through the machinery of their Government and their co-operatives. Further, it is essential that the ruling Party should be a Party of peasants and workers.

The major means of production and exchange are such things as: land; forests; minerals; water; oil and electricity; news media; communications; banks, insurance, import ;and export trade, wholesale trade ; iron and steel, machine tool, arms, motor-car, cement, fertilizer, and textile industries; and any big factory on which a large section of the people depend for their living, or which provides essential components of other industries; large plantations, and especially those which provide raw materials essential to important industries.

Some of the instruments of production and exchange which have been listed here are already owned or controlled by the people's Government of Tanzania.

(c) The Existence of Democracy

A state is not socialist simply because its means of production and exchange are controlled or owned by the government, either wholly or in large part. If a country to be socialist, it is essential that its government is chosen and led by the peasants and workers themselves. If the minority governments of Rhodesia or South Africa controlled or owned the entire economies of these respective countries, the result would be a strengthening of oppression, not the building of socialism. True socialism cannot exist without democracy also existing in the society.

(d) Socialism is a Belief

Socialism is a way of life, and a socialist society cannot simply come into existence. A socialist society can only be built by those who believe in, and who themselves practice, the principles of socialism. A committed member of TANU will be a socialist, and his fellow socialist—that is, his fellow believers in this political and economic system—are all those in Africa or elsewhere in the world who fight for the rights of peasants and workers. The first duty of a TANU member, and especially of a TANU leader, is to accept these socialist principles, and to live his own life in accordance with them. In particular, a genuine TANU

leader will not live off the sweat of another man, nor commit any feudalistic or capitalistic actions.

The successful implementation of socialist objectives depends very much up the leaders, because socialism is a belief in a particular system of living, and it is difficult for leaders to promote its growth if they do not themselves accept it.

PART THREE

The Policy of Self-Reliance

We are at War

TANU is involved in a war against poverty and oppression in our country; the struggle is aimed at moving the people of Tanzania (and the people of Africa as a whole) from a state of poverty to a State of prosperity.

We have been oppressed a great deal, we have been exploited a great deal and we have been disregarded a great deal. It is our weakness that has led to our being oppressed, exploited and disregarded. Now we want a revolution— a revolution which brings an end to our weakness, so that we are never again exploited, oppressed, or humiliated.

A Poor Man does not use Money as a Weapon

But it is obvious that in the past we have chosen the wrong weapon for our struggle, because we chose money as our weapon. We are trying to overcome our economic weakness by using the weapons of the economically strong— weapons which in fact we do not possess. By our thoughts, words and actions it appears as if we have come to the conclusion that without money we cannot bring about the revolution we are aiming at. It is as if we have said, 'Money is the basis of development. Without money there can be no development.'

That is what we believe at present. TANU leaders, and Government leaders and officials, all put great emphasis and dependence on money. The people's leaders, and the people themselves, in TANU, NUTA, Parliament, UWT, the co-operatives, TAPA, and in other national institutions think, hope and pray for MONEY. It is as if we had all agreed to speak with one voice, saying, and 'If we get money we shall develop, without money we cannot develop.

In brief, our Five-Year Development Plan aims at more food, more education, and better health; but the weapon we have put emphasis upon is money. It is as if we said, 'In the next five years we want to have more food, more education, and better health, and in order to achieve these things we shall spend £250,000,000'. We think and speak as if the most important thing to depend upon is MONEY and anything else we intend to use in our struggle is of minor importance.

When a member of Parliament says that there is a shortage of water in his constituency ; and he asks the Government how it intends to deal with the problem, he expects the Government to reply that it is planning to remove the shortage of water in his constituency--with MONEY.

When another Member of Parliament asks what the Government is doing about the shortage of roads, schools or hospitals in his constituency, he also expects the Government to tell him that it has specific plans to build roads, schools and hospitals in his constituency—With MONEY.

When a NUTA official asks the Government about its plans to deal with the low wages and poor housing of the workers, he expects the Government to inform him that the minimum wage will be increased and that better houses will be provided for the workers—WITH MONEY.

When a TAPA official asks the Government what plans it has to give assistance to the many TAPA schools which do not get Government aid, he expects the Government to state that it is ready the following morning to give the required assistance—WITH MONEY.

When an official of the co-operative movement mentions any problem facing the farmer, he expects to hear that the Government will solve the farmer's problems—WITH MONEY in short, for every problem facing our nation, the solution that is in everybody's mind is MONEY.

Each year, each Ministry of Government makes its estimates of expenditure, i.e. the amount of money it will require in the coming year to meet recurrent and development expenses. Only one Minister and his Ministry make estimates of revenue. This is the Minister for Finance.

Every Ministry puts forward very good development plans. When the Ministry presents its estimates, it believes that the money is there for the asking but that the Minister for Finance is being obstructive. And regularly each year the Minister of Finance has to tell his fellow

Ministers that there is no money. And each year the Ministers complain about the Ministry of Finance when it trims down their estimates.

Similarly, when Members of Parliament and other leaders demand that the Government should carry out a certain development, they believe that there is a lot of money to spend on such projects, but that the Government is the stumbling block. Yet such belief on the part of Ministries, Members of Parliament and other leaders does not alter the stark truth, which is that Government has no money.

When it is said that Government has no money, what does this mean? It means that the people of Tanzania have insufficient money. The people pay taxes out of the very little wealth they have; it is from these taxes that the Government meets its recurrent and development expenditure. When we call on the Government to spend more money on development projects, we are asking the Government to use more money. and if the Government does not have any more, the only way it can do this is to increase its revenue through extra taxation.

If one calls on the Government to spend more, one is in effect calling on the Government to increase taxes. Calling on the Government to spend more without raising taxes is like demanding that the Government should perform miracles; it is equivalent to asking for more milk from a cow while insisting that the cow should not be milked again. But our refusal to admit the calling on the Government to spend more is the same as calling on the Government to raise taxes shows that we fully realize the difficulties of increasing taxes. We realize that the cow has no more milk—that is, that the people find it difficult to pay more taxes. We know that the cow would like to have more milk herself, so that her calves could drink it, or that she would like more milk which could be sold to provide more comfort for herself or her calves. But knowing all the things which could be done with more milk does not alter the fact that the cow has no more milk!

WHAT OF EXTERNAL AID?

One method we use to try and avoid recognition of the need to increase taxes if we want to have more money for development, is to think in terms of getting the extra money from outside Tanzania. Such external finance falls into three main categories.

(a) Gifts: This means that another government gives our Government a sum of money as a free gift for a particular development scheme. Sometimes it may be that an institution in another country gives our Government, or an institution in our country, financial help for development programmes.

(b) Loans: The greater portion of financial help we expect to get from outside is not in the form of gifts or charity, but in the form of loans. A foreign government or a foreign institution, such as a bank, lends our Government money for the purposes of development. Such a loan has repayment conditions attached to it, covering such factors as the time period for which it is available and the rate of interest.

(c) Private Investment: The third category of financial help is also greater than the first. This takes the form of investment in our country by individuals or companies from outside. The important condition which such private investors have in mind is that the enterprise into which they put their money should bring them profit and that our Government should permit them to repatriate these profits. They also prefer to invest in a country whose policies they agree with and which will safeguard their economic interests.

These three are the main categories of external finance. And there is in Tanzania a fantastic amount of talk about getting money from outside. Our Government, and different groups of our leaders, never stop thinking about methods of getting finance from abroad. And if we get some money or even if we just get a promise of it, our newspapers, our radio, and our leaders, all advertise the fact in order that every person shall know that salvation is coming, or is on the way. If we receive a gift we announce it, if we receive a loan we announce it, if we get a new factory we announce it—and always loudly. In the same way, when we get a promise of a gift, a loan, or a new industry, we make an announcement of the promise. Even when we have merely started discussions with a foreign government or institution for a gift, a loan, or a new industry, we make an announcement—even though we do not know the outcome of the discussions. Why do we do all this? Because we want people to know that we have started discussions which will bring prosperity.

DO NOT LET US DEPEND UPON MONEY FOR DEVELOPMENT

It is stupid to rely on money as the major instrument of development when we know only too well that our country is poor. It is equally stupid, indeed it is even more stupid, for us to

imagine that we shall rid ourselves of our poverty through foreign financial assistance rather than our own financial resources. It is stupid for two reasons.

Firstly, we shall not get the money. It is true that there are countries which can, and which would like to, help us. But there is no country in the world which is prepared to give us gifts or loans, or establish industries, to the extent that we would be able to achieve all our development targets. There are many needy countries in the world. And even if all the prosperous nations were willing to help the needy countries, the assistance would still not suffice. But in any case the prosperous nations have not accepted a responsibility to fight world poverty. Even within their own borders poverty still exists, and the rich individuals do not willingly give money to the government to help their poor fellow citizens.

It is only through taxation, which people have to pay whether they want to or not, that money can be extracted from the rich in order to help the masses. Even then there would not be enough money. However heavily we taxed the citizens of Tanzania and the aliens living here, the resulting revenue would not be enough to meet the costs of the development we want. And there is no World Government which can tax the prosperous nations in order to help the poor nations; nor if one did exist could it raise enough revenue to do all that is needed in the world. But in fact, such a World Government does not exist. Such money as the rich nations offer to the poor nations is given voluntarily, either through their own goodness, or for their own benefit. All this means that it is impossible for Tanzania to obtain from overseas enough money to develop our economy.

GIFTS AND LOANS WILL ENDANGER OUR INDEPENDENCE

Secondly, even if it were possible for us to get enough money for our needs from external sources, is this what we really want? Independence means self-reliance. Independence cannot be real if a nation depends upon gifts and loans from another for its development. Even if there was a nation, or nations, prepared to give us all the money we need for our development, it would be improper for us to accept such assistance without asking ourselves how this would affect our independence and our very survival as a nation. Gifts which increase, or act as a catalyst, to our own efforts are valuable. Gifts which could have the effect of weakening or distorting our own efforts should not be accepted until we have asked ourselves a number of questions.

The same applies to loans. It is true that loans are better than 'free' gifts. A loan is intended to increase our efforts or make those fruitful. One condition of a loan is that you show how you are going to repay it. This means you have to show that you intend to use the loan profitably and will therefore be able to repay it.

But even loans have their limitations. You have to give consideration to the ability to repay. When we borrow money from other countries it is the Tanzanian who pays it back. And as we have already stated, Tanzania's are poor people. To burden the people with big loans, the repayment of which will be beyond their means, is not to help them but to make them suffer. It is even worse when the loans they are asked to repay have not benefited the majority of the people but have only benefited a small minority.

How about the enterprises of foreign investors ? It is true we need these enterprises. We have even passed an Act of Parliament protecting foreign investments in this country. Our aim is to make foreign investors feel that Tanzania is a good place in which to invest because investments would be safe and profitable, and the profits can be taken out of the country without difficulty. We expect to get money through this method. But we cannot get enough. And even if we were able to convince foreign investors and foreign firms to undertake all the projects and programmes of economic development that we need, is that what we actually want to happen ?

Had we been able to attract investors from America and Europe to come and start all the industries and all the projects of economic development that we need in this country, could we do so without questioning ourselves?

Could we agree to leave the economy of our country in the hands of foreigners who would take the profits back to their countries? Or supposing they did not insist upon taking their profits away, but decided to reinvest them in Tanzania; could we really accept this situation without asking ourselves what disadvantages our nation would suffer? Would this allow the socialism we have said it is our objective to build ?

How can we depend upon gifts, loans, and investments from foreign countries and foreign companies without endangering our independence? The English people have a proverb which says, 'He who pays the piper calls the tune'. How can we depend upon foreign governments and companies for the major part of our development without giving to those governments and countries a great part of our freedom to act as we please ? The truth is that we cannot.

Let us repeat. We made a mistake in choosing money— something we do not have—to be the big instrument of our development. We are making a mistake to think that we shall get the money from other countries; first, because in fact we shall not be able to get sufficient money for our economic development; and secondly, because even if we could get all that we need, such dependence upon others would endanger our independence and our ability to choose our own political policies.

WE HAVE PUT TOO MUCH EMPHASIS ON INDUSTRIES

Because of our emphasis on money, we have made another big mistake. We have put too much emphasis on industries. Just as we have said , 'Without money there can be no development', we also seem to say, 'Industries are the basis of development, without industries there is no development'. This is true The day when we have lots of money we shall be able to say we are a developed country. We shall be able to say, When we began our development plans we did not have enough money and this situation made it difficult for us to develop as fast as we wanted. Today we are developed and we have enough money. That is to say, our money has been brought by development. Similarly, the day we become industrialized we shall be able to say we are developed. Development would have us to have industries. The mistake we are making is to think that development begins with industries. It is a mistake because we do not have the means to establish many modern industries in our country. We do not have either the necessary finances or the technical know-how. It is not enough to say that we shall borrow the finances and the technicians from other countries to come and start the industries. The answer to this is the same one we gave earlier, that we cannot get enough money and borrow enough technicians to start all the industries we need. And even if we could get the necessary assistance, dependence on it could interfere with our policy on socialism. The policy of inviting a chain of capitalists to come and establish industries in our country might succeed in giving us all the industries we need but it would also succeed in preventing the establishment of socialism unless we believe that without first building capitalism, we cannot build socialism.

LET US PRAY AND HEED TO THE PEASANT

Our emphasis on money and industries has made us concentrate on urban development. We recognize that we do not have enough money to bring the kind of development to each village which would benefit everybody. We also know that we cannot establish an industry in each village and through this means erect a rise in the real incomes of the people. For these reasons we spend most of our money in the urban areas and our industries are established in the towns.

Yet the greater part of this money that we spend in the towns comes from loans. Whether it is use it to build schools, hospitals, houses or factories, etc., it still has to be repaid. But it is obvious that it cannot be repaid just out of money obtained from urban and industrial development. To repay the loans we have to use foreign currency which is obtained from the sale of our exports. But we do not now sell our industrial products in foreign markets, and indeed it is likely to be a long time before our industries produce for export. The main aim of our new industries is 'import substitution'—that is, to produce things which up to now we have had to import from foreign countries.

It is therefore obvious that the foreign currency we shall use to pay back the loans used in the development Or the urban areas will not come from the towns or the industries. Where, then, shall we get it from? We shall get it from the villages and from agriculture. What does this mean? It means that the people who benefit directly from development which is brought about by borrowed money are not the ones who will repay the loans. The largest proportion of the loans will be spent in, or for, the urban areas, but the largest proportion of the repayment will be made through the efforts of the farmers.

This fact should always be borne in mind, for there are various forms of exploitation. We must not forget that people who live in towns can possibly become the exploiters of those who live in the rural areas. All our big hospitals are in towns and they benefit only a small section of the people of Tanzania. Yet if we had built them with loans from outside Tanzania, it is the overseas sale of the peasants' produce which provides the foreign exchanges for repayment. Those who do not get the benefit of the hospital thus carry the major responsibility for paying for them. Tarmac roads, too, are mostly found in towns and are of especial value to the motor-car owners. Yet if we have built those roads with loans, it is again the farmer who produces the goods which will pay for them. What is more, the foreign exchange with which the car was bought also came from the sale of the farmers' produce. Again, electric lights, water pipes, hotels and other aspects of modern development are mostly

found in towns. Most of them have been built with loans, and most of them do not benefit the farmer directly, although they will be paid for by the foreign exchange earned by the sale of his produce. We should always bear this in mind.

Although when we talk of exploitation we usually think of capitalists, we should not forget that there are many fish in the sea. They eat each other. The large ones eat the small ones, and small ones eat those who are even smaller. There are two possible ways of dividing the people in our country. We can put the capitalists and feudalists on one side, and the farmers and workers on the other. But we can also divide the people into urban dwellers on one side and those who live in the rural areas on the other. If we are not careful we might get to the position where the real exploitation in Tanzania is that of the town dwellers exploiting the peasants.

THE PEOPLE AND AGRICULTURE

The development of a country is brought about by people, not by money. Money, and the wealth it represents, is the result and not the basis of development. The four prerequisites of development are different; they are (i) People; (ii) Land; (iii) Good Policies; (iv) Good Leadership. Our country has more than ten million people¹ and is are; is more than 362,000 square miles.

AGRICULTURE IS THE BASIS OF DEVELOPMENT

A great part of Tanzania's land is fertile and gets sufficient rain. Our country can produce various crops for home consumption and for export.

We can produce food crops (which can be exported if we produce in large quantities) such as maize, rice, wheat, beans, groundnuts, etc. And we can produce such cash crops as sisal, cotton, coffee, tobacco, pyrethrum, tea, etc. Our land is also good for grazing cattle, goats, sheep, and for raising chickens, etc.; we can get plenty of fish from our rivers, lakes, and from the sea. All of our farmers are in areas which can produce two or three or even more of the food and cash crops enumerated above, and each farmer could increase his production so as to get more food or more money. And because the main aim of development is to get more food, and more money for our other needs our purpose must be to increase production of these

agricultural crops. This is in fact the only road through which we can develop our country—in other words, only by increasing our production of these things can we get more food and more money for every Tanzanian.

THE CONDITIONS OF DEVELOPMENT

(a) Hard Work

Everybody wants development; but not everybody understands and accepts the basic requirements for development. The biggest requirement is hard work. Let us go to the villages and talk to our people and see whether or not it is possible for them to work harder.

In towns, for example, wage-earners normally work for seven and a half or eight hours a day, and for six or six and a half days a week. This is about 45 hours a week for the whole year, except for two or three weeks leave. In other words, a wage-earner works for 45 hours a week for 48 or 50 weeks of the year.

In or a country like ours these are really quite short working hours. In other countries, even those which are more developed than we are, people work for more than 45 hours a week. It is not normal for a young country to start with such a short working week. The normal thing is to begin with long working hours and decrease them as the country becomes more and more prosperous. By starting with such short working hours and asking for even shorter hours, we are in fact imitating the more developed countries. And we shall regret this imitation.

Nevertheless, wage earners do work for 45 hours per week and their annual vacation does not exceed four weeks.

It would be appropriate to ask our farmers, especially the men, how many hours a week and how many weeks a year they work. Many do not even work for half as many hours as the wage-earner does. The truth is that in the villages the women work very hard. At times they work for 12 or 14 hours a day. They even work on Sundays and public holidays. Women who live in the villages work harder than anybody else in Tanzania. But the men who live in villages (and some of the women in towns) are on leave for half of their lire. The energies of the millions of men in the villages and thousands of women in the towns which are at present wasted in gossip, dancing and drinking, are a great treasure which could contribute more towards the development of our country than anything we could get from rich nations.

We would be doing something very beneficial to our country if we went to the villages and told our people that they hold this treasure and that it is up to them to use it for their own benefit and the benefit of our whole nation .

(b) Intelligence

The second condition of development is the use of intelligence. Unintelligent hard work would not bring the same good results as the two combined. Using a big hoe instead of a small one; using a plow pulled by oxen instead of an ordinary hoe; the use of fertilizers; the use of insecticides; knowing the right crop for a particular season or soil; choosing good seeds for planting; knowing the right time for planting, weeding, etc.; all these things show the use of knowledge and intelligence. And all of them combine with hard work to produce more and better results.

The money and time we spend on passing this knowledge to the peasants are better spent and bring more benefits to our country than the money and great amount of time we spend on other things which we call development.

These facts are well known to all of us. The parts of our Five-Year Development Plan which are on target, or where the target has been exceeded, are those parts which depend solely upon the people's own hard work. The production of cotton, coffee, cashew nuts, tobacco and pyrethrum has increased enormously for the past three years. But these are things which are produced by hard work and the good leadership of the people, not by the use of great amounts of money.

Furthermore the people, through their own hard work and with a little help and leadership, have finished many development projects in the villages. They have built schools, dispensaries, community centers, and roads; they have dug wells, water channels, animal dips, small dams, and completed various other development projects. Had they waited for money, they would not now have the use of these things.

HARD WORK IS THE ROOT OF DEVELOPMENT

Some Plan projects which depend on money are going on well, but there are many which have stopped and others which might never be fulfilled because of lack of money. Yet still we talk about money and our search for money increases and take nearly all our energies. We should

not lessen our efforts to get the money we really need, but it would be more appropriate for us to spend time in the villages showing the people how to bring about development through their own efforts rather than going on so many long and expensive journeys abroad in search of development money. This is the real way to bring development to everybody in the country.

None of this means that from now on we will not need money or that we will not start industries or embark upon development projects which require money. Furthermore, we are not saying that we will not accept, or even that we shall not look for, money from other countries for our development. This is not what we are saying. We will continue to use money; and each year we will use more money for the various development projects than we used the previous year because this will be one of the signs of our development.

What we are saying, however, is that from now on we shall know what the foundation is and what the fruit of development is. Between money and people it is obvious that the people and their hard work are the foundation of development, and money is one of the fruits of that hard work.

From now on we shall stand upright and walk forward on our feet rather than look at this problem upside down. Industries will come and money will come but their foundation is the people and their hard work, especially in AGRICULTURE. This is the meaning of self-reliance.

Our emphasis should therefore be on:

- (a) The Land and Agriculture
  - (b) The People
  - (c) The Policy of Socialism and Self-Reliance, and
  - (d) Good Leadership.
- (a) The Land

Because the economy of Tanzania depends and will continue to depend on agriculture and animal husbandry, Tanzanians can live well without depending on help from outside if they use their land properly. Land is the basis of human life and all Tanzanians should use it as a valuable investment for future development. Because the land belongs to the nation, the

Government has to see to it that it is being used for the benefit of the whole nation and not for the benefit of one individual or just a few people.

It is the responsibility of TANU to see that the country produces enough food and enough cash crops for export. It is the responsibility of the Government and the co-operative societies to see to it that our people get the necessary tools, training and leadership in modern methods of agriculture.

(b) The People

In order properly to implement the policy of self-reliance, the people have to be taught the meaning of self-reliance and its practice. They must become self-sufficient in food, serviceable clothes and good housing.

In our country work should be something to be proud of, and laziness, drunkenness and idleness should be things to be ashamed of. And for the defence of our nation, it is necessary for us to be on guard against internal stooges who could be used by external enemies who aim to destroy us. The people should always be ready to defend their nation when they are called upon to do so.

(c) Good Policies

The principles of our policy of self-reliance go hand in hand with our policy of socialism. In order to prevent exploitation it is necessary for everybody to work and to live on his own labour. And in order to distribute the national wealth fairly, it is necessary for everybody to work to the maximum of his ability. Nobody should go and stay for a long time with his relative, doing no work, because in doing so he will be exploiting his relative. Likewise, nobody should be allowed to loiter in towns or villages without doing work which would enable him to be self-reliant without exploiting his relatives.

TANU believes that everybody who loves his nation has a duty to serve it by co-operating with his fellows in building the country for the benefit of all the people of Tanzania. In order to maintain our independence and our people's freedom we ought to be self-reliant in every possible way and avoid depending upon other countries for assistance. If every individual is self-reliant ten-house cell will be self-reliant; if all the cells are self-reliant the whole ward will be self-reliant; and if the wards are self-reliant the District will be self-reliant. If the

Districts are self-reliant, then the Region is self-reliant, and if the Regions are self-reliant, then the whole nation is self-reliant and this our aim.

(d) Good Leadership

TANU recognizes the urgency and importance of good leadership. But we have not yet produced systematic training for our leaders; it is necessary that TANU Headquarters should now prepare a programme of training for all leaders—from the national level to the ten-house cell level—so that every one of them understands our political and economic policies. Leaders must set a good example to the rest of the people in their lives and in all their activities.

PART FOUR

TANU Membership

Since the Party was founded we have put great emphasis on getting as many members as possible. This was the right policy during the independence struggle. But now the National Executive feels that the time has come when we should put more emphasis on the beliefs of our Party and its policies of socialism.

That part of the TANU Constitution which relates to the admission of a member should be adhered to, and if it is discovered that a man does not appear to accept the faith, the objects, and the rules and regulations of the Party, then he should not be accepted as a member. In particular, it should not be forgotten that TANU is a party of peasants and workers.

PART FIVE

The Arusha Resolution

Therefore, the National Executive Committee, meeting in the Community Centre at Arusha from 26.1.67 to 29.1.67 resolves:

(a) The Leadership

1. Every TANU and Government leader must be either a peasant or a worker, and should in no way be associated with the practices of capitalism or feudalism.

2. No TANU or Government leader should hold shares in any company.
3. No TANU or Government leader should hold directorships in any privately owned enterprise.
4. No TANU or Government leader should receive two or more salaries.
5. No TANU or Government leader should own houses which he rents to others.
6. For the purposes of this Resolution the term 'leader' should comprise the following:

Members of the TANU National Executive Committee; Ministers; Members of Parliament; senior officials of organizations affiliated to TANU; senior officers of para-statal organizations; all those appointed or elected under any clause of the TANU Constitution; councillors; and civil servants in the high and middle cadres. (In this context 'leader' means a man, or a man and his wife; a woman, or a woman and her husband.)

(b) The Government and other Institutions

1. Congratulates the Government for the steps it has taken so far in the implementation of the policy of socialism
2. Calls upon the Government to take further steps in the implementation of our policy of socialism as described in Part Two of this document without waiting for a Commission on Socialism.
3. Calls upon the Government to put emphasis, when preparing its development plans, on the ability of this country to implement the plans rather than depending on foreign loans and grants as has been done in the current Five-Year Development Plan. The National Executive Committee also resolves that the Plan should be amended so as to make it fit in with the policy of self-reliance.
4. Calls upon the Government to take action designed to ensure that the incomes of workers in the private sector are not very different from the incomes of workers in the public sector.
5. Calls upon the Government to put great emphasis on actions which will raise the standard of living of the peasants, and the rural community.

Calls upon NUTA, the co-operatives, TAPA, UWT, TYL, and other Government institutions to take steps to implement the policy of socialism and self-reliance.

(c) Membership

Members should get thorough teaching on Party ideology so that they may understand it, and they should always be reminded of the importance of living up to its principles.

1 1967 Census showed 12.3 million people.